

İktidarın Çarkında Medya: Türkiye’de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller

Dilek Kurban
Ceren Sözeri

TESEV
DEMOKRATİKLEŞME
PROGRAMI

İktidarın arkında Medya: Türkiye’de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller

Dilek Kurban
Ceren Sözeri

TESEV
YAYINLARI

İktidarın Çarkında Medya: Türkiye’de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller

TESEV

Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı

Demokratikleşme Programı

Bankalar Cad. Minerva Han
No: 2 Kat: 3
Karaköy 34420, İstanbul
Tel: +90 212 292 89 03 PBX
Fax: +90 212 292 90 46
info@tesev.org.tr
www.tesev.org.tr

Yazarlar:

Dilek Kurban
Ceren Sözeri

Yayıma Hazırlayan:

Levent Pişkin

Yayın Kimliği Tasarımı: Rauf Kösemen, Myra
Sayfa Düzeni: Gülderen Rençber Erbaş, Myra
Koordinasyon: Sibel Doğan, Myra
Üretim Sorumlusu: Nergis Korkmaz, Myra

Basım Yeri: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Atatürk Cad. Göl Sok. No : 1 Yenibosna
Bahçelievler/İSTANBUL-TÜRKİYE
Tel: 0212 656 49 97

Basım adedi: 1000

TESEV YAYINLARI

ISBN 978-605-5332-22-8

Copyright © Temmuz 2012

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

TESEV Demokratikleşme Programı, bu yayının hazırlanmasındaki katkılarından ötürü Avrupa Komisyonu'na, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'ne, Açık Toplum Vakfı'na ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkür eder.

Arka Plan Bilgisi Raporu

Güncellenmiş Versiyon

Seçili Avrupa ülkelerinde, AB’de ve Avrupa Konseyi’nde medya politikaları ve düzenleyici pratikler: Türkiye örneği

Dilek Kurban
Ceren Sözeri

Temmuz 2012

Proje profili

MEDIADEM, özgür ve bağımsız medyayı güçlendiren veya tam tersine engelleyen faktörleri anlamayı ve açıklamayı amaçlayan bir Avrupa araştırma projesidir. Proje Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Almanya, Yunanistan, İtalya, Romanya, Slovakya, İspanya, Türkiye ve İngiltere’de ülke bazında yapılan araştırmaları medya sektörleri ve çeşitli türlerdeki medya servisleri açısından karşılaştırmalı bir bakış açısıyla analiz ederek bir araya getirmektedir. Proje kapsamında, adı geçen ülkelerdeki medya politikalarının yapılanışının araştırılmakta ve yeni medya araçlarının medya özgürlüğü ve bağımsızlığı açısından sağladıkları imkanlar ve yarattıkları zorluklar incelenmektedir. Bunun yanı sıra, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi’nin devletin medya politikalarını tasarlanması ve uygulaması sürecinde yaptıkları dış baskılar da proje kapsamında derinlemesine tartışılıp analiz edilmektedir.

Proje Başlığı: Avrupa Medya Politikalarına Yeniden Bakmak: Günümüz Demokratik Sistemlerinde Özgür ve Bağımsız Medya’yı Değerlendirmek ve Talep Etmek

Proje süresi: Nisan 2010 - Mart 2013

AB finansmanı: yaklaşık 2.65 milyon Avro

Hibe anlaşması: FP7-SSH-2009-A no. 244365

Kısaltmalar

AA	: Anadolu Ajansı	RSF	: Reporters Sans Frontieres
AB	: Avrupa Birliği	RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı	SIDA	: İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı
AHT	: Ajans Haber Türk	TGRT	: Türkiye Gazetesi Radyo ve Televizyonu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	TİB	: Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı
AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi	TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
ANAP	: Anavatan Partisi	TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
ANKA	: Ankara Haber Ajansı	TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
AVMSD	: Audiovisual Media Services Directive (Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi)		
BBC	: The British Broadcasting Corporation (İngiliz Yayın Kuruluşu)		
BEDK	: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu		
BİA/BİANET	: Bağımsız İletişim Ağı		
BİK	: Basın İlan Kurumu		
BTK	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu		
CİHAN	: Cihan Haber Ajansı		
İHA	: İhlas Haber Ajansı		
İHOP	: İnsan Hakları Ortak Platformu		
KAOS GL	: Gey, Lezbiyen, Biseksüel, Trans, Eşcinsel Haber Portalı		
LGBT	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender		
MEDİZ	: Kadınların Medya İzleme Grubu		
PKK	: Partiya Kerkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)		

İçindekiler

TEŞEKKÜR,	8
TESEV'İN SUNUŞU,	9
ÖNSÖZ,	10
YÖNETİCİ ÖZETİ,	11
1. GİRİŞ,	13
2. TÜRKİYE'DE MEDYA POLİTİKALARI: AKTÖRLER, DEĞERLER, SÜREÇLER,	17
3. MEDYA VE PAZARIN YAPISI,	23
3.1 Medya Sahipliği: Yasal ve Siyasi Çerçeve,	25
3.2 Medya Pazarında Rekabet,	28
3.3 Medyaya Devlet Desteği,	32
3.4 Kamu Yayıncılığı,	33
3.5 Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinin Medya Politikalarına Etkisi,	34
4. MEDYADA İÇERİK: YASAL DÜZENLEMELER VE MAHKEME KARARLARI,	37
4.1. Medyaya İlişkin Yasal Düzenlemeler,	39
4.2. Ceza Yasaları,	44
4.3. Ulusal Mahkemeler,	45
4.4. Türkiye'de Basın Özgürlüğüne Dair AİHM İçtihadı,	48
5. GAZETECİLİK MESLEĞİ,	51
5.1 Siyasi Baskılar, Patronaj İlişkileri ve Otosansür,	53
5.2 Medya Etiği ve Özdenetim,	56
5.3 Gazetecilerin Çalışma Koşulları,	57
6. MEDYA OKURYAZARLIĞI VE ŞEFFAFLIK İHTİYACI,	61
7. SONUÇ,	65
KAYNAKÇA,	70
EKLER,	77
EK 1- Araştırma Kapsamında Yapılan Görüşmelerin Listesi,	79
EK 2- Araştırma Kapsamında Düzenlenen Çalıştayların Listesi,	80
EK 3- Hangi Medya Grubu Hangi Şirketlere Sahip, 2012,	81
YAZARLAR HAKKINDA,	86

Teşekkür

Bu raporun saptadığı bulgular ve vardığı sonuçlar, TESEV'in Medya ve Demokrasi Projesi kapsamında düzenlenen çalıştayların katılımcılarından gelen katkılarla desteklenmiştir. Bu çalıştaylara katılarak bilgi ve birikimlerini bizimle paylaşan medya alanındaki düzenleyici kurumların temsilcilerine, akademisyenlere, sivil toplum kuruluşu temsilcilerine ve gazetecilere teşekkür borçluyuz. Türkiye'de medyanın ekonomi politiği üzerine çalışan araştırmacıların karşılaştığı en temel sorunlardan birisi, medya pazarına dair verilere ulaşmanın zorluğudur. Mindshare ve Önder Balcı'nın desteği olmadan bunu başaramazdık. Bu raporun bir taslağını paylaştığımız Erol Katırcıoğlu ve Erol Önderoğlu değerli görüş ve önerilerini bizden esirgemediler; ayırdıkları vakit ve paylaştıkları entelektüel birikim için kendilerine teşekkür ederiz.

TESEV'in Sunuşu

Etyen Mahçupyan, TESEV Demokratikleşme Programı

Demokrasi kuramının medyayı dördüncü kuvvet olarak resmetmesi, idealize edilmiş bir toplumsal sisteme gönderme yapar. Bu durum Batı ülkelerinde bile sınırlı bir gerçekliği yansıtırken, Türkiye'de neredeyse tümüyle gerçek dışıdır. Çünkü Cumhuriyet'in kurup sistematize ettiği vesayet rejimi, medya açısından ordu ile ilişkileri hayati hale getirmiş, basını resmi ideolojinin ve milli meselelerin taşıyıcısı olarak konumlandırmıştı.

Bu durum yine Cumhuriyet'in pekiştirdiği cemaatçi yapı içinde kimliksel bir anlam kazandı. Medya, devletin tanımladığı "merkez" siyasetin sesi olduğu ölçüde, bu merkezin kimliksel niteliğini de temsil etti. Böylece merkez dışında kalanları ötekileştiren, laikliğin ve Türk etnik kimliğinin savunuculuğu sayesinde imtiyazlar kazanan bir basın dünyası ortaya çıktı.

Siyasi gücün konjonktürel fırsatları değerlendirmek üzere kullanılması ise, medyanın hem oligopolcü bir yapıya doğru evrimleşmesi ve sınıfsal nitelik kazanmasıyla, hem de ekonominin diğer alanlarına doğru yayılması ve bu alanlarda da tekelci avantajlar üretmesiyle sonuçlandı. Böylece medya organları, kendilerini hükümetle pazarlık yapabilecek siyasi aktörler olarak görmeye başladılar ve bu yaklaşım sektörü hızla yozlaşmaya doğru götürdü.

Öte yandan son yirmi yılda siyaset alanının genişlemesi ile birlikte medyada da bir çeşitlenme ve çoğullaşma yaşandı. Ne var ki bu durum zihniyetsel bir dönüşümü, çoğulcu bir bakış açısını ifade etmedi. Aksine her

cemaatin ayrı medyası oluşmaya başladı ve toplumsal manipülasyondan iradi sansüre, birçok alışkanlık tüm sektörün ortak niteliği haline geldi.

Bugün bakıldığında Türkiye medyasının, devletin ve hükümetlerin baskısı altında olma sorunları kadar, kendi sermaye yapılarından ve ideolojik tercihlerinden kaynaklanan sorunları da var. Üstelik bu durum, hâlâ demokratik yasalara sahip olamayan, ifade ve basın özgürlüğüne yabancı hukuk anlayışını sürdüren bir ülkede yaşanıyor.

Medyanın demokratikleşmesi, siyaset ve bürokrasi üzerinde bağımsız ve sivil bir denetimin oluşması, toplumsal taleplerin kamusal alana çıkmasının sağlanması açısından hayati önem taşıyor... Bunun için hukuksal çerçevenin, sahiplik yapısının değişmesi, rekabet kurallarının işlenmesi gerekiyor. Ama aynı zamanda siyaset alanına paralel bir biçimde medyanın zihniyetinin de dönüşmesi şart...

Bu, TESEV'in Medya ve Demokratikleşme Araştırmaları kapsamında yayımladığı üçüncü rapor. Daha önce yayımlanmış raporlar ile kapsamlı bir saha araştırmasına dayanan bu rapor, Türkiye'de medya özgürlüğü ve bağımsızlığını tarihsel bağlamı içerisinde ele alarak, siyasi aktörlerin, düzenleyici üst kurulların, medya sahiplerinin, mahkemelerin ve gazetecilerin basın özgürlüğüne getirilen kısıtlamalarda sahip oldukları rolün eleştirel bir incelemesini sunuyor. Raporun Türkiye'nin demokratikleşmesini sağlayacak ana yapı taşlarından biri olan medya alanını tartışmaya açmak üzere anlamlı bir katkı sunacağını umuyoruz...

Önsöz

Erol Önderoğlu

Medya ortamımızda politik ve diğer klasik baskıları başka yönlere göre daha ayrıcalıklı bir gözlem alanı olarak gördüğümüzden olacak, mesleğimizin geçirdiği iktisadi, kültürel, beşeri ve benzeri süreçleri herhalde pek de iyi değerlendirebilecek bir durumda değiliz.

Biz özgür düşünce için mücadeleye omuz vermeye çalışanlar, basın meslek örgütleri ve diğer hak kuruluşları, bu vazifeyi zımnı olarak akademiye havale etmiş görünüyorum. Bu konuya ancak gazeteciler eliyle çıkan az sayıda kitap değinebiliyor. Sonuçta, gazetecilerin kaleme aldığı kitaplara, daha rahat haberleştirildiğini düşündüğümüzden olacak, daha çok rağbet ederiz.

Akademiden çıkan kaynaklarsa kamuoyuna bu oranda ulaştırılmadığından ve tanıtılmadığından, gazeteci camiamızla ilgili önümüze “dışarıdan” getirilenler yaygınlaştırılmaz. Sonuçta, daha geniş bir vizyon sunan pek çok araştırma, analitik rapor ve tezden sadece kamuoyu değil bizzat gazeteciler habersiz kalıyor ne yazık ki.

Fazla ileri gitmeye hiç gerek yok, şu soruların cevabını tam olarak bilmiyoruz: Gazeteci camiasında kaç kişiyiz? Kaçımız erkek kaçımız kadın? Kaçımız engelli? Kaçımızın iş güvencesi var, kaçımızın yok? Kaçımız gazete-dergi, kaçımız görsel-işitsel medya mensubu? Bu kategorilere özgü sorunlar nelerdir? Mesleğimiz

değişik siyasi süreçlerde nasıl varlık gösterdi? Üstelik bu sorulara cevap verebilmemizi sağlayacak derli toplu bir kaynak da yok. Camiayı daha fazla parçalanmaya maruz bırakmamak için olsa gerek, uzunca bir zamandır bu işleri akademiye terk etmiş durumda değil miyiz zaten? Elinizde tutduğunuz rapor, yargının ideolojik ve mesleki dönüşümünü bir türlü tamamlamadığı, siyasetin toplumu şekillendirme işine medyadan başladığı, sermayenin medyanın gözetiminden kurtulduğu, gazetecilik mesleğinin çeşitli baskılardan ve düzenleme eksikliklerinden oldukça kırılğan hale getirildiği ülkemizi, medyadaki uygulamalar ve ilişkiler açısından değerlendirme konusunda önemli bulgular içeriyor.

Dilek Kurban ve Ceren Sözeri'nin ortaya koyduğu bu çalışmanın diğer bir katkısı da, yakın bir geçmişten yola çıkarak bugüne taşınan bu kırılğan gazetecilik zeminini özlü de olsa toparlayıp camiamızın ve kamuoyunun bilincine çıkarmak oldu.

Rapor, bu dinamikler çerçevesinde medyanın çağdaş bir düzleme oturtulması iradesinin gösterilmesi söz konusu olduğuunda gözetilmesi gereken koşullar ve etkenlerin neler olduğuna dair yakın geçmişte ve bugün ortaya konan fikirleri de içeriyor. Bu raporun, ülkemizde gazetecilik mesleğinin durumunu anlamamız açısından aydınlatıcı bir okuma sunmasını dileriz.

Yönetici Özeti

Osmanlı'nın son dönemlerinde kurulan ilk gazeteden bu yana, Türkiye'de devlet ile medya arasındaki ilişkileri medya politikaları belirlemiştir. Ulus-devletin kuruluşu ve bunu takip eden modernleşme süreçlerinde yasalar, basına karşı etkili bir disiplin aracı olarak kullanılmış, rejime muhalif olan gazeteciler gerek devlet gerekse "devletin menfaatleri" adına hareket ettiklerini ileri süren sivil aktörler tarafından baskı görmüştür.

1980 askeri darbesi ve devamında uygulanan ekonomik liberalleşme politikalarının sonucunda yeni yatırımcıların girmesiyle birlikte medya sektöründe sahiplik yapısı büyük ölçüde değişmiştir. 1990'larda radyo ve televizyon yayıncılığında devlet tekelinin sona ermesinin ardından, büyük holdingler dikey ve yatay birleşmeler aracılığıyla sektörün tüm alanlarına hâkim hale gelmiştir. Medya piyasasındaki yoğunlaşmış pazar yapısı, çapraz birleşmeleri engelleyici yasal düzenlemelerin yetersizliği kadar, medya sahiplerinin kamu ihalelerine girmelerini engelleyen mekanizmaların bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Yasal mevzuatın basın özgürlüğünü ve medyada çoğulculuğunu güvence altına almaktaki yetersizliği, büyük şirketlere kendilerini hükümet ile pazarlık edebilecek meşru siyasi aktörler olarak görme cesareti vermiştir.

Türkiye'de medya sahipliği, 2001 ekonomik krizi sonrasında yeniden yapılandırılmıştır. Bankacılık ve finans sektöründe yatırımları bulunan büyük medya grupları krizden özellikle etkilenmiş, bir kısmı piyasadan tamamen silinirken, bazılarında devlet tarafından

el konmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara geldiği 2002 yılından itibaren medya, hükümet "yanlısı" ve "karşıtı" şeklinde ideolojik olarak yeniden düzenlenmiştir.

Avrupa Birliği'ne giriş sürecinin basın özgürlüğü açısından sınırlı bazı olumlu sonuçları olmuş olsa da, ifade ve basın özgürlüğüne dair onlarca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı halen uygulanmayı beklemektedir. Medya sahipleri ve devlet karşısında son derece güçsüz olan gazeteciler, medya sektöründeki kutuplaşmadan olumsuz etkilenmektedirler. Sendikalaşmanın önündeki yapısal engeller ve meslek içi dayanışmanın olmaması, gazetecilikte içeriğin niteliğinin düşük olmasına ve medya etiğine riayet edilmemesine yol açmaktadır.

Türkiye'de demokrasi yanlısı güçlü bir toplumsal hareketin bulunmaması, yargının ideolojik muhafazakârlığı, siyasi partiler içerisinde demokrasinin yerleşmiş olmaması, hükümeti – ve gelecek bütün diğer hükümetleri – toplum ve medya karşısında fazlasıyla güçlü kılmaktadır. Öte yandan, medyanın toplumsal denetime tabi tutulmasına dair artan bir farkındalığın olduğu da aşikârdır. Son yıllarda, medya sektöründe genel kabul görmüş ve yerleşmiş bir özdenetim mekanizmasının bulunmayışı sebebiyle harekete geçen çeşitli sivil toplum kuruluşları ve aktivist gruplar, medyada çeşitlilik kültürünün yerleşmesini ve ayrımcılığın, ırkçılığın ve nefret söyleminin azalmasını sağlamak adına medyayı takibe almaya başlamışlardır.

1. Giriş

Türkiye’de medya, son yıllarda belki de daha önce hiç olmadığı kadar mercek altındadır. Tarihsel olarak Türkiye medyası siyasal iktidarın etkisinden ve iç ideolojik kutuplaşmalardan hiçbir zaman muaf olmamışsa da, son on yılda yaşanan keskin bölünmeler ve aşırı siyasallaşmanın daha önce görülmemiş düzeyde olduğu ileri sürülebilir. Türkiye’nin siyasal ve sosyal dönüşümden geçtiği bir süreçte ne derece kilit bir aktör olduğu bir kez daha anlaşılabilir medya, 2000’li yıllarda hükümet ile ordu arasında yaşanan gerginlikte ikiye bölünmüştür. Medya kuruluşlarının bu ihtilafta kimin yanında yer alacaklarına dair yaptıkları seçim sadece bir siyasi tercih meselesi değil, aynı zamanda 1980’lerden bu yana süregelen sosyal, ekonomik ve siyasi dönüşümün de bir yansıması olmuştur. Birbirlerinin peşi sıra ve kimi zaman birbirleriyle eşzamanlı olarak gerçekleşen ekonomik liberalleşme, globalleşme ve demokratikleşme süreçleri, kendisi de yapısal, teknolojik ve ideolojik olarak bir dönüşümden geçen medya sektörü açısından çeşitli sonuçlar doğurmuştur. Öte yandan, medyadaki mevcut durum ile medyanın devlet ile dayanışma içinde olma ilişkisinin sadece son otuz yılda yaşanan gelişmelerle açıklanması da mümkün değildir. Medyanın ekonomi politikası, gazetecilerin medya sahipleri karşısındaki güçsüz konumları ve gerçeğin peşinde koşan bağımsız bir medya inşa etme çabasının bulunmayışının anlaşılabilirliği ve açıklanabilmesi, Türkiye’de medyanın kuruluşunun tarihsel kökenlerinin irdelenmesiyle mümkün olabilir.

Herhangi bir ülkede olduğu gibi Türkiye’de de, medya bağımsızlığı ve basın özgürlüğüne ilişkin araştırmalar sadece yasal düzenlemelerin incelenmesi ile kalmamalıdır. Zira, bir ülkede bağımsız ve özgür bir medya oluşmamasının açıklanabilmesi, anti-demokratik ve

Bu rapor, Türkiye’de bağımsız ve özgür bir medyanın oluşmasının önündeki yasal, siyasal ve ekonomik engellerin ve devlet ile medya ilişkilerinin tarihsel bir perspektiften ve eleştirel bir bakışla tespit edilmesini amaçlamaktadır.

baskıcı yasaların içeriği ve uygulamasından öte, bu yasaların kabul edilmesine yol açan siyasal ve ideolojik arka planın ortaya çıkartılmasıyla mümkün olabilir. Elinizdeki rapor, bu doğrultuda, Türkiye’de bağımsız ve özgür bir medyanın oluşmasının önündeki yasal, siyasal ve ekonomik engellerin ve devlet ile medya ilişkilerinin tarihsel bir perspektiften ve eleştirel bir bakışla tespit edilmesini amaçlamaktadır.

Bu rapor, Türkiye’de medya alanındaki politika yapım süreçlerini, bu süreçlerde rol oynayan aktörleri, medya içeriğini düzenleyen yasal çerçeveyi, medya piyasalarının yapısını ve bu piyasada gazetecilerin çalışma koşullarını ve denetim mekanizmalarını incelemeyi ve açıklamayı amaçlamaktadır. Raporun girişi takip eden ikinci bölümünde medya politikalarında etkin olan aktörler ve değerler ele alınmakta, bunların medya alanındaki yapısal düzenlemeler ve uygulamalar üzerindeki etkileri incelenmektedir. Üçüncü bölümde, medya pazarının yapısı ile sektördeki büyük şirketlerin davranışları, medyada demokrasi ve çeşitlilik perspektifi ile ele alınmaktadır. Türkiye’de medyanın içerisinde bulunduğu mevcut sorunların önemli bir kısmının hukuk ve yargıdan kaynaklanıyor olması nedeniyle, dördüncü bölümde medya içeriğine ilişkin yasal düzenlemelere hâkim olan ve basın özgürlüğü önünde temel engel teşkil eden “zihniyet” incelenmektedir. Beşinci bölümde, gazetecilerin

medya sahipleri ve siyasal iktidarlar karşısında güçsüz bir konuma düşmelerine neden olan meslek içi yatay dayanışma eksikliği, çalışma koşulları ve gazeteciliğe ilişkin ilkeler ve pratikler analiz edilmektedir. Son olarak altıncı bölümde, medya okuryazarlığına odaklanılmaktadır. Türkiye’de televizyona erişim oranının yüzde 98’i bulması ve ortalama televizyon izleme saatlerinin uzunluğu, son yıllarda ilköğretimde verilmeye başlanan medya okuryazarlığı dersinin içeriği ve uygulamasının takibinin önemine işaret etmektedir. Bu dersin gerek içeriği gerekse verilmiş biçimi, ciddi sorunlar barındırmaktadır. Medya okuryazarlığının sadece bir eğitim meselesi değil aynı zamanda siyasal ve ideolojik bir konu olmasından hareketle, bu son bölümde çeşitli sivil toplum kuruluşları ve hareketlerinin yürüttüğü medya okuryazarlığı kampanyalarına da değinilmektedir.

Rapor, kapsamlı bir literatür taramasının, yasalara ve mahkeme kararlarına ilişkin geniş çaplı bir inceleme- nin ve medya alanında çalışan belli başlı aktörlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulguların ışığında kaleme alınmıştır. Saha araştırması kapsamında düzenlenen altı çalışmaya¹, Türkiye’de basın özgürlüğü ve bağımsızlığına dair çalışmalar yürüten ve/ya bu konuları ilgilendiren alanlarda faaliyet veren özel ve kamu yayıncılığı kuruluşlarından toplam kırk bir kişi katılmıştır. Ayrıca, medya çalışanları, gazeteciler, düzenleyici kurulların temsilcileri ve siyasa yapıcılarla birebir mülakatlar yapılmıştır.

1 Araştırma kapsamında düzenlenen çalıştayların başlıkları, yerleri ve tarihleri şöyledir: “Türkiye’de Medya ve Demokratikleşme”, İstanbul, 08.10.2010; “Medya Sektöründe İnsan Kaynakları Sorunu ve Geleceği” Ankara, 18.12.2010; “Medya Sektöründe İnsan Kaynakları Sorunu ve Geleceği”, İstanbul, 21.12.2010; “Yeni Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Yasası ve Yayıncılık Alanı Düzenlemeleri”, İstanbul, 11.03.2011; “Medya Sektöründe Yatırım ve Rekabet İlişkileri: Sektörün Bugünü ve Geleceği”, İstanbul, 21.04.2011, ve “Medya ve Düzenleyici Üst Kurullar: Yasal ve Yönetimsel Düzenlemelerde Son Durum”, Ankara, 18.10/2011.

2. Türkiye'de Medya Politikaları: Aktörler, Değerler, Süreçler

2. Türkiye’de Medya Politikaları: Aktörler, Değerler, Süreçler

Türkiye’de o zamanki kapsamıyla basın sektörü 1980’lerle birlikte önemli bir değişime uğramıştır, basın önce sübvansiyonları kaldıran 24 Ocak kararlarıyla, ardından darbeyle birlikte düşünce özgürlüğünü kısıtlayan, basın suçlarına verilen cezaları ağırlaştıran düzenlemelerle sarsılmıştır. Askeri rejimin ardından iktidara gelen Anavatan Partisi’yle (ANAP) Türkiye siyaseti ve ekonomisi bir değişim sürecine girmiştir. ANAP lideri Turgut Özal’ın başlattığı ekonomik liberalleşme ve serbest piyasaya geçiş reformlarıyla özel girişimciliğe verdiği destek, büyük şirketleri medya sektörüne girmeye teşvik etse de bunu basında bir özgürleşme girişimi olarak kabul etmek mümkün değildir. Söz konusu dönemin en önemli sonucu, özel radyo ve televizyonların kurulmasını yasaklayan bir anayasal düzenleme bulunmasına rağmen, 1990 yılında Özal’ın oğlunun da ortakları arasında bulunduğu bir şirket tarafından Avrupa’dan uydu yayını yapmaya başlayan Magic Box adlı özel bir kanalın, Türkiye’nin ilk özel televizyonu sıfatıyla yayın hayatına başlaması olmuştur. Bu girişim, başka birçok özel şirketin sektöre girmesine yol açmış, Anayasa’da yer alan özel yayıncılık yasağı art arda açıkça ihlal edilmiştir (Elmas ve Kurban, 2010).

Medyanın hızla serbestleştirilmesi ve “büyük yatırım gerektirmesi sebebiyle az sayıda aktörün kontrolsüzce sektöre girişinden kaynaklanan kartellerin oluşması,” bu alanı yönetmek üzere yasal düzenleme yapılması ihtiyacını doğurmuştur.² Bu ihtiyaç, Türkiye’nin ilk özel

Türkiye’nin anayasal ve yasal mevzuatına hâkim olan milliyetçi ve muhafazakâr değerler, medya alanında yapılan yasal düzenlemelerde de etkili olmuştur.

yayıncılık yasasının (3984 sayılı kanun)³ kabul edilmesi ve “radyo ve televizyonların düzenlenmesi ve denetlenmesi” amacıyla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun (RTÜK) kurulması ile sonuçlanmıştır.⁴ Yasanın kabulündeki temel kaygı, görsel ve işitsel yayın yapan özel kuruluşların kontrol edilerek yasalara ve yönetmeliklere uymalarının sağlanmasıydı. Geride bıraktığımız on yıl boyunca medya alanında yapılan yasal düzenlemelerin ardındaki ana etken ise, yasal mevzuatın Avrupa Birliği (AB) müktesabıyla uyumunun sağlanması ihtiyacı olmuştur. Bu durumun en yeni tezahürü, Şubat 2011’de AB Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi (Audiovisual Media Services Directive – AVMSD veya AB Yönergesi) ile uyumlu yeni bir radyo ve televizyon yasasının kabul edilmesidir. Yasanın hazırlanmasında, özel yayın kuruluşlarının hızlı teknolojik ilerlemelerden doğan ticari ihtiyaçlarının karşılanması kaygısı da etkili olmuştur.

Türkiye’nin anayasal ve yasal mevzuatına hâkim olan milliyetçi ve muhafazakâr değerler, medya alanında yapılan yasal düzenlemelerde de etkili olmuştur. Medya sektöründen sorumlu bakanlıklar, kurullar ve kurumlar, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve özel

2 Erol Katırcıoğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi öğretim üyesi, “Medya ve Düzenleyici Üst Kurullar: Yasal ve Yönetimsel Düzenlemelerde Son Durum” başlıklı çalıştay notları, Ankara, 18.10.2011.

3 Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, no. 3984, 13.04.1994, *Resmî Gazete*, no. 21911, 20.04.1994. Bu yasa, 15.02.2011 tarihinde kabul edilen yeni yayın yasası ile kadük olmuştur.

4 T.C. 82 Anayasası, Madde 133.

Diğer bütün alanlarda olduğu gibi medya alanında yapılan yasal düzenlemeler de, değerlerin ve önceliklerin bürokrasi tarafından tayin edildiği merkezîyetçi ve bürokratik süreçler sonucunda ortaya çıkmaktadır.

hayatın gizliliği ilkelerine saygı duyduklarını sık sık dile getirseler de, uygulamada milliyetçi ve muhafazakâr değerleri gözetken yasal düzenlemeler yapmaktadırlar. Bu değerlerin temel hak ve özgürlükler ile çatıştığı durumlarda, düzenleyici kurumların tercihi her zaman ve her koşulda ailenin, milletin ve devletin bireye karşı korunmasından yana olmaktadır.

Diğer bütün alanlarda olduğu gibi medya alanında yapılan yasal düzenlemeler de, değerlerin ve önceliklerin bürokrasi tarafından tayin edildiği merkezîyetçi ve bürokratik süreçler sonucunda ortaya çıkmaktadır. 17 Ağustos 2011 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen bir kanun hükmünde kararname, o tarihe dek bir devlet başkanlığının sorumluluğunda olan medya sektörünü AB ile ilişkilerden sorumlu bakanlığa devretmiş, bu bakanlığı medya dâhil çeşitli alanlarda faaliyet gösteren bütün özerk düzenleyici kurulların bütün eylem ve işlemlerini izlemek ve denetlemekle yetkilendirmiştir.⁵ Doğuracağı sonuçların zaman içerisinde belirginleşeceği bu değişiklik, uzmanlar tarafından düzenleyici kurulların “özerkliğine müdahale”⁶ ve hükümet politikalarında “bir strateji değişikliği”⁷ olarak yorumlanmaktadır.

Genel olarak, medya alanında yapılan düzenlemelerde parlamento son derece sınırlı bir rol oynamaktadır.

Türkiye'nin siyasi kültürüne egemen olan parti içi disiplin ve kontrol, milletvekillerinin neredeyse her zaman bağlı oldukları siyasi partinin politikaları doğrultusunda hareket etmelerine yol açmaktadır. Mecliste yasal düzenlemelerin içeriğine dair tartışmaların gerçekleştiği ender durumlarda, bu tartışmalar son derece taraflı bir biçimde cereyan etmektedir. Muhalefet partileri düzenlemelere ilişkin görüşlerini yapıcı eleştirilerden ziyade hükümeti suçlayıcı bir üslupta dile getirmekte, hükümet ise muhalefetin önerilerini çoğu zaman kulak arkası etmektedir. Gerek yasa yapım süreçlerine egemen olan bu tarafgir kültür, gerekse ulusal mevzuatı AB'nin müktesebatı ile uyumlu hale getirme zaruretinin ima ettiği yoğun yasa yapım süreci, parlamentonun hızla değişen medya sektörünün öngörülemez ihtiyaçlarına zamanında yanıt vermesini engellemiştir.⁸ Parlamentonun hali hazırda yasa yapım sürecindeki asgari rolü, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) hükümetinin yakın zamanda geliştirdiği ve yasal değişiklikleri parlamentonun kabul ettiği yasalar yerine Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan kanun hükmünde kararname yoluyla yapmaya dayanan stratejiyle büsbütün sınırlandırılmıştır. Bu stratejinin medya sektöründeki en yeni tezahürü, daha önce sözü edilen 649 sayılı kanun hükmünde kararname olmuştur. Genel olarak hükümet, medya alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarını yasa yapım süreçlerine dâhil etmemekte, ettiği ender durumlarda ise bu kuruluşların sunduğu katkıyı dikkate almamaktadır.⁹ Medya alanındaki düzenleyici kurulların da politika yapım süreçlerindeki rolü son derece sınırlıdır; bu kurulların görevi hükümetin siyasi öncelikleri doğrultusunda yasa tasarıları hazırlamaktan ibarettir.¹⁰

5 Avrupa Birliği Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, no. 649, *Resmi Gazete*, no. 28028, 17.08.2011, madde 45.

6 Medya alanında faaliyet gösteren bir düzenleyici kurul yetkilisi, “Medya ve Düzenleyici Üst Kurullar: Yasal ve Yönetimsel Düzenlemelerde Son Durum” başlıklı çalıştay notları, Ankara, 18.10.2011.

7 Erol Katırcıoğlu, “Medya ve Düzenleyici Üst Kurullar: Yasal ve Yönetimsel Düzenlemelerde Son Durum” başlıklı çalıştay notları, Ankara, 18.10.2011.

8 Medya alanında faaliyet gösteren bir düzenleyici kurul yetkilisi, “Medya ve Düzenleyici Üst Kurullar: Yasal ve Yönetimsel Düzenlemelerde Son Durum” başlıklı çalıştay notları, Ankara, 18.10.2011.

9 Özden Cankaya, Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi, “Yeni Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Yasası ve Yayıncılık Alanı Düzenlemeleri” başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 11.03.2011.

10 Medya alanında faaliyet gösteren bir düzenleyici kurul yetkilisi, “Yeni Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Yasası ve Yayıncılık Alanı Düzenlemeleri” başlıklı çalıştay notları İstanbul, 11.03.2011.

Bürokrasiden teşekkül düzenleyici kurulların bağımsızlığı ve tarafsızlığı, Türkiye’de her zaman tartışmalı bir mesele olmuştur: “Siyasi erk kendisinin yerine başkasını koyuyor, kendini tekrar ediyor bu kurumlar vasıtasıyla.”¹¹ Kuşkusuz, tarafsızlığı ve özerkliği en tartışmalı olan kurullardan birisi RTÜK olagelmıştır. RTÜK’ün yetkileri arasında; yayın lisanslarını ve karasal, uydu ve kablo yayın izinlerini dağıtmak, yayınların içeriğini denetlemek, izleyicilerden gelen şikâyetleri yanıtlamak, ve yasal mevzuatın ihlali durumunda yaptırım uygulamak bulunmaktadır. Gerek radyo gerekse televizyon yayıncılığı alanında bu yetkileri haiz olan kurulun kararları yargı yoluna ağıktır.

RTÜK, Anayasa’da ve kurucu yasalarında özerk bir kamu kurumu olarak tanımlansa da, kendi çalışma ilkelerini ve denetim yetkilerinin çerçevesini geliştirme gücüne sahip bulunmamaktadır.¹² Kurul, yasalarca belirlenen yetki sınırlarının içerisinde hareket etmekle yükümlüdür ve denetim yetkileri medya kuruluşlarına yaptırım uygulamakla sınırlıdır (bkz. bölüm 4.1). Kurulun yeni medya ilkeleri geliştirme yönündeki girişimleri, söz konusu girişimler temel hak ve özgürlükleri ve kamu yararını korumak adına da olsa, mahkemeler tarafından engellenebilmektedir. Bu durumun yakın zamanda yaşanan bir örneği, RTÜK’ün hayvanlara karşı şiddet içeren yayınları durdurma girişimlerinin sonuçsuz kalmış olmasıdır. Gerek yasa gerekse RTÜK yönetmeliği hayvanlara zarar verici hareketleri özendiren yayınları yasaklıyor olsa da,¹³ kurulun bu yasaktan hareket ederek bir yayın kuruluşu hakkında verdiği yaptırım kararı, böyle bir yasal yetkisi bulunmadığı gerekçesiyle mahkeme tarafından

RTÜK’ün tarafsızlığı ve özerkliği kuruluşundan bugüne tartışma konusudur.

engellenmiştir.¹⁴ Öte yandan, raporun ilerleyen bölümlerinde vurgulandığı üzere, RTÜK yaptırım yetkisini kullanırken her zaman böylesine hak gözetken bir yaklaşım sergilememektedir.

RTÜK’ün bağımsızlığının öteden beri tartışmalı olmasının nedenlerinden birisi, oluşumunun siyasi süreçlerle belirleniyor olmasıdır. Kurul, parlamentoda temsil edilen siyasi partiler tarafından gösterilen adayların arasından parlamento tarafından altı yıllık bir görev süresi için seçilen dokuz üyeden oluşmaktadır. Her bir siyasi partinin gösterebileceği aday sayısı, parlamentodaki milletvekili sayısına göre belirlenmektedir.

Medya alanındaki diğer ilgili düzenleyici kurumlardan biri de, internet mecrasında denetleme ve yaptırım yetkilerine sahip olan Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’dur (BTK). Kurum, idari ve finansal özerkliğe sahiptir. Bakanlar Kurulu tarafından atanan BTK’nın yedi üyesinin seçiminde parlamentonun bir rolü bulunmamaktadır. Benzer şekilde, parlamentonun kurumu denetleme yetkisi de bulunmamaktadır. BTK bünyesinde yer alan Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB), Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nda 2005 yılında yapılan değişiklikler uyarınca, telekomünikasyon alanının izlenmesi amacıyla kurulmuştur.¹⁵ Yasa gereği kurumda, Milli İstihbarat Teşkilatı’ndan, Emniyet Genel Müdürlüğü’nden ve Jandarma Genel Komutanlığı’ndan birer temsilci yer almaktadır. Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin dinlenmesi ve kayıt altına alınmasının merkezi elden yürütülmesiyle görevlendirilmiş olan TİB, tespit

11 Erol Katırcıoğlu, “Medya ve Düzenleyici Üst Kurullar: Yasal ve Yönetimsel Düzenlemelerde Son Durum” başlıklı çalıştay notları, Ankara, 18.10.2011.

12 Medya alanında faaliyet gösteren bir düzenleyici kurul yetkilisi, “Medya ve Düzenleyici Üst Kurullar: Yasal ve Yönetimsel Düzenlemelerde Son Durum” başlıklı çalıştay notları, Ankara, 18.10.2011.

13 Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, no. 28103, 02.11.2011, madde 8(I).

14 Medya alanında faaliyet gösteren bir düzenleyici kurul yetkilisi, “Medya ve Düzenleyici Üst Kurullar: Yasal ve Yönetimsel Düzenlemelerde Son Durum” başlıklı çalıştay notları, Ankara, 18.10.2011.

15 Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, no. 5397, 03.07. 2005, Resmi Gazete, no. 25884, 23.07.2005, madde 1.

ederek kaydettiği bilgileri istihbarat, polis ve jandarma birimlerinin yanı sıra, talep halinde mahkemeler ve savcılarla da paylaşmakla yükümlüdür.

Türkiye’de medya sektöründeki rekabeti denetleyen ayrı bir kurum bulunmamaktadır. Medya, ekonomideki tüm sektörleri denetlemekle görevli olan Rekabet Kurumu’nun yetki alanına girmektedir. Ancak çok göz önünde olması nedeniyle medyaya ilişkin çok fazla başvuru alan Rekabet Kurumu bunların ancak yetki alanına giren yüzde 10’unu dikkate alabilmiştir. Kurum yetkililerine göre bu durum, medya sektörü için özel rekabet kuralları ve daha etkili denetim mekanizmalarını geliştirilmesinin gereğine işaret etmektedir.¹⁶

Basın İlan Kurumu (BİK), yazılı basına verilen resmi ilanlar ile duyuruları dağıtmakla sorumludur. Kurumun meşruiyeti, görevleri ve özerk olmayışı, kuruluşundan bu yana tartışmalı olagelmıştır. BİK’in resmi ilanların medya etik ilkelerini ihlal ettiğine karar verdiği yayın organlarına verilmesini engelleme yetkisinin bulunması, kurumun devletle olan bağı nedeniyle yazılı basın üzerinde sansür etkisi yaratabilmektedir. Son yıllarda kurum, elindeki kaynakların önemli bir kısmını yerel basının güçlendirilmesine yöneltmektedir. Bu doğrultuda, televizyon kanallarından toplanan yüzde 3’lük katkının yerel basının güçlendirilmesi için kullanılması için RTÜK ile bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşma, yerel basının teşvik edilmesi, toplumun coğrafi çeşitliliğinin medyada daha iyi temsil edilmesi ve yerel gazeteciliğin kalitesinin artırılması yolunda önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

¹⁶ Rekabet Kurumu yetkilisi, “Medya Sektöründe Yatırım ve Rekabet İlişkileri: Sektörün Bugünü ve Geleceği” başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 21.04.2011.

3. Medya ve Pazarın Yapısı

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk gazetenin yayımlanmasından endüstrileşme sürecine girilen 1960'lara kadar Türkiye'de gazetecilik, Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında politik ve sosyal değişim süreçlerine de liderlik etmiş küçük bir grup gazeteci ya da gazeteci ailenin kontrolünde olmuştur. 1980'lerdeki liberalleşme politikaları, başka sektörlerden medyaya geçişi kolaylaştırmış ve medya sahipliği profilini değiştirmiştir. 1990'larda radyo ve televizyon yayıncılığında TRT tekelinin sona ermesiyle birlikte Türkiye'de medya sektörü, yatay ve dikey birleşmelerle ekonomik olarak güçlenen, kartellere ve promosyon savaşlarına dayalı rekabet stratejileri izleyen bir kaç büyük medya grubunun himayesine girmiştir. Bu durum 2001 ekonomik krizi ve sonrasında bankacılık sektörüne getirilen düzenlemelerle büyük ölçüde değişmiştir. Bankacılık ve finans sektöründe yatırımları bulunan medya grupları krizden daha fazla etkilenmiş, bir kısmı piyasadan tamamen silinirken, medyada faaliyet gösterenler de dâhil olmak üzere bazılarının şirketlerine Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından el konmuştur.

Türkiye'de medya sektöründe halen varlığını sürdüren yoğunlaşmış pazar yapısının en önemli sebebi çapraz birleşmeleri engelleyici yasal düzenlemelerin eksikliği kadar medya sahiplerinin başka sektörlere yapmış oldukları yatırımlardır. "Türkiye'de medyanın, medya sahipleri tarafından başka alanlardaki yatırımları için bir silah olarak kullanıldığı" görüşü (Sönmez, 2003; Bek, 2004; Adaklı, 2006) büyük ölçüde kabul görür hale gelmiştir. Hemen her medya grubunun enerji, telekomünikasyon, finans, inşaat gibi sektörlerde yatırımları bulunmaktadır. Üstelik bu grupların kamu ihalelerine girişlerini engelleyen herhangi bir yasal düzenleme de mevcut değildir. Sonuç olarak bu durumda kamu yararı medya sahiplerinin ekonomik çıkarlarına feda edilirken, toplum yararına bekçi köpeği (gözetim ve denetim)

Hemen her medya grubunun enerji, telekomünikasyon, finans, inşaat gibi sektörlerde yatırımları bulunmaktadır. Üstelik bu grupların kamu ihalelerine girişlerini engelleyen herhangi bir yasal düzenleme de mevcut değildir.

işlevi görmesi gereken medya hükümetle ya da devletle siyasi güç ve ekonomik çıkar uğruna rekabet etmektedir.

3.1 MEDYA SAHİPLİĞİ: YASAL VE SİYASİ ÇERÇEVE

Türkiye'de yazılı basın sahipliğine ilişkin kısıtlayıcı herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Yazılı basın sahipleri yalnızca Basın Kanunu'nun 7. maddesi ile yapılan düzenlemeye göre, yayının yönetim yerinin bulunduğu yer Cumhuriyet Başsavcılığı'na, "yayının adı ve mahiyeti, hangi aralıklarla yayımlanacağı, yönetim yeri, sahibinin, varsa temsilcisinin, sorumlu müdürün ad ve adresleri ile yayının türü" gibi temel bilgilerin yer aldığı bir beyanname vermekle yükümlüdür.¹⁷

Ancak radyo ve televizyon yayıncılığı yapan şirketler yazılı basından farklı olarak Anayasa'nın 26. maddesi gereği izin sistemine tabidirler. Bu sistemin gerekçesi bir kamu malı olarak tanımlanan frekansların sınırlı olmasıdır. Bununla birlikte Türkiye'de radyo-televizyon yayıncılığında frekansların düzenlenmesi süreci henüz tamamlanamamıştır. 13 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe giren 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'la kurulan ve yayınları denetleme, durdurma, frekans dağıtımı gibi alanlarda yetkilendirilen RTÜK, 1995 yılında, özel radyo ve

¹⁷ Basın Kanunu, no. 5187, 09.06.2004, Resmi Gazete, no. 25504, 26.06.2004.

Radyo ve televizyon yayınları için frekans dağıtımında on yedi yıldır süregelen açmaz pazara giriş engeli yaratırken yayıncılık alanında çeşitliliğe ve çoğulculuğa da zarar vermektedir.

televizyonlara frekans dağıtımını dört ay süreyle frekans planlaması yapmak üzere durdurmuş, televizyon için 28 Nisan 1995, radyo için 8 Aralık 1995'ten sonra yeni lisans başvurusu kabul etmeyeceğini duyurmuştur (Atabek, 1999). Frekans ihalelerinin 1997'de başlaması planlanmışsa da, aynı yıl Türkiye iktidarda olan Refah Partisi-Doğru Yol Partisi koalisyonu ile ordu arasında tırmanan gerilimden kaynaklanan çalkantılı bir siyasi döneme girmiştir. Koalisyonun hükümetten çekilmesine neden olan ve "28 Şubat post-modern darbesi" olarak adlandırılan sürecin yaşandığı bu dönemde bazı yayın kuruluşları lisans alma koşullarından biri olan ve başbakanlık tarafından verilen "bölücü ve irticai" yayınları engellemeyi hedefleyen Ulusal Güvenlik Belgesi'ni "sakıncalı" görüldükleri gerekçesiyle alamamışlar¹⁸ ve oluşan bürokratik kaos nedeniyle ihaleler durdurulmuştur (Önderoğlu, 2005).

2001 yılında öncelik ulusal radyo ve televizyon kanallarına verilerek ihaleler yeniden başlamışsa da, yayın yapmakta olan kuruluşların açtığı dava ve RTÜK'ün savunmasının alınması gerekçesiyle Danıştay'ın verdiği yürütmeyi durdurma kararı nedeniyle, frekans dağıtımını yine yapılamamıştır. 2002 yılında 3984 sayılı kanuna 4756 sayılı kanunla yapılan değişiklikler sonucunda frekans planlarını hazırlama görevi Telekomünikasyon Kurumu'na verilmiştir (Kılıç, 2002). Ancak bu yetki devrinden de sonuç alınamamıştır. Bütün bu sürecin sonunda bugün TRT haricinde yirmi üç ulusal, on altı bölgesel ve iki yüz on iki yerel televizyon kuruluşu karasal yayıncılık faaliyetlerini geçici lisansla sürdürmektedir.

18 Ulusal Güvenlik Belgesi şartının 28 Şubat döneminde çıkarılan bir yönetmelikle eklendiği, halbuki Anayasa'nın 133. maddesi ve uluslararası sözleşme hükümleri gereğince bu sınırlamanın yasa ile belirlenmesi gerektiği öne sürülerek şartın iptali istemiyle Danıştay'a dava açılmışsa da, Danıştay 21.02.2005 tarihli ve 914 sayılı kararında söz konusu belgenin hukuka aykırı olmadığına hükmetmiştir.

Radyo ve televizyon yayınları için frekans dağıtımında on yedi yıldır süregelen bu açmaz pazara giriş engeli yaratırken yayıncılık alanında çeşitliliğe ve çoğulculuğa da zarar vermektedir. Bugün gelinen aşamada frekans planlaması 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'la¹⁹ yeniden RTÜK'e devredilmiştir. Ancak konunun uzmanları, kanununun 26. maddesinin 4. bendinde yer alan ve halihazırda bu alana yatırım yapmış kuruluşları korumayı hedefleyen "sıralama ihalesine, radyo ve televizyon yayın şirketi olarak kurulan, radyo ve televizyon yayıncılık alanında en az bir yıl faaliyette bulunan, ihale şartnamesinde belirtilen ön şartları yerine getiren ve ihaleye girmek için Üst Kurul'dan yeterlilik belgesi alan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar katılabilir" ifadesinin Anayasa ile korunan eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle dava konusu olabileceğine dikkat çekmişlerdir.²⁰

Radyo ve televizyon yayıncılığı pazarında çeşitlilik ve rekabet, oyuncuların davranışlarını belirleyen yasalarla korunmaya çalışılmaktadır. Geçmişte bu pazarda yoğunlaşmanın önüne geçmek için iki farklı yöntem denenmiştir. 3984 sayılı ilk düzenlemede yasa sahipliğinde sermaye paylarına odaklanmış, (i) bir şirketin en fazla bir radyo ve bir televizyon kanalı sahibi olmasına izin vermiş, (ii) birden fazla kuruluşta pay sahibi olanların bu kuruluşlardaki tüm paylarının toplamının da yüzde 20'den fazla olamayacağı şeklinde bir düzenleme yapmıştır. 3984 sayılı kanun aynı zamanda basın ve radyo televizyon yayıncılığı arasındaki çapraz birleşmeleri de kısıtlamıştır. 2002 yılında 3984 sayılı kanunda değişiklik yapılmasına ilişkin görüşmelerde medya sahipleri sahiplik yapısına yönelik kısıtlamaların kaldırılması yönünde etkili bir lobi faaliyeti yürütmüşlerdir (Bek, 2003, s. 262). Sonuç olarak, 2002 yılında 4756 sayılı kanunla gelen değişikliklerle, yoğunlaşma-

19 Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, no. 6112, 15.02. 2011, *Resmi Gazete*, no. 27863, 03.03. 2011.

20 Medya alanında faaliyet gösteren bir düzenleyici kurul yetkilisi, "Yeni Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Yasası ve Yayıncılık Alanı Düzenlemeleri" başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 11.03.2011.

nın önlenmesi için ölçü olarak medya kuruluşlarının yıllık izlenme ve dinlenme payları alınmış ve üst sınır son derece yüksek tutularak yüzde 20 olarak belirlenmiştir. Söz konusu dönemde Türkiye’de en çok izlenen kanalın ancak yüzde 16’lık sınıra ulaştığı dikkate alındığında, bu ölçünün yoğunlaşmayı engellemede işlevsiz kalacağı ortaya çıkmıştır. 4756 sayılı ve değişiklikleri içeren düzenleme aynı zamanda çapraz birleşmeleri kısıtlayan, medya sahiplerinin kamu ihalelerine ve borsaya girmelerini engelleyen hükümleri de kaldırmıştır. RTÜK’ün yaptırdığı bir araştırmaya göre bu madde hükmüyle Türkiye’de bir kişinin 244 yerel ve bölgesel televizyon ile orta büyüklükte 30 ulusal televizyona bir arada sahip olması olanaklı duruma gelebilmiştir (Cankaya ve Yamaner, 2006, s. 240).

Ancak cumhurbaşkanı bu yasanın 29. maddesine eklenen (d) ve (e) bentlerinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması talebiyle Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuştur. Mahkeme Haziran 2002’de bu bentlerin yürürlüğünü durdurmuş, nihai kararını Eylül 2004’te vererek bu iki bentteki düzenlemelerin Anayasa’nın 2. maddesindeki “demokratik hukuk devleti” ilkesine, 26. maddesindeki “haber alma özgürlüğü” ilkesine, 28. maddesindeki basın özgürlüğüne ilişkin kurallara ve 167. maddesindeki “tekelleşmeyi ve kartelleşmeyi önleme” ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle bu iki benti iptal etmiştir.

Medya sahiplik düzenlemelerine ilişkin son yöntem 6112 sayılı kanunla uygulamaya girmiş, kanunun 19. maddesinde özel radyo ve televizyon kuruluşlarının kuruluş ve hisse oranları düzenlenmiştir. Önceki düzenlemelerde olduğu gibi radyo ve televizyon kurma ve işletme hakkı yalnızca şirketlere tanınmış, siyasi partilerin, sendikaların, meslek kuruluşlarının, kooperatiflerin, derneklerin ve mahalli idarelerin radyo ve televizyon sahibi olmaları engellenmiştir.²¹ Bununla birlikte önceki yasadan farklı olarak 19. maddenin (ç) bendinde özel

radyo ve televizyon kuruluşlarının halka açılmasına ve sermaye piyasasında işlem görmesine olanak tanınmıştır. 19. maddenin (d) bendi sahiplik ilişkilerini düzenleyen öncelikle herhangi bir tüzel ya da gerçek kişinin doğrudan ya da dolaylı olarak karasal yayın lisansına sahip medya kuruluşlarından en fazla dördünde hisse sahibi olabileceğini belirterek bir kısıtlama yapmış olsa da, asıl ölçüt ticari iletişimden (reklam ve sponsorluk gelirlerinden) elde edilen pay üzerine koyduğu kısıtlamadır. Şu ana kadar Türkiye’de denenmemiş bir yöntemeye dayanan bu düzenlemeye göre bir medya kuruluşunun, piyasadaki tüm ticari iletişim gelirlerinin yüzde 30’undan fazlasına sahip olması önlenmiştir.²² Bu sınırın aşılması durumunda ise yine aynı bende göre, “Üst Kurul tarafından verilen doksan günlük süre içinde bu oranın altına inecek şekilde medya hizmet sağlayıcı kuruluşlardaki hisselerini devreder. Verilen süre içinde Üst Kurul kararının gereğini yerine getirmeyen gerçek veya tüzel kişi hakkında, kararın gereğini yerine getirmediği her ay için Üst Kurul tarafından 400.000 TL idari para cezası uygulanır. Bu bendenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Üst Kurul tarafından belirlenir”. Yeni yasa da bir önceki düzenlemede olduğu gibi çapraz mülkiyeti kısıtlayan herhangi bir düzenleme içermediğinden, bu ticari gelir kısıtlamasının yalnızca radyo ve televizyon yayıncılığından elde edilen ticari gelirleri kapsadığı açıktır.

6112 sayılı kanunun sahiplik yapısına getirdiği bir diğer yenilik de medya kuruluşlarındaki yabancı sermaye payına ilişkin kısıtlamanın genişletilmesidir. Eski yasada yer alan yüzde 25’lik sermaye sınırı ve birden fazla medya kuruluşunda hissedar olmayı engelleyen düzenlemeler, son dönemde ekonomideki büyümenin etkisiyle medya sektörüne ilgi göstermeye başlayan uluslararası sermayenin önünde önemli bir engel

21 Bu yasağın son yasada da kendine yer bulması en çok eleştirilen konular arasındadır. Özellikle iletişim fakültelerinin yayın yapmasının engellenmesinin, haber, eğitim ve kendi alanlarında uzmanlaşmış yayıncılığı engellediği ifade edilmektedir (İLAD, 2010).

22 Bu payın nasıl belirleneceği yasada belirtilmemiştir. RTÜK üyesi Abdülvahap Darendeli, radyo ve televizyon kuruluşlarının ciroları üzerinden RTÜK’e verdikleri yüzde 3’lük payların esas kabul edileceğini, böylece aylık düzenli ölçümlerle yüzde 30’luk sınırın ölçülebileceğini ifade etmiştir. “Yeni Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Yasası ve Yayıncılık Alanı Düzenlemeleri” başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 11.03.2011.

Medya gruplarının birleşme ve satışları sırasında editöryel bağımsızlık konusu asla gündeme gelmemektedir. Bunun sonucunda satış sonrası pek çok gazeteci işsiz kalmaktadır.

olarak belirmiş, bazı durumlarda bu yasak farklı yollarla aşılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle yeni yasanın 19. maddesinin (f) bendinde söz konusu sermaye sınırı yüzde 50'ye çıkartılmış, yabancı gerçek ve tüzel kişilerin en fazla iki medya hizmet sağlayıcı kuruluşa ortak olmasına izin verilmiştir.

Medya sahipliği alanındaki liberalleşme politikaları sonucunda 2002-2008 yılları arasında medya sektöründe otuz beş ulusal, otuz uluslararası birleşme ve satın alma işlemi gerçekleşmiştir. Bu yükselişte 2001 kriziyle TMSF'nin eline geçen şirketlerin etkisi büyüktür (Sözeri, 2009). Bununla birlikte bu satış işlemleri sırasında editöryal bağımsızlık asla gündeme gelmemiş, hatta pek çok satışın ardından gazetecilerin zaman zaman gruplar halinde işten çıkartıldıkları gözlenmiştir. Örneğin *Milliyet* gazetesinin satışının ardından yaşananları gazetenin kadim köşe yazarlarından Hasan Cemal köşesinde "Bir buzdolabı fabrikası gibi içindekilerle satılıp gitmiştik" şeklinde ifade etmiştir (Cemal, 2011). Ülkenin en büyük medya grubu olan Doğan Grubu'nun yüzde 30'luk sermaye sınırlaması nedeniyle Star televizyonunu bir başka büyük medya grubu Doğuş Grubu'na satmasının ardından Ankara bürosunun tamamı dâhil olmak üzere çok sayıda gazeteci işlerini kaybetmiştir (Evensel, 2011).

3.2 MEDYA PAZARINDA REKABET

Medya sektörünü çekici kılan etken kamuoyunu etkileme gücünün yanı sıra reklam gelirleridir. Reklam gelirleri yalnızca medyanın ana gelir kalemi olmakla kalmaz, reklamverenlerin ulaşmayı hedefledikleri izleyici/okuyucu kitlesine sunulacak içeriği karakteristik bir bakışa, sese kavuşturur ve yönlendirir (Sinclair, 2006). Bu nedenle reklam harcamalarına ve bunların pazarlar ve gruplar arası dağılımına bakmadan Türkiye'de medyanın ekosistemini anlamak mümkün değildir.

Reklam gelirleri 2002 yılından itibaren gözle görülür bir artış eğilimine girmiştir. Reklamcılar Derneği'nin reklam ajansı cirolarından derlediği verilere göre reklam harcamaları 2011 yılında 4 milyar 320.000 TL'ye (2,5 milyar dolar) ulaşmıştır. Reklamverenler Derneği ise 2015'e kadar 5 milyar dolara ulaşmasını beklemektedir (Pura, 2012). Ancak bu harcamaların gayrisafi yurtiçi hasılaya oranına bakıldığında yüzde 0,03-0,04 arasında kaldığı gözlenmekte, bu da bir yandan harcamaların medya geliri olarak düşünüldüğünde çok yetersiz kaldığına işaret ederken diğer taraftan büyüme potansiyelini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte **Tablo 1**'de görüleceği üzere reklam harcamalarının büyük bölümü büyük medya gruplarının gelir hanesine yazılmakta ve pasta bu gruplar arasında paylaşılmaktadır.

Yukarıda ifade edildiği üzere, 6112 sayılı kanunun ticari iletişim gelirlerini ölçü alan rekabeti koruma ve tekelleşmeyi önlemeye yönelik düzenlemesinin de yetersiz kaldığı **Tablo 1**'de açıkça görülmektedir. Rekabet Kurumu yetkilileri ve yayıncılar da yüzde 30 ölçütüne dayanan bu düzenlemelerin uygulamada sorun yaratacağına işaret etmektedirler.²³ Yine daha önce ifade edildiği üzere, ülkenin en büyük medya kuruluşu (Doğan Grubu) bu şartı yerine getirmek üzere elinde bulunan ulusal düzeyde karasal yayın yapan iki büyük televizyon kanalından Star TV'yi bir başka büyük medya grubuna (Doğuş Grubu) satmıştır (Hakan, 2012). Ancak **Tablo 1**'de görüleceği gibi bu satışın sonrası için yapılan öngörüler, satışın Doğan Grubu adına beklentiyi karşılamış olmasına rağmen rekabet açısından bir iyileşme yaratmadığını ortaya koymaktadır. Hatta reklam gelirlerinin büyük gruplara gitmeyen (diğer) kısmına bakıldığında, durumun eskiye oranla daha kötü olmasının beklendiği ifade edilebilir.

²³ "Medya Sektöründe Yatırım ve Rekabet İlişkileri: Sektörün Bugünü ve Geleceği" başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 21.04.2011.

Tablo 1: Medya Gruplarının Reklam Gelirleri Dağılımı 2011 ve 2012 Tahminleri (% olarak)					
	TV	Gazete	Dergi	Radyo	İnternet
Doğan Grubu	36	58	30	8	20
2012 Tahmini	27	58	30	8	20
Çukurova Grubu	12	3	6	6	1
2012 Tahmini	12	3	6	6	1
Turkuvaz Medya Grubu	19	24	18	2	4
2012 Tahmini	19	24	18	1	4
Doğuş Grubu	8		4	9	7
2012 Tahmini	20		4	9	7
Ciner Grubu	2	1	3		2
2012 Tahmini	2	1	3		2
Diğer	23	14	39	75	66
2012 Tahmini	20	14	39	76	66

Kaynak: Mindshare, 2010, 2012 (tahmini).

Medya sektöründe rekabet, aynı zamanda AB rekabet politikalarının temelini oluşturan Roma Antlaşması'nın 81. ve 82. maddeleriyle uyumlu şekilde 1994 yılında yürürlüğe giren 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ile korunmaktadır. Ancak Pekman'a (2002) göre bu kanunla kurulan Rekabet Kurumu 2000 yılından beri medya sektörünü ilgilendiren rekabet sorunlarında çok fazla aktif rol üstlenmemektedir. Rekabet Kurumu yetkilileri, çok göz önünde bir sektör olduğu için medya ile ilgili çok fazla başvuru aldıklarını ancak bunlardan pek azının kendilerinin sorumluluk alanına girdiğini ifade ederken, diğer taraftan rekabetin korunması konusunda daha cesur kararlar alabilmek için daha fazla kamuoyu desteğine ihtiyaç duyduklarını da eklemişlerdir.²⁴ 4054 sayılı kanun kapsamında Rekabet Kurumu, rekabeti engelleyici, bozucu ve kısıtlayıcı anlaşma, uygulama ve kararlar ile piyasaya hâkim olan girişimcilerin bu hâkimiyetlerini kötüye kullanmaları ve rekabeti önemli ölçüde azaltacak birleşme ve devralma niteliğinde işlemler yapmalarını mercek altına almaktadır. Kurumun istatistiklerine göre 2008-2010 yılları arasında Rekabet Kurumu'nun medya sektörü ile ilgili

almış olduğu kararların yüzde 50'sini rekabet ihlali, yüzde 33'ünü ise birleşme ve satın almalar oluşturmuştur. Örneğin kurum 5 Nisan 2011 tarihinde Doğan Grubu'na ait Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş., Doğan Gazetecilik A.Ş., Doğan Daily News Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. ve iştiraki olan Bağımsız Gazeteciler Yayıncılık A.Ş.'ye reklam satışında uyguladığı indirimler ve medya planlama ajanslarıyla yaptığı anlaşmalarda hâkim durumunu kötüye kullandığı gerekçesiyle oy çokluğu ile toplamda 6 milyon 500.000 TL para cezası vermiştir.²⁵ Yazılı basında özellikle de gazete yayıncılığı pazarındaki yüksek yoğunlaşma oranı göz önünde bulundurulduğunda, hâkim durumun kötüye kullanımının küçük ve bağımsız yayıncılar için yaşamsal risk oluşturacağı ve rekabetin yanı sıra çok sesliliğe de zarar vereceği dikkate alınmalıdır.

Ayrıca eklemek gerekir ki, daha önce sözü edilen diğer düzenleyici kurumlar gibi 649 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Rekabet Kurumu'nun özerkliğine de yakın zamanda son verilmiş ve kurum ilgili bakanlığın denetimine girmiştir.

24 A.g.e.

25 Karara buradan ulaşılabilir: <http://www.rekabet.gov.tr/dosyalar/tefhim/tefhim67.pdf>.

Yayıncılık

Türkiye’de reklam harcamalarının mecralara göre dağılımına bakıldığında dikkat çekici bir başka özellik, televizyona giden payın diğer mecralara giden paylara oranla çok yüksek (yüzde 56) olmasıdır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, Türkiye’de televizyon izleme oranının çok yüksek olması sebebiyle televizyonun kamuoyunu etkileme gücünün çok yüksek olduğunun düşünülmesi ve televizyonda reklam fiyatlarının çok düşük olmasıdır. Mecralar arası gelirlerdeki bu dengesizlik televizyon dışındaki mecraların gelişimini olumsuz etkilerken televizyon kanallarının çokluğu ve yoğunlaşma da yayıncılık pazarında dengesizliğe neden olmaktadır. RTÜK verilerine göre şu anda karasal yayın yapan yirmi dört ulusal, on beş bölgesel ve iki yüz dokuz yerel televiz-

Yayıncılık, özellikle de televizyon yayıncılığı, pazarındaki rekabet 6112 sayılı kanunla birlikte yabancı sermaye payının arttırılmasının ardından canlanmış görünmektedir.

yon bulunmaktadır. Bunların pek çoğunun hem kablolu yayın hem de uydu yayını lisansı bulunurken, yayınlarını yalnızca uydu yayını lisansı ile sürdüren doksan üç, yalnızca kablolu yayın lisansı ile sürdüren iki televizyon kanalı bulunmaktadır. Reklam gelirlerinin büyük bölümü karasal alanda yayın yapan ve büyük medya gruplarına ait televizyon kanallarına gitmektedir (Sözeri ve Güney, 2011, s. 54). Yine RTÜK verilerine göre Türkiye’de otuz beş ulusal, doksan sekiz bölgesel ve dokuz yüz yirmi altı yerel radyonun yanı sıra yalnızca uydu lisansı olan altı radyo bulunmaktadır.

Yayıncılık, özellikle de televizyon yayıncılığı, pazarındaki rekabet 6112 sayılı kanunla canlanmış görünmektedir. Henüz yayına başlamamış olmasına rağmen *Al Jazeera*’nın gelişinin ardından Ocak 2012’de pazarın ikinci büyük yayın grubu olan Çalık Grubu *Sabah* gazetesi ve *ATV*’yi satma niyetini açıklamıştır. Diğer uluslararası yatırımcıların yanı sıra *News Corporation*’ın sahibi Rupert Murdoch da bu satışla ilgilendiğini açıklamış ve kısa süre sonra Mart 2012’de

başbakanla bir görüşme gerçekleştirmiştir. *Fox TV* ile Türkiye pazarına giren *News Corporation*’ın *Sabah-ATV*’yi alması durumunda ülkenin en büyük ya da ikinci büyük medya grubu olma ihtimali belirlemiştir (Semerci, 2012). Kısa süre sonra Murdoch’un satıştan çekildiği iddia edilmiş olsa da (Sezer ve Kandemir, 2012), söz konusu medya grubunun başında başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın damadının olduğu da göz önünde bulundurularak, bu görüşme Türkiye’de medya satın almak isteyen uluslararası yatırımcıların hükümetle doğrudan temasa geçmeleri gerektiği görüşünü güçlendirmiştir (Sözeri ve Güney 2011).

Yayıncılık alanında gelirlerin dağılımını, dolayısıyla rekabeti, belirleyen unsur reytinglerdir. Son dönemde reyting ölçümleriyle ilgili bir soruşturma başlatılması ile bazı yapım şirketlerinin deneklerin isimlerini ifşa ettikleri ve deneklere gizli ödeme yaptıklarına ilişkin iddialar sektörü önemli ölçüde etkilemiş, bir süre reyting ölçümleri yapılamamıştır. Bu soruşturma sırasında Televizyon İzleme Araştırmaları A. Ş. (TİAK) reyting ölçümlerini 1989’dan beri yürüten AGB ile sözleşmesini sonlandırmış, Mayıs 2012’de TNS/Kantarmedya ile yeni bir sözleşme yapmıştır (TİAK, 2012).

Yazılı Basın

Reklam harcamalarında ikinci büyük pay yazılı basına ve onun alt sektörü olan gazete yayıncılığı alanına gitmektedir. TÜİK 2010 yazılı basın istatistiklerine göre Türkiye’de yüz altmış üç ulusal, yetmiş üç bölgesel, 2 bin üç yüz altmış sekiz yerel gazete yayımlanmaktadır. Gazete satışlarında ulusal gazeteler yüzde 80’in üzerinde pay alırken yerel gazetelerin aldığı pay yüzde 15,3, bölgesel gazetelerinki yüzde 2,4 oranında kalmaktadır. Ulusal gazeteler arasında ise rekabet, satış gelirleri üzerinden değil reklam gelirleri üzerinden gerçekleşmektedir. Buna rağmen pazardaki yüksek yoğunlaşma oranı nedeniyle pek çok gazete faaliyetini zarar ederek sürdürmektedir. Gazete yayıncılığı alanında Doğan ve Turkuvaz Grubu’nun ilan gelirlerinin oranı yüzde 80’in üzerindedir. Hatta **Tablo 1**’deki 2012 tahminlerinde de görüleceği üzere Doğan Grubu’nun iki önemli gazetesini (*Milliyet* ve *Vatan*) Demirören Grubu’na satması, reklam payında herhangi

Son yıllarda ülke genelinde ve medyadaki derin siyasi kutuplaşma reklam gelirlerine de yansımıştır. Yazılı basın, özellikle de gazeteler bundan en fazla etkilenen alt sektördür.

bir düşüğe neden olmamıştır. Bu sadece reklam gelirleri ile sınırlı değildir, yayımlanan neredeyse tüm gazetelerin dağıtımı da yine bu iki gruba ait iki dağıtım şirketi tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bununla birlikte son yıllarda ülke genelinde ve medyadaki derin siyasi kutuplaşma reklam gelirlerine de yansımıştır. Yazılı basın, özellikle de gazeteler, bundan en fazla etkilenen alt sektördür. Çarpıcı bir örnek olarak bağımsız bir yayın olan ve 2000'lerin başında ordunun hükümeti devirme girişimi iddialarını eleştirel biçimde gündeme taşıyan *Taraf* gazetesi verilebilir. Gazete ilk iki yılında, reklamverenlerin devletle kavgalı radikal bir gazeteye destek vermeye çekinmesi nedeniyle özel sektörden reklam alma konusunda ciddi sıkıntı yaşamıştır. Gazete yönetimi kendilerini desteklediklerini bilseler dahi bazı sermayedarların reklam vermekten ve gazeteyi destekler görünmekten çekindiklerini ifade etmiştir.²⁶ Gazete işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak için hisselerinin yüzde 16,6'sını halka açmış ve Şubat 2012'de bu arzdan 3,5 milyon dolar gelir elde etmiştir.

Hükümete yakın *Star* gazetesinin eski başyazarı Mehmet Altan da işten çıkarıldıktan sonra bu kutuplaşmaya dikkat çekerek hükümete yakın gazetelerin siyasi baskıyla ilan topladıklarını ifade etmiştir (Özvarış, 2012). Diğer taraftan bir başka kıdemli gazeteci yazar (Cemal, 2012) büyük medya gruplarının eskiden olduğu gibi ordu, hükümet ve sermaye odakları arasında denge siyaseti yürütmesi ve gücün AK Parti iktidarının tekelinde toplanması nedeniyle eski gücünü kaybetmiş durumda olduklarını ileri sürmektedir.

²⁶ *Taraf* gazetesi Yayın Koordinatörü Markar Esayan'la görüşme, görüşmeyi yapan Ceren Sözeri, İstanbul, 12.07.2011.

İnternet

Türkiye'de internet yayıncılığına ilk yatırım yapanlar, medya gruplarının da dâhil olduğu büyük sermayedarlardır. İnternet gazeteciliği ise büyük medya gruplarının mevcut içeriklerini olduğu gibi internete taşımasıyla başlamış, ardından yalnızca bu ortamda faaliyet gösteren haber siteleri ve eğlence portalları ortaya çıkmıştır (Çevikel, 2004). Bugün bağımsız web portallarının yanı sıra hemen her medya kuruluşunun haber, köşe yazısı, yorum ve kullanıcı odaklı içeriklerinin yer aldığı bir internet sayfası bulunmaktadır. Bununla birlikte internet haberciliğine hâkim olan kopyala-yapıştır yöntemi nedeniyle bu yeni haber kaynaklarının bakış açılarında çeşitliliği arttırdığını söylemek zordur (Tunç ve Görgülü, 2012).

İnternet reklam gelirlerinin yoğunlaşmış ana akım medyaya alternatif oluşturacak bağımsız bir medya yaratmak için henüz yeterli olmadığı söylenebilir.

Diğer taraftan internet, medya kullanım alışkanlıklarını değiştirmeye başlamıştır. IAB Türkiye tarafından yapılan bir araştırmaya göre 15-34 yaş arası gençlerin yüzde 70'i gazeteleri internet üzerinden okumakta, internet üzerinden radyo dinlemekte ve televizyon seyretmektedir (Yaşayan, 2011).

Ancak medya kullanım alışkanlıklarında değişiklik yaratmış olsa bile internet gelir modellerinde henüz bir değişikliğe yol açmış değildir. Büyük gruplar da dâhil olmak üzere bugün Türkiye'de internet medyasının çok büyük bölümü reklam gelinine dayanan modeli sürdürmektedir. Yine IAB'ın verilerine göre internette yapılan reklam harcamaları 2011 yılında yaklaşık 400 milyon dolar (721 milyon TL) olarak kaydedilmiştir. Bu pastada en büyük payı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Google, Facebook, Yahoo, MSN gibi küresel devlerin aldığı, kalan kısmın da önemli bölümünün büyük medya gruplarına gittiği düşünüldüğünde, internetin yoğunlaşmış ana akım medyaya alternatif oluşturacak bağımsız bir medya yaratmak için henüz yeterli olmadığı söylenebilir.

Türk Telekom giderek kendisini medya sektörünün en büyük oyuncularından birine dönüştürürken, kurumun sahip olduğu avantajlar nedeniyle bu durumun medya sektöründe rekabet ve çeşitliliği olumsuz etkileyebileceği ihtimal dâhilindedir.

Telekomünikasyon

Medya, bilgi teknolojileri ve telekomünikasyon arasında sınırların giderek belirsizleşmesi, medya ile telekomünikasyon kuruluşları arasındaki ilişkilerin temel yapısı üzerinde durmak gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Barr, 2006). Türkiye'nin en büyük telekomünikasyon şirketi ve aynı zamanda tek sabit telefon operatörü Türk Telekom, ülke çapında tüm dağıtım şebekeleri, telefon santralleri ve transmisyon altyapısının sahibi durumundadır. Son dönemde içerik de sunmaya başlayan kurum, oyun ve müzik portallarının yanı sıra web TV ve IPTV hizmeti de vermeye başlamıştır. Türk Telekom giderek kendisini medya sektörünün en büyük oyuncularından birine dönüştürürken, kurumun sahip olduğu avantajlar nedeniyle bu durumun medya sektöründe rekabet ve çeşitliliği olumsuz etkileyebileceği ihtimal dâhilindedir.

Şirketin hâkim konumu ve sunduğu hizmetlerin genişliği zaman zaman Rekabet Kurumu'nun da gündemine gelmiştir. Rekabet Kurumu yetkilileri müeyyide güçlerinin yasalarla sınırlandırıldığını ifade ederken daha etkin rekabet düzenlemeleri için kamuoyu desteğine ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir. Öte yandan Radyo ve Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği'nden yetkililer ise en büyük reklamverenlerden biri olması nedeniyle Türk Telekom'un medya pazarındaki pozisyonunun tartışmalardan muaf tutulduğunu dile getirmişlerdir.²⁷

3.3 MEDYAYA DEVLET DESTEĞİ

Türkiye'de özel medya kuruluşlarına devlet tarafından doğrudan sübvansiyon sağlanması söz konusu değildir. Bununla birlikte BİK yoluyla dağıtılan resmi ilanlar küçük, yerel ya da bağımsız medya için önemli bir destek niteliğindedir.

Geçtiğimiz yıl resmi ilanların dağıtımı konusu, Türkiye Cumhuriyeti Rumların gazetesi *Apoyevmatini*'nin reklam ve satış gelirlerindeki ani düşüş²⁸ nedeniyle kapanacağına açıklanmasının ardından gündeme gelmiş ve tartışılmıştır. Gazetenin sahibi Mihail Vasiliadis'in bir konferansta BİK'ten ilan alamadıklarını açıklamasının ardından oluşan kamuoyu desteği sayesinde kurum da bu durumu gündeme almış ve azınlık gazeteleri temsilcileri ile bir toplantı düzenlenmiştir. İlk aşamada söz konusu gazetelerin bu ilanlardan faydalanması için gerekli yasal düzenlemeler yapılınca kadar bu gazetelere 250.000 TL yardım yapılacağı açıklanmıştır (*Turkish Press*, 2011).²⁹ BİK'e göre azınlık gazetelerinin ilan alamamasının sebebi 67 sayılı genel kurul kararıdır ve bu karara göre de bir gazetenin resmi ilan alabilmesi için her gün yayımlanması, en az sekiz sayfa olması, tirajının beş binin üzerinde olması ve kadrosunda en az yedi kişinin çalışması gerekmektedir. İlan alacak gazetelerin denetlenebilmesi için belirli ölçülerin getirilmesinin gerektiğini savunan BİK yetkilileri, sonuç olarak Lozan Barış Antlaşması uyarınca azınlık statüsünde sayılan cemaat mensupları tarafından yayımlanan gazetelerin vergi ve sigorta prim borcu bulunmadığı takdirde resmi ilan alabilmelerini sağlayacak şekilde mevzuat değişikliği yaparak sorunu çözmüşlerdir (Karaca, 2012a). Mevzuattaki bu değişikliğin sorun yaratan tek yönü, Lozan Antlaşması'yla tanınan azınlık statüsünün pratikte yalnızca Ermeni, Musevi ve Rumlarla

²⁸ Bu düşüşün en önemli nedeni Yunanistan'da yaşanan ekonomik kriz ve *Apoyevmatini*'ye destek veren Yunan şirketlerinin bu krizden etkilenmesidir.

²⁹ Bu gazeteler şunlardır: Rum Ortodoks cemaatine ait *Apoyevmatini* (haftalık), *İho* (günlük), Musevi cemaatine ait *Şalom* (haftalık), *Jamanak* (günlük), *Marmara* (günlük) ve Ermeni cemaatine ait *Agos* (haftalık).

²⁷ "Medya Sektöründe Yatırım ve Rekabet İlişkileri: Sektörün Bugünü ve Geleceği" başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 21.04.2011.

Şubat 2012’de gerçekleştirilen değişiklik ile Lozan Barış Antlaşması uyarınca azınlık statüsünde sayılan cemaat mensupları tarafından yayımlanan gazetelerin şartları yerine getirdikleri takdirde resmi ilan alabilmeleri mümkün hale gelmiştir. Ancak Lozan Antlaşması ile tanınan azınlık statüsünün pratikte Ermeni, Musevi ve Rumlarla sınırlı olması, Müslüman olmayan diğer azınlıkların bu destekten yararlanmalarını engellemektedir.

sınırlı tutulması³⁰ ve Müslüman olmayan diğer azınlıkların bu destekten yararlanamayacak olmasıdır.³¹

3.4 KAMU YAYINCILIĞI

Türkiye’nin kamu yayıncılığı yapan tek kurumu TRT 1964 yılında kurulmuştur ve beşi uluslararası, dokuzu ulusal ve biri bölgesel olmak üzere on beş televizyon ve dokuz radyo kanalı bulunmaktadır. 1971’de 1568 sayılı kanunla yapılan değişiklikle özerkliği kaldırılmış 1982 Anayasası’nın 133. maddesi ile tarafsız bir kamu kurumuna dönüştürülmüştür. 1982 Anayasası’nın ardından çıkarılan 2954 sayılı radyo televizyon yasası ile merkezi bir yönetim yapısı oluşturularak kurumda bilim insanlarının, meslek ve sivil toplum kuruluşlarının temsil hakkı kaldırılmıştır (Cankaya, 2008). Bugün TRT’nin en yüksek karar ve yönetim organı olan yönetim kurulu; genel müdür, Bakanlar Kurulu tarafından genel müdür yardımcıları arasından atanan iki üye ile elektronik veya kitle iletişimi alanlarından bir, hukuk alanından bir, işletme, iktisat veya maliye alanlarından bir ve sanat veya kültür alanlarından bir kişi olmak üzere, bu alanlarda yetkin uzmanlar

arasından seçilen ve atanan dört üyeden oluşur. 6112 sayılı kanunun 37. maddesinin (t) bendine göre genel müdürlüğü ve yönetim kurulu üyeliği için adaylar RTÜK tarafından belirlenir. Dışarıdan seçilen yönetim kurulu üyeleri; RTÜK tarafından her bir alandan teklif edilen iki kat fazla aday arasından Bakanlar Kurulu kararı ile atanır.

TRT kamu fonları ve ticari gelirlerle finanse edilmektedir. Ana gelir kaynakları satılan radyo ve televizyon alıcılarından elde edilen bandrol gelirleri, elektrik faturalarından tahsil edilen yüzde 2’lik pay ve genel bütçeden ayrılan paylardır.

1993 yılında özel radyo ve televizyon yayıncılığının başlamasıyla TRT’nin yayıncılık alanındaki monopol konumuna son verilmesinin ardından, aynı zamanda ticari gelir de elde eden kurumun reklam gelirleri yüzde 50 oranında bir düşüş yaşamıştır. Birkaç yıl sonra ise televizyon reklam harcamalarının yüzde 87,1’i özel yayın kuruluşlarına gitmiş, TRT’nin payı daha da azalmıştır (akt. Erdemir, 2011). Bu durumda TRT kendisini reklam gelirlerini arttırmak için reyting konusunda ticari kanallarla rekabet eder halde bulmuştur. Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç’ın açıklamış olduğu rakamlara göre TRT’nin 2011 yılında ticari iletişimden elde ettiği gelir tüm gelirinin yüzde 48’ine yükselmiş görünmektedir (Medyaradar, 2010). TRT 2010 yılında reyting ölçümlerini yapan AGB’yi rekabet kurallarını ihlal etmekle suçlayarak reyting ölçüm sisteminden çekildiğini açıklamışsa da (*Today’s Zaman*, 2010), Mayıs 2012’de TNS/Kantarmedia’ya verilen reyting ölçüm sistemine yeniden dâhil olmuştur.

TRT’nin ticari yayıncılarla rekabet stratejisi kamu yayıncılığı felsefesine ve kamu yayıncılığının toplumdaki işlevine aykırı olduğu gerekçesiyle uzun dönemdir

TRT’nin ticari yayıncılarla rekabet stratejisi kamu yayıncılığı felsefesine ve kamu yayıncılığının toplumdaki işlevine aykırı olduğu gerekçesiyle uzun dönemdir eleştiri konusudur.

³⁰ 1923’te imzalanan Lozan Antlaşması tüm Müslüman olmayan azınlıkları kapsarken, devlet 1925 yılından itibaren hukuka aykırı biçimde, azınlık statüsünü sadece Ermeniler, Ortodoks Rumlar ve Museviler’e tanımıştır.

³¹ Süryani cemaati Mart 2012’de sabır anlamına gelen *Sabro* adlı ilk aylık Süryanice-Türkçe gazetesini yayımlamıştır.

eleştiri konusudur (Cankaya, 2008). Öte yandan yayıncılık alanının ticarileşmesi izleyicilerin TRT'nin yayıncılığına ilişkin tatminsizliğini ortaya çıkarmıştır. Eğlenceye de yer veren karma yayıncılık anlayışına rağmen, TRT'nin belirgin biçimde ataerkil, seçkin bir yaklaşım sürdürdüğü, sansür düzeyine varan katı yayıncılık kuralları uyguladığı görülmüştür (Çatalbaş, 2003). Sonuç olarak statükoyu her daim ve her konuda destekleyen konumu ve toplumda tartışma yaratan konularda yayın yapmaktan kaçınan tutumu nedeniyle TRT'nin finansmanı ve gelirleri her dönemde tartışma konusu olmuştur (Barış, 2005, s. 296).

3.5 AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİNİN MEDYA POLİTİKALARINA ETKİSİ

Türkiye'de medya politikaları liberalleşme politikaları ve uluslararası yatırımcıların gelişimiyle dikkat çekici biçimde değişime uğramıştır. Kamu yayıncılığını düzenleyen kanunlar ticari yayıncılığın düzenlenmesine, rekabetin korunmasına ve tekelleşmenin önlenmesine odaklanır hale gelmiştir. Bu değişimin arkasında medya ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin yanı sıra AB'ye girme isteği ve bu amaç doğrultusunda yürütülen uyum süreci politikaları bulunmaktadır. Örneğin daha önce de ifade edildiği gibi, Türkiye henüz aday ülke konumunda olmadığı halde 1994'te Rekabet Kanunu'nun çıkarılmasının ardında böyle bir motivasyon bulunmaktadır.

AB adaylık sürecinin Türkiye'de medya politikalarına oldukça olumlu katkıları olmuştur. Örneğin pek çok eksikliğine ve muğlak bir tanımla "devlet sırrı" kapsamına girecek belgelere ilişkin kısıtlamalara rağmen (İnceoğlu, 2003), AB müktesebatına uyum amacıyla 2003 yılında çıkarılan Bilgi Edinme Yasası hem yurttaşların hem de gazetecilerin kamu otoritelerinden bilgi edinebilmelerinin yolunu açmıştır. Ardından 2004 yılında yine AB'ye uyum yasaları çerçevesinde "kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılmasına" izin veren yönetmelikle farklı dillerde yayıncılığın önündeki

Ne hazırlanış sürecinde farklı görüşlerin alınmış olması ne de içerdiği hükümlerin AB düzenlemeleriyle uyumlu olması 6112 sayılı kanunu tek başına demokratik bir yasa yapım sürecinin ürünü yapmaya yetmiştir.

engeller kaldırılırken 2008'de hayata geçirilen radyo ve televizyon kanundaki değişikliklerle (5767 sayılı kanun) TRT'nin farklı dillerde yayın yapmasına izin verilmiş ve TRT 6 (TRT Şeş) Kürtçe yayına başlamıştır. AB'ye uyum süreci yapılan reformların yanı sıra bir dönem görüşleri ya da mesleklerinin gereklerini yerine getirmeleri sebebiyle tutuklanan gazetecilerin sayısında da düşüş sağlamıştır (Alpay, 2010).

AB'ye uyum sürecinin medya politikalarına yansımalarının en son ve somut örneği 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'dur. Raporun taslağı hazırlanırken kanun yapıcılar AVMSD ile uyumu dikkate almışlardır. Öyle ki, 3984 sayılı eski kanundan çok daha kapsamlı olan yeni kanun, yeni teknolojiler (isteğe bağlı yayın hizmeti) üzerinden yayın yapan kuruluşları da tanıyarak, kapsam, erişim ve ticari iletişimin düzenlenmesi alanlarında AVMSD ile uyum içinde görünmektedir. AVMSD'den farklı olarak Anayasa'nın 133. maddesi gereği kanun radyo yayıncılığını da kapsar hale getirilmiştir.³² Bunun yanı sıra yine sahiplik yapısına ve medya içeriklerine yönelik kısıtlamalar kanuna özgüdür.

6112 sayılı kanuna getirilen eleştirilerin başında kanunun ticari iletişime çok fazla odaklandığı ve yayıncılığın kamu hizmeti boyutunu göz ardı ettiği. Ayrıca, AVMSD'de içerikle ilgili nefret söyleminden

³² Kanunun kapsamının bu kadar geniş olması, düzenlemelerin çoğunluğunun televizyon yayıncılığı ile ilgili olması ve radyo yayıncılığının ikinci planda kalması eleştirilere neden olmaktadır. RTÜK yetkilileri bu durumun 1982 Anayasası'nın 133. maddesinin bir gereği olduğunu ifade etmiştir. "Yeni Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Yasası ve Yayıncılık Alanı Düzenlemeleri" başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 11.03.2011.

kaçınılması, küçüklerin korunması gibi çok temel prensiplerden söz edilirken, kanun medya içeriklerine yönelik çok sayıda ve detaylı olmasına rağmen muğlak sayılabilecek ve düşünce özgürlüğünü kısıtlayıcı hükümler içermektedir (Sümer ve Adaklı, 2011). Kanunun hazırlanması sırasında taslak metin RTÜK'ün web sitesinde yayımlanmış ve akademisyenlerden ve profesyonel kuruluşlardan görüşleri istenmişse de, görüş bildiren kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının pek çoğu görüşlerinin ve

eleştirilerinin ortaya çıkan nihai kanun metnine yansımadağını, kanunun medya özgürlüğü ve çeşitliliğin sağlanması yerine ticari yayıncılığın düzenlenmesine odaklandığını ifade etmişlerdir.³³ Sonuç olarak denilebilir ki, ne hazırlanış sürecinde farklı görüşlerin alınmış olması ne de içerdiği hükümlerin AB düzenlemeleriyle uyumlu olması 6112 sayılı kanunu tek başına demokratik bir yasa yapım sürecinin ürünü yapmaya yetmiştir.

33 “Yeni Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Yasası ve Yayıncılık Alanı Düzenlemeleri” başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 11.3.2011

4. Medyada İçerik: Yasal Düzenlemeler ve Mahkeme Kararları

4. Medyada İçerik: Yasal Düzenlemeler ve Mahkeme Kararları

Türkiye Anayasası'nın 25. maddesi, kişilerin ifade özgürlüğünü devletin müdahalesine karşı güvence altına alır. Basın özgürlüğüne anayasal güvence sağlayan 28. madde ise, bu özgürlüğü sağlayacak gerekli tedbirleri alması için devlete pozitif sorumluluk yükler. Anayasa'nın 26. maddesi kişilerin düşünce ve kanaatlerini tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma, resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir alma ya da verme özgürlüklerini korur.

Ancak gerçekte bu özgürlükçü görüntünün ardında, bireysel özgürlükleri kısıtlayan, milliyetçiliği, devletçiliği ve kültürel muhafazakârlığı, yüce değerler olarak kutsayan bir çerçeve yatmaktadır. Temel hak ve özgürlükler; kamu güvenliği, milli birlik ve devlet sırları gibi “değerlerin” sınırlandırmasına tabi tutulmaktadır.³⁴ Anayasa devlete, vatandaşların Atatürk'ün idealleri, milli değerler ve aile ahlakı doğrultusunda düşünmelerini ve hareket etmelerini sağlama görevini yüklemektedir. 41. madde, aileyi “Türk toplumunun temeli” olarak nitelemekte, devleti “ailenin huzur ve refahı”nın korunması ile çocukların her türlü istismara ve şiddete karşı korunmasını sağlayacak tedbirleri almakla görevlendirmektedir. 58. madde ise devlete, gençleri alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ve kumar

Anayasa ve yasalardaki özgürlükçü görüntünün ardında, bireysel özgürlükleri kısıtlayan, milliyetçiliği, devletçiliği ve kültürel muhafazakârlığı yüce değerler olarak kutsayan bir çerçeve yatmaktadır.

gibi “kötü alışkanlıklara” karşı korumak ve “Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda” yetiştirmek görevini yüklemektedir. Anayasa'daki bu “devlet merkezli” yaklaşıma dikkat çeken Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'ne göre, “mevcut Türk Anayasası'nın lafzının ve ruhunun, çoğulculuğun ve ifade özgürlüğünün etkin bir şekilde korunmasının önünde önemli bir engel oluşturduğu geniş bir biçimde kabul edilmektedir” (Hammarberg, 2011, par. 11).

4.1. MEDYAYA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Milliyetçi ve muhafazakâr değerler, Anayasa'ya olduğu gibi medya içeriğini düzenleyen yasaların ruhuna da hâkim bulunmaktadır. AB sürecinde gerçekleşen görece ilerlemelere rağmen, medya alanındaki yasal düzenlemeler milli birliği, kamu güvenliğini ve Atatürk ilke ve inkılaplarını korumayı amaçlayan sınırlamalar barındırmaktadır.³⁵ Söz konusu yasalar basın ve ifade özgürlüğüne atıfta

³⁴ 26. maddede basın özgürlüğüne getirilen sınırlamalar şöyle ifade edilmektedir: “Bu hürriyetlerin kullanılması milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.” Bu sınırlamalar, süreli yayınların toplatılmasına varan cezai yaptırımlar yoluyla uygulanmaktadır (madde 28).

³⁵ Medya içeriğini düzenleyen yasalarda yer alan benzer diğer bazı yasaklar şunlardır: “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılaplarına” aykırı olmamak (6112 sayılı kanun, madde 8); “milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğü”nü ihlal etmemek (Basın Kanunu, madde 3); “Atatürk aleyhine suçlar” işlemek (İnternet Yasası, madde 8).

AB sürecinde gerçekleşen görece ilerlemelere rağmen, medya alanındaki yasal düzenlemeler milli birliği, kamu güvenliğini ve Atatürk ilke ve inkılaplarını korumayı amaçlayan sınırlamalar barındırmaktadır.

bulunsalar da, devletin ve kurucu ideolojinin korunmasına oranla bu özgürlüklere ikincil derecede bir önem atfetmektedirler.

Basın Kanunu, basın özgürlüğünü, bilgi edinme hakkını ve kişilik haklarına veya gerçeğe aykırı yayınlara ilişkin cevap ve düzeltme hakkını güvence almaktadır. Yasa ayrıca gazetecilerin haber kaynaklarının gizliliğini de güvence altına almakla birlikte, “gazetecilerin korunması için güçlü bir ‘kamu menfaati’ hükmü” içermemektedir (Hammarberg, 2011, par. 31). Yasada güvenceye alınan özgürlükler, kamu güvenliği, toprak bütünlüğü ve devlet sırları gibi sınırlamalara tabi tutulmaktadır. 11. madde, süreli yayınlarda eser sahibinin belli olmadığı veya yurt dışında olduğu hallerde yazılı eserlerin editörlerini ve çevirmenlerini sorumlu kılmaktadır.

6112 sayılı yeni Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, medya özgürlüğünün güçlendirilmesi yönünde “kısmi bir iyileşme sağlamıştır” (Avrupa Komisyonu, 2011, s. 26). Yasa, AB yönergesi ile uyumlu olduğu iddiası taşımasına rağmen, yönergede yer almayan kısıtlamalar içermektedir. Yönerge, çocukların korunması ve nefret suçunun engellenmesi dışında medya içeriğini kısıtlayıcı hiçbir esas barındırmazken, yasa “toplumun milli ve manevi değerleri, genel ahlak ve ailenin korunması” dâhil çok sayıda sınırlama içermektedir.³⁶ Devletin, yayıncılığın içeriğine ilişkin değerleri medyanın belirlemesine olanak vermek yerine bu değerleri ceza yasaları yoluyla tanımlaması, ifade ve basın özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirilmektedir.³⁷ Yasaya ilişkin bir diğer eleştiri de, cinsel yöneli-

³⁶ 6112 sayılı kanun, madde 8.

³⁷ “Yeni Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Yasası ve Yayıncılık Alanı Düzenlemeleri” başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 11.03.2011.

min yasadaki ayrımcılık yasağının kapsamının dışında bırakılmasının da gösterdiği üzere, muhafazakâr değerleri esas alıyor olmasıdır.³⁸

Yasanın yayıncılık ilkeleri olarak benimsediği “genel ahlak”, “ailenin korunması” ve “toplumun milli ve ahlaki değerleri” gibi kavramların muğlaklığı, RTÜK’e geniş bir takdir yetkisi ve hareket alanı sağlamaktadır. Kurul, bu ilkeleri ihlal ettiğine kanaat getirdiği medya kuruluşlarına karşı uyarıda bulunmak, para cezası ve idari ceza vermek, yayınları durdurmak ve yayın lisanslarını iptal etmek gibi yaptırım yetkilerine haiz bulunmaktadır.³⁹ RTÜK, geçmişte, yeni yasadaki sınırlayıcı olan 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’dan doğan yetkilerini kullanarak muhalif ve azınlık medyaya karşı ağır yaptırımlarda bulunmuştur.⁴⁰ Ancak o dönemde bu cezalar, genel kamuoyunun dikkatini fazla çekmemiştir. RTÜK’ün yetkilerinin kamuyunda yankı bulması ve tartışılır olması ancak popüler televizyon dizilerine uygulanan yaptırımlarla mümkün olabilmiştir. Kurul, 2011 senesinin ilk yarısında çeşitli televizyon istasyonlarına karşı şu gerekçelerle yaptırım uygulamıştır: Tarihi şahsiyetlerin mahremiyetine saygı göstermemek (Önderoğlu, 2011),⁴¹ eşcinsel ilişki barındıran sahneler yayımlamak (Gazeteciler.com, 2011),⁴² “kötü Türkçe ve argo” ile alkol kullanımı içeren yayınlar yapmak (Söylemez, 2011).⁴³ RTÜK, 2011

³⁸ A.g.e.

³⁹ 6112 sayılı yasa, madde 32 ve 33.

⁴⁰ Örneğin, 2001 yılında yerel, bölgesel ve ulusal işletmecilerin yayınları RTÜK tarafından toplam 3,132 gün boyunca durdurulmuştur. Sadece 8 Şubat 2002 tarihinde, RTÜK, 18 ulusal ve yerel medya işletmecisine toplam 128 günlük yayın durdurma cezası vermiştir.

⁴¹ RTÜK, *Muhteşem Yüzyıl* isimli televizyon dizisinde Osmanlı padişahı Kanuni Sultan Süleyman’ı kadın ve alkol düşkünü bir erkek olarak yansıttığı gerekçesiyle SHOW TV’ye uyarı cezası vermiştir.

⁴² RTÜK, *Sex and the City 2* isimli filmde yer alan bir eşcinsel evlilik sahnesinin “toplumun milli ve manevi değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olduğu” gerekçesiyle, Mart 2011’de Digitürk’e karşı işlem başlatmıştır.

⁴³ RTÜK, *Behzat Ç.* isimli dizideki argo ifadeler ve alkol kullanımını alenen gösteren sahnelerin “çocukları ve gençleri olumsuz etkilediği” gerekçesiyle STAR TV’ye uyarı cezası vermiştir.

6112 sayılı yasanın yayıncılık ilkeleri olarak benimsediği “genel ahlak”, “ailenin korunması” ve “toplumun milli ve ahlaki değerleri” gibi kavramların muğlaklığı, RTÜK’e geniş bir takdir yetkisi ve hareket alanı sağlamaktadır.

senesinde yirmi radyo ve dört yüz seksen televizyon kanalına toplam seksen dokuz para cezası, üç yüz seksen üç uyarı cezası, yirmi yedi yayın durdurma ve bir tebliğ cezası vermiştir (Gülcan, 2012). Kamuoyunun bu yaptırımlara tepkisi farklılık göstermiştir. Bir yandan, yaptırım uygulanan televizyon dizilerinin düzenli izleyicileri kurula karşı sosyal medya üzerinden kampanyalar düzenlerken,⁴⁴ insan hakları kuruluşları da RTÜK’ü LGBT bireylere karşı ayrımcılık yaptığı gerekçesiyle protesto etmiştir (Amargi, 2011 ve Belge, 2011). Öte yandan RTÜK’ün söz konusu yaptırımları gerçekleştirmesinde, izleyicilerden, hükümetten ve muhafazakâr siyasi partilerden gelen sosyal baskı etkili olmuştur. RTÜK, sadece üç hafta içerisinde *Muhteşem Yüzyıl* isimli televizyon dizisi hakkında 74.911 şikâyet almıştır ki, bu sayı, kurulun aynı süre içerisinde aldığı şikâyetlerin toplamının yüzde 93’ünü teşkil etmektedir (Önderoğlu, 2011). Basından sorumlu Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç’ın, TRT’nin, Anadolu Ajansı’nın ve çeşitli milliyetçi ve İslamcı partilerin *Muhteşem Yüzyıl* isimli televizyon dizisine ilişkin dile getirdikleri eleştiriler, RTÜK’ün üzerindeki baskıyı büsbütün artırmıştır (Üstündağ, 2011). Nitekim, Başbakan Yardımcısı Arınç, RTÜK’ün kuruluşunun 18. yıldönümü vesilesiyle 24 Nisan 2012 tarihinde yaptığı konuşmada, “dizilerdeki marjinal konular, karşı cinsler arasındaki ilişkiler, ensest ilişkiler, işlenen temalar toplumun tahammül sınırını zorlamaktadır” sözleriyle konuyu bir kez daha gündeme getirmiştir (sicakgundem.com, 2012). Aynı toplantıda söz alan RTÜK başkanı ise, kurulun

televizyon yapımcılarına karşı “yeterince sert davranmadığı” yönündeki eleştirilere verdiği yanıtta, RTÜK’ün “bir sansür kurulu” olmadığını belirterek, izleyicilerin hakkında şikâyette bulunduğu her programa karşı yaptırım uygulamalarının söz konusu olamayacağını ifade etmiştir (RTÜK, 2012). Arınç’ın bu toplantıda sarf ettiği sözler, gazeteciler tarafından “tehditkâr” ve “faşizmin sınırında” bir yaklaşım olarak adlandırılarak protesto edilmiştir (Altan, 2012).

RTÜK, ender durumlarda da olsa, azınlıklara karşı ayrımcılık içeren yayınlara karşı da yaptırımda bulunabilmektedir. Kurul, ATV’de yayımlanan bir kadın programına “halkı kin ve nefret duygularına sürüklediği” gerekçesiyle bir defalık yayın durdurma cezası vermiştir. Yaptırımın dayanağı, programın sunucusu Müge Anlı’nın, Ekim 2011 tarihinde Van ilinde meydana gelen depremden sonra kentin Kürt halkını toplumsal eylemlerde “taş attığı” polisten arama kurtarma çalışmaları söz konusu olduğunda yardım beklemekle suçlayan sözleri olmuştur (Ertürk, 2011).

2007 yılında kabul edilen 5651 sayılı İnternet Yasası, içerik, yer, erişim ve toplu kullanım sağlayıcılarının yükümlülük ve sorumlulukları ile internet ortamında işlenen suçlarla mücadeleyle ilişkin esas ve usulleri düzenlemektedir.⁴⁵ Yasa, 8. maddede düzenlenen katalog suçların işlendiğine dair “yeterli şüphe sebebi bulunan” yayınlara erişimin engellenmesine olanak sağlamaktadır. Söz konusu suçlar şunlardır: İntihara yönlendirme, çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, sağlık için tehlikeli madde temini, müstehcenlik, fuhuş, kumar oynanması için yer ve imkân sağlama ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun’da belirtilen suçlar. Ayrıca, yasaya ilişkin yönetmelikte belirlenen ve internet yayıncılığının riayet etmesi gereken ilkeler arasında, insan onuruna ve temel hak ve hürriyetlere saygı, gençlerin ve

44 Örneğin, Behzat Ç. dizisinin izleyicileri RTÜK cezasını protesto etmek üzere Twitter üzerinden kampanya başlatmıştır.

45 İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, no. 5651, 04.05.2007, Resmi Gazete, no. 26530, 23.05.2007.

Hükümetin yoğun eleştiriler nedeniyle İnternet Yasası'nda bir dizi değişiklik yapma hazırlığında olduğu bilinmekle birlikte, planlanan değişikliklerin içeriği kamuoyu ile henüz paylaşılmamıştır.

çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişiminin korunması, ailenin huzur ve refahının korunması yer almaktadır.⁴⁶ İnternet Yasası'na göre, internete erişimin engellenmesi kararları; soruşturma evresinde hâkim, kovuşturma evresinde savcı, içerik veya yer sağlayıcısının yurt dışında bulunması halinde veya içeriğin çocukların cinsel istismarı veya müstehcenlik olduğu durumlarda ise TİB tarafından verilir.

İnternet Yasası kabul edildiğinden bu yana yoğun bir biçimde eleştirilmektedir. Yasaya getirilen eleştiriler arasında, erişimin engellenmesine ilişkin yasal dayanakların muğlak olması, engelleme kararlarının genellikle alan adı esas alınarak verilmesi nedeniyle içeriğin tamamına erişimin engellenmesi, içerik veya yer sağlayıcısının yurt dışında bulunduğu hallerde TİB'in engelleme kararlarının hâkim veya mahkeme kararı olmaksızın uygulamaya konulması yer almaktadır.⁴⁷ Benzer eleştiriler uluslararası uzmanlar tarafından da dile getirilmektedir: "İnternette çocuk pornografisi ve şiddeti kışkırtan nefret söylemi gibi bazı tür içerikleri 'kaldırmak' meşru olsa da, internet sitelerine 'erişimin engellenmesi' çoğu zaman çocuk pornografisi veya şiddeti kışkırtan nefret söylemi ile hiçbir ilişkisi olmayan içeriğin de engellenmesine yol açmaktadır" (Hammarberg, 2011a). Yasada internet erişimine getirilen sınırlamaların genişliği ve muğlaklığı, AİHM'ye yapılan başvuruların da konusu olmuştur. Mart 2012 itibarıyla, Youtube, Google ve Last.fm sitelerine erişimin engellenmesi için Strasbourg

mahkemesine toplam beş ayrı başvuruda bulunulmuş, Google ve Last.fm kararlarına ilişkin başvurular AİHM tarafından birleştirilmiştir.⁴⁸ Hükümetin bu yoğun eleştiriler nedeniyle İnternet Yasası'nda bir dizi değişiklik yapma hazırlığında olduğu bilinmekle birlikte, planlanan değişikliklerin içeriği kamuoyu ile henüz paylaşılmamıştır.

Gerek TİB gerekse mahkemeler, yasadan doğan yetkilerini tereddüt etmeden kullanabilmektedir. İnternet erişimine ilişkin yasaklama kararlarının resmi istatistikleri kamuoyuyla paylaşılmamakla birlikte (Akdeniz, 2011), gayri resmi kaynaklara göre, 26 Nisan 2012 tarihi itibarıyla Türkiye'de toplam 18.345 web sitesine erişim yasaklanmış bulunmaktadır (engelliweb.com, 2011). Bunların arasında, Kürt meselesi gibi hassas siyasi konulara ilişkin yayın yapan web sitelerinin yanı sıra, LGBT web siteleri ile cinselliğe ilişkin yayın yapan web siteleri yer almaktadır (Akdeniz, 2011, s. 166). Mayıs 2012 itibarıyla, erişimin engellenmesi kararlarının yüzde 84'ü TİB, yüzde 5'i mahkemeler, yüzde 4'ü ise savcılar tarafından verilmiştir.⁴⁹ Erişim yasalarının yasal dayanağı İnternet Yasası'nda belirtilen sekiz çeşit katalog suç ile sınırlı olmasına rağmen, uygulamada, erişimin engellenmesi kararları Terörle Mücadele Kanunu'na, Türk Ceza Kanunu'nun başta 301. madde olmak diğer maddelerine ve fikri mülkiyet haklarına da dayandırılmaktadır (Hammarberg, 2011, par. 62).⁵⁰

BTK'nın, hizmet sağlayıcıların kullanıcılara aile, çocuk, standart ve yurtiçi diye adlandırdığı dört internet paketinden birisini önermelerini zorunlu kıldığı 22 Şubat 2011 tarihli "İnternetin Güvenli Kullanımına İlişkin Usul ve Esaslar" isimli kararı, Türkiye kamuoyunun bir kez daha internet sansürünü tartışmasına vesile olmuştur (BTK, 2011). Karar, temel hak ve

46 İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, *Resmî Gazete*, no. 26716, 30.11.2007, madde 4(1).

47 5651 sayılı Kanun Çerçevesinde Erişim Engelleme Kararları http://www.internethukuk.com/index.php?option=com_content&view=article&id=77:5651-sayl-kanun-cercevesinde-eriim-engelleme-kararlar&catid=34:genel-kategori&Itemid=50 erişim tarihi 21.12.2011.

48 Yaman Akdeniz'den alınan bilgi, 06.03.2012.

49 Güncel veriler için: <http://engelliweb.com/istatistikler/erişim tarihi 28.05.2012>

50 Örneğin, www.İstanbul.indymedia.org isimli bağımsız haber portalı, "Türklüğü aşığıladığı" ve Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle 2008'de kapatılmıştır.

özgürlükleri kısıtlamak ve sansürü yaygınlaştırmak yönünde yeni bir girişim olarak adlandırılmıştır (Altıparmak ve Akdeniz, 2011). Sosyal medya üzerinden örgütlenen 50 bin kişi kararı protesto ederken, İPS İletişim Vakfı ve Bianet yürütmenin durdurulması istemiyle Danıştay'a başvurmuştur. Karar, Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün (Reporters sans Frontières- RSF) 12 Mart 2010 tarihinde Dünya İnternet Sansürüyle Mücadele Günü vesilesiyle yayımladığı "izleme altındaki ülkeler" listesinde yer alan Türkiye'nin, 2011 senesinde de listedeki yerini korumasında etkili olmuştur (RSF, 2011). Keza Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), BTK'nın kararının uygulanması halinde bunun "AGİT bünyesinde hükümet tarafından kontrol edilen ve uygulanan ilk zorunlu filtreleme sistemine yol açacağını" dile getirmiştir (Akdeniz, 2011, 26).

BTK, başta uluslararası çevreler olmak üzere karara verilen tepkiler üzerine bir açıklama yaparak, kullanıcılara seçme şansının verilecek olması nedeniyle planlanan uygulamanın bir filtreleme olmadığını savunmuştur (Altıparmak ve Akdeniz, 2011a). Ancak eleştirilerin artarak devam etmesi üzerine, BTK kararını gözden geçirmiş ve Ağustos 2011'de yeni bir karar almıştır. Buna göre, paket sayısı aile ve çocuk paketi olmak üzere ikiye indirilmiş, tercihe ve talebe dayalı bir filtreleme sistemi geliştirilmiştir (BTK, 2011a). Yeni filtreleme sistemi, üç aylık bir deneme süresinin ardından 22 Kasım 2011'de yürürlüğe girmiştir. Ancak bu geri adım, Türkiye'de internet sansürüne ilişkin tartışmaların sona ermesi için yeterli olmamıştır. Bazı uzmanlara göre, "bu sistemin yürürlüğe girmesi ... DPI (deep packet inspection - ağ paket izlemesi-kontrolü) bazlı bir izleme ve engelleme sisteminin kurulmasına yol açacaktır." (Kırıldıoğ vd., 2011).

İnternet filtreleme sistemine ilişkin tartışmaların en çarpıcı yönlerinden birisi, tarafların konuya yaklaşımları arasındaki farklılıktır. Karara muhalefet edenler, filtreleme sisteminin iletişim özgürlüğünü ve özel hayatın gizliliğini ihlal ettiğini savunurken, BTK ise ahlaki değerleri ve çocukların korunmasını gözettilerini ileri sürmüştür. Kamuoyunun karara gösterdiği

yoğun tepkinin ardında yatan temel etken, halihazırda internet erişiminin fazlasıyla katı ve keyfi bir biçimde engellendiği bir ortamda, BTK'nın kararının internet sansürüne yönelik yeni bir girişim olarak algılanması olmuştur. Bu toplumsal algının oluşmasına neden olan gelişmelerden birisi TİB'in Nisan 2011'de internet servis sağlayıcılara yüz otuz sekiz kelimededen oluşan bir liste göndererek bu kelimelerin internet alan isimlerinde kullanılmasını yasaklaması olmuştur. Listede, "hayvan" gibi gündelik hayatta sıkça kullanılan kelimelerin yanı sıra, "eşcinsel" gibi TİB tarafından uygunsuz bulunduğu anlaşılan kelimeler de yer almaktadır. Karara uymayan şirketlere karşı yaptırım uygulanacağını bildiren TİB, bununla yetinmeyerek, Ekşi Sözlük (www.eksisozluk.com) ile LGBT örgütü Pembe Hayat'ın (<http://pembehayat.org/>) hosting sağlayıcılarına bu web sitelerine artık hizmet vermemeleri talimatını iletmiştir.

Kamuoyunun filtre kararına gösterdiği yoğun tepkinin ardında yatan temel etken, halihazırda internet erişiminin fazlasıyla katı ve keyfi bir biçimde engellendiği bir ortamda, BTK'nın kararının internet sansürüne yönelik yeni bir girişim olarak algılanması olmuştur.

Türkiye'de bilgiye erişim hakkı, 2004 yılında AB sürecinde kabul edilen bir yasa ile ilk defa güvence altına alınmıştır. Buna rağmen, vatandaşlara ve sivil topluma talep ettikleri bilgileri sağlamakla görevli olan kamu kurumları, yasadan doğan yükümlülüklerini açıkça ihlal etmektedirler. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK) ile idare mahkemelerinin kararlarına rağmen, "yüksek sayıda kamu kurum veya kuruluşu" kendilerinden talep edilen bilgileri paylaşmamış, BEDK kararlarına itiraz ederek idare mahkemelerine başvurmuştur (Akdeniz, 2008). Öte yandan BEDK, "bugüne kadar kanunu uygulamayan ve vatandaşlara cevap ve bilgi vermemekte ısrar eden kamu kurum ve kuruluşları hakkında hiç bir hukuki işlem yapmamış, kendi kararlarını uygulamak için idari mahkemelere başvurmamıştır" (Akdeniz, 2008).

Türkiye’de basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğünün önündeki temel engel, ceza hukuk sisteminden kaynaklanmaktadır.

4.2. CEZA YASALARI

Türkiye’de basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğünün önündeki temel engel, ceza hukuk sisteminden, özellikle de AİHM’ye taşınan “ifade özgürlüğüyle ilgili davaların büyük bir çoğunluğunun temelinde yer alan” Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu’ndan kaynaklanmaktadır (Hammarberg, 2011, par.15). Medya kuruluşlarına, gazetecilere ve insan hakları savunucularına karşı açılan davaların Türk Ceza Kanunu’ndaki yasal dayanakları şu suçlardır: Hakaret (madde 125); anayasal düzeni sona erdirmek amacıyla suç örgütü kurmak (madde 314); askeri personeli itaatsizliğe teşvik etmek (madde 319); halkı askerlikten soğutmak (madde 318); Türklüğü, Cumhuriyet’i, devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni, hükümeti veya yargı organlarını aşağılamak (madde 301); suç işlemeye tahrik etmek (madde 214); suçu ve suçluyu övmek (madde 215); halkı suç ve düşmanlığa tahrik etmek (madde 216) ve müstehcen görüntü, yazı ve sözleri basın yoluyla yayımlamak (madde 226).⁵¹

Başta başbakan olmak üzere üst düzey yetkililer, hükümeti eleştiren yazı ve haber kaleme alan gazeteciler hakkında sıklıkla hakaret davası açmaktadırlar. Sadece 2011 yılında, 24 gazeteci bu suçtan dolayı toplam yirmi bir yıl dokuz ay hapis ve 48.000 TL para cezasına çarptırılmıştır. Aynı suçtan dolayı iki gazete toplam 50.000 TL para cezasına mahkûm edilmiştir (Gülcan, 2012). Basın özgürlüğü açısından son derece tartışmalı olan bu mesele de AİHM’ye taşınmış, Strasbourg Mahkemesi Şubat 2012’de bu

konuya ilişkin verdiği ilk kararda ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir (kararın ayrıntıları için bkz. bölüm 4.4). Savcılar, üst düzey askeri yetkililer hakkında haber yapan basın kuruluşlarını cezalandırmak ve böylece basını sansürlemek için Türk Ceza Kanunu’na giderek daha fazla başvurumaktadırlar. Devlete karşı suç işlemekle itham edilen askeri yetkililerin yargılandığı ceza davalarına ilişkin haber yapan gazeteciler, özellikle soruşturmaların gizliliğini ihlal etmek (madde 285) ve adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs etmek (madde 288) suçlarından yargılanmaktadırlar. Türk Ceza Kanunu’nun bu iki maddesi, “2007 yılından beri, özellikle Ergenekon davasıyla ilgili yazıları yüzünden gazetecilere [karşı açılan] soruşturmalardaki ani artış nedeniyle öne çıkmıştır” (Hammarberg, 2011, par. 20). Avrupa Komisyonu’nun 2010 yılına ait ilerleme raporuna göre, bu iki madde altında açılan soruşturmaların sayısı dört binden fazladır (Avrupa Komisyonu, 2010, s. 20). Adalet Bakanlığı’nın hazırladığı ve Türk Ceza Kanunu’nun 285 ve 288 dâhil bazı maddelerinin değiştirilmesini içeren yasa tasarısı, meclise sunulduysa da (Avrupa Komisyonu, 2011, 26), henüz gündeme alınmamış ve kamuoyuyla paylaşılmamıştır. Türk Ceza Kanunu’nun vicdani ret hakkının şiddete başvurulmaksızın savunulmasını suç addeden, bu görüşlerin basın yoluyla yayılmasını ise ağırlaştırıcı etken sayan 318. maddesine de basını sansürlemek için sıklıkla başvurulmaktadır. Bu madde, zorunlu askerlik yapmayı reddeden vicdani retçiler hakkında haber yapan gazetecilerin yargılanarak cezalandırılmasına zemin sağlamıştır.

Kuşkusuz, Türk Ceza Kanunu’nun kamuoyunda en fazla tartışılan ve eleştirilen maddesi, Hrant Dink’in öldürülmesine zemin hazırlayan, Nobel Edebiyat Ödüllü yazar Orhan Pamuk gibi çok sayıda entelektüelin yargılanmasına yol açan 301. madde olmuştur. Bu madde gereğince yargılanan gazetecilerin arasında, 1915 Ermeni soykırımına dair akademik bir konferansın yasaklanmasını eleştiren ulusal basının beş tanınan köşe yazarı da bulunmaktadır.⁵² Yine gazeteci Temel

⁵¹ Türk Ceza Kanunu, ceza hukuk sistemini AB müktesebatı ile uyumlu hale getirmek adına yeni baştan yazılmış olsa da, aslında, eski kanunda yer alan suçlar esasları korunarak yeniden düzenlenmiştir. Örneğin, yeni Ceza Kanunu’nun 215, 216, 301 ve 318 no’lu maddelerinde düzenlenen suçlar, eski yasanın sırasıyla 312, 159 ve 155 no’lu maddelerinde yer almaktaydı.

⁵² Bu köşe yazarları Erol Katırcıoğlu, Haluk Şahin, Hasan Cemal, İsmet Berkan ve Murat Belge’dir.

Demirer'in 301. maddeden yargıldığı dava Mayıs 2008 tarihinden bu yana devam etmektedir. Bu maddenin tamamen kaldırılmasına dair uluslararası kamuoyunun yoğun baskısı altında olan hükümet, buna rağmen, her bir soruşturmanın açılmasını adalet bakanının iznine bağlayan bir değişiklik yapmakla yetinmiştir. Bu değişiklik, açılan soruşturmaların sayısında bir düşüş sağlamış olsa da, insan hakları örgütleri tarafından yine de yetersiz bulunmuştur. Değişikliğin yeterli olup olmadığına dair tartışma, "Akşam Türkiye'ye Karşı" isimli davada AİHM'nin 301. maddenin bu haliyle dahi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlal ettiği yönünde karar vermesiyle son bulmuştur (bkz. bölüm 4.2).

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 2006'da yapılan değişikliklere rağmen ve aslında bu değişiklikler nedeniyle, basın özgürlüğünü kısıtlayan çok sayıda sorunlu madde içermektedir. Madde 6(2), terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarının basılmasına veya yayımlanmasına bir ila üç yıl arasında hapis cezası öngörmektedir. Madde 6(4), bu fiillerin basın ve yayın yoluyla işlenmesi durumunda, söz konusu basın ve yayın organlarının sorumlularına suçun işlenişine iştirak etmemiş olsalar dahi on bin güne kadar adli para cezası verilmesini öngörmektedir. Madde 6(5), süreli yayınların hâkim kararı ile ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının emri ile on beş günden bir aya kadar durdurulmasına olanak sağlamaktadır. Madde 7(2) ise terör örgütünün propagandasının yapılmasına bir ila beş yıl arasında hapis cezası öngörmekte, bu suçun basın ve yayın organları aracılığı ile işlenmesi halinde cezayı yarı oranında artırmaktadır. Aynı madde, ayrıca, söz konusu basın ve yayın organlarının sorumluları hakkında on bin güne kadar adli para cezası öngörmektedir.

Başta başbakan olmak üzere üst düzey yetkililer, hükümeti eleştiren yazı ve haber kaleme alan gazeteciler hakkında sıklıkla hakaret davası açmaktadırlar.

Mahkemeler, "devletin menfaatlerine aykırı" addettikleri siyasi görüşleri şiddete başvurmaksızın dile getiren ve/ya bu görüşlere ilişkin haber yapan kişiler aleyhinde son derece ağır hapis cezaları verebilmektedir.

4.3. ULUSAL MAHKEMELER

Türkiye'deki yüksek mahkemelerin basın ve ifade özgürlüğüne ilişkin davalarda verdikleri kararlar son derece sorundur. Basın mensuplarına karşı açılan tazminat davaları söz konusu olduğunda, yüksek mahkemeler yerleşmiş AİHM içtihatları ile açıkça gelişen kararlar vermekte, özellikle kamuoyu tarafından tanınan entelektüellere karşı açılan davalarda davacıların lehine sonuçlar çıkmaktadır. Bu tutumun kamuoyunda en çok ses getiren örneği, Yargıtay'ın Orhan Pamuk'un bir gazete söyleşisinde Türklerin "30 bin Kürdü ve bir milyon Ermeni öldürdüğünü" söyleyerek "Türklüğe hakaret ettiği" ve tazminat davasını açan kişilerin "onur ve şereflerini" rencide ettiği gerekçesiyle yazarı 6.000 TL manevi tazminat ödemeye mahkûm ettiği 1 Mart 2011 tarihli kararıdır. Yüksek mahkemenin bu kararı, Kürt meselesi ve Ermeni soykırımı gibi hassas siyasi konularda resmi söyleme ters düşen fikirler ifade eden kişilere karşı benzer hakaret davalarının açılmasını teşvik edeceği nedeniyle endişe yaratmıştır.

Söz konusu ceza davaları olduğunda, yüksek mahkemelerin tutumu farklı olmamaktadır. Mahkemeler, "devletin menfaatlerine aykırı" addettikleri siyasi görüşleri şiddete başvurmaksızın dile getiren ve/ya bu görüşlere ilişkin haber yapan kişiler aleyhinde son derece ağır hapis cezaları verebilmektedir. Savcıların "ceza davası açma konusunda ... mesnetsiz olduğu çok açık olan davalar da dâhil olmak üzere, kendilerini pek kısıtlamadıkları" gözlemlenirken (Hammarberg, 2011, par. 50), yargıçlar ise açılan davaların yasal temellerinin yeterli olup olmadığına dair gerekli incelemeyi yapmaksızın iddianameleri olduğu gibi kabul edebilmektedirler. Mahkemeler, Terörle Mücadele Kanunu ile Türk Ceza Kanunu'nu fazlasıyla geniş yorumlayarak, Kürtlerin hak taleplerine veya Silahlı Kuvvetler ile PKK

Gazeteciler, rutin bir biçimde terör suçlarından mahkûm olmakta, sadece kamuyu bilgilendirme görevlerini yerine getirdikleri için mahkemeler tarafından “terörist” muamelesi görmektedirler.

arasındaki çatışmalara dair görüşlerini şiddete başvurmaksızın dile getiren kişilere karşı ağır hapis cezaları vermektedirler (Hammarberg, 2011, par. 20). Söz konusu gazeteciler olduğunda, mahkemeler terörizm hakkında haber yapmak ile terörün propagandasını yapmak arasında ayırım yapmak konusunda aşırı bir ihtimam sergilemekte ve “duyarlı konularda yayın yapan yayın organları yetkililerce ‘yasadışı örgütün yayın organı’ olarak” görülmektedir (OSCE, 2011).

Bu nedenle gazeteciler, rutin bir biçimde terör suçlarından mahkûm olmakta, sadece kamuyu bilgilendirme görevlerini yerine getirdikleri için mahkemeler tarafından “terörist” muamelesi görmektedirler. 2011 sonu itibarıyla, hapishanelerde yüz dört gazeteci ve otuz medya çalışanı bulunmaktaydı. Bu kişiler arasında gazetecilerden altmış dördü ve çalışanlardan yirmi dokuzu Kürt medya kuruluşlarında görev almaktadır. Bu yüz otuz dört kişiden birisi dışında hepsi terör suçlarından yargılanmaktaydı (Gülcan, 2012). Bu kişilerden birkaçının tahliye edilmesi sonucu, hapishanede olan gazeteci ve medya çalışanlarının toplam sayısı 26 Nisan 2012 itibarıyla yüz bire düşmüştür (Kaya ve Altan, 2012).

Anayasa Mahkemesi’nin basın ve ifade özgürlüğüne ilişkin tutumu Yargıtay’ınki ile örtüşmektedir. Mahkeme geçmişte, yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanı talep etse bile temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan yasalar üzerinde yargısal denetim yapmaktan kaçınmıştır. Mahkeme, eski cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in, süreli yayınların henüz yayımlanmamış sayılarının yayımlanmasının ve dağıtılmasının durdurulmasını öngören Terörle Mücadele Kanunu’nun 6(5) no’lu maddesinin basın özgürlüğüne aykırı olduğu gerekçesiyle açtığı davada, söz konusu maddenin Anayasa’ya uygun olduğuna karar vererek iptal talebini reddetmiştir (Anayasa Mahkemesi, 2009). Üstelik bu kararını, AİHM’nin süreli yayınların

henüz yayımlanmamış ve dolayısıyla içeriği öngörüle-meyen gelecek sayılarının durdurulmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne aykırı olduğuna karar verdiği ve hükümete Terörle Mücadele Kanunu’nun 6(5) no’lu maddesini değiştirme çağrısında bulunduğu içtihadına rağmen vermiştir. Öte yandan, meclisin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile uyumlu ve özgürlükçü yasalar çıkardığı durumlarda, Anayasa Mahkemesi bu yasaları iptal edebilmektedir. Örneğin, 2 Mayıs 2011 tarihinde mahkeme, Basın Kanunu’nun basın mensuplarına karşı açılan ceza davalarında zaman aşımı kısıtlaması getiren 26. maddesini iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi’nin bu kararının yürürlüğe gireceği Temmuz 2012 tarihinden sonra, savcılar süreli yayınlar hakkında bir süre sınırı bulunmaksızın dava açabilecekler. Halbuki iptal edilen karara göre, yayın tarihinden itibaren günlük yayınlarda iki, haftalık yayınlarda ise dört ay geçtikten sonra dava açılmayacaktı.

Son yıllarda kamuoyu nezdinde de görünür olduğu ve eleştirildiği üzere, Türkiye’de tutukluluk süreleri fazlasıyla uzundur. Diğer sanıklar gibi basın mensupları da yargılandıkları davalarda mahkemenin kararı öncesinde o kadar uzun süre tutuklu kalmaktadırlar ki, tutukluluk mahkûmiyete dönüşmektedir. Gazeteciler çoğu zaman, aynı fiillerinden ötürü birden fazla suçtan aşırı derecede ağır hapis cezalarına mahkûm edilmekte, şartlı tahliye şansı olmaksızın müebbet hapis cezasıyla karşı karşıya kalmaktadırlar.⁵³ 2010 senesinde otuz üç gazetecinin Terörle Mücadele Kanunu’na dayanarak toplam üç yüz altmış beş sene hapis cezası-

⁵³ Türkiye’de gazetecilerin tutuklu yargılanması ve mahkûm olması kuşkusuz yeni bir durum değildir. 1990larda, başta Kürt ve sol eğilimli muhalif basın kuruluşlarında çalışanlar olmak üzere yüzlerce gazeteci sadece yazıları ve haberleri nedeniyle hapsedilmişlerdir. O dönemdeki hükümetler, bir dereceye kadar mevcut hükümetin de yaptığı gibi, bu “sorunu” şartlı af yasaları gibi geçici çözümlerle gidermeye çalışmış, ancak basın özgürlüğünü güvence altına almaya yönelik yapısal değişiklikler yapmaktan kaçınmıştır. 1990’larda şartlı af yoluyla tahliye edilen gazetecilerden biri, o dönem *Özgür Gündem* gazetesinde editör olan Ocak Işık Yurtçu’ydu. Basın özgürlüğünde “1990’lar hadisesini” yazarlara hatırlatan ve Yurtçu vakasını dikkatlerine sunan kaynak Erol Önderoğlu’dur.

Günlük Kürtçe yayın yapan Azadiya Welat gazetesinin yazı işleri müdürü Vedat Kurşun'un aldığı yüz altmış altı senelik hapis cezası, gazetecilere karşı verilen mahkûmiyet kararlarının bilinen en ağır örneklerindedir.

na mahkûm edilmeleri, bu durumun bir örneğidir (BIA, 2010, s. 1). Onlarca gazeteci, haklarında verilen mahkûmiyet kararlarının temyizini beklemektedir.⁵⁴ Günlük Kürtçe yayın yapan *Azadiya Welat* gazetesinin yazı işleri müdürü Vedat Kurşun'un aldığı yüz altmış altı senelik hapis cezası, gazetecilere karşı verilen mahkûmiyet kararlarının bilinen en ağır örneklerindedir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg, AİHM içtihadı ile ulusal mahkemelerin kararları arasındaki bu uçuruma, “yerel mahkemelerin ifade özgürlüğüne ilişkin davalarda karar verirken, davaya konu gazetecilerin haberlerinin içeriğinin gerçek olup olmadığı, ve doğruysa, kamunun söz konusu bilgileri edinmede meşru bir menfaati ve hakkı olup olmadığını (“ifade içeriğinin gerçekliğinin ispatı” ve ‘kamu yararını öne sürme hakkı’ olarak bilinen kavramlar) sistematik olarak değerlendirdiğine dair bir belirti bulunmamaktadır” sözleriyle dikkat çekmiştir (Hammarberg, 2011, par. 37).

Türkiye’de geçmişten bugüne dek özellikle Kürt ve devrimci sol eğilimli basın ve yayın organlarında çalışan yüzlerce gazetecinin uzun tutukluluk sürelerine maruz kalmasına ve görüşleri ya da mesleklerini icra etmeleri nedeniyle mahkûm olmasına rağmen bu davalardan hiçbiri Nedim Şener ile Ahmet Şık’ın “halkı suç ve düşmanlığa tahrik etmek”⁵⁵ ve “terör örgütü üyeliği” suçlarından Mart 2011’de tutuklanarak yargılandığı dava kadar büyük ve yaygın bir kamuoyu

tepkisi çekmemiştir. Şener ile Şık’ın tutuklanmaları, sadece basının ve toplumun farklı kesimlerinin tepkisini çekmekle kalmamış, aynı zamanda toplumun Ergenekon davasına olan inancını da sarsmıştır. Tutuklamaların hemen ardından Şık’ın henüz yayımlanmamış kitabının⁵⁶ nüshalarına emniyet mensuplarınınca el konulması, basın özgürlüğüne dair tartışmaları daha da alevlendirmiştir. Bu gelişmeler Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri’nin de “komiser, savcı ve mahkemelerin, ifade özgürlüğü üzerinde önemli bir caydırıcı etki oluşturan, henüz basılmamış bir kitaba el koyma kararından” duyduğu derin kaygıyı dile getirmesine yol açmıştır (Hammarberg, 2011, par. 49). Bu tutuklamalara yönelik yoğun ulusal ve uluslararası tepki sonuç vermiş, Ahmet Şık, Nedim Şener ve aynı soruşturma çerçevesinde tutuklu diğer iki gazeteci 12 Mart 2012 tarihinde tahliye edilmiştir. Ancak yine de, Şık ve Şener hakkındaki dava devam etmekte, onlarca gazeteci hâlâ tutuklu olarak yargılanmaktadır.

Gazeteciler hakkında açılan ceza davaları çok sayıda uluslararası kurum ve kuruluşun yoğun tepkisini çekmiştir. AGİT,⁵⁷ Avrupa Gazeteciler Federasyonu⁵⁸ ve Avrupa Konseyi durumun aciliyetine dikkat çeken ve Türkiye hükümetini basın özgürlüğünü güvence altına alacak gerekli tedbirleri almaya davet eden çok sayıda açıklama yapmış, raporlar yayımlamıştır (Hammarberg, 2011). Bu tepkilerden en sert belki de Avrupa Parlamentosu’nun 9 Mart 2011 tarihli ilke kararıdır. Gazeteciler hakkında açılan ceza davalarını “polis veya

54 Bu isimlerden bazıları şunlardır: Cengiz Kapmaz, Hakan Tahmaz, İlkem Ezgi Aşam, İrfan Aktan, Merve Erol, Ragıp Zarakolu ve Sebati Karakurt. Kaynak Erol Önderoğlu.

55 Sanıklar hakkındaki bu suçlama soruşturmanın ilerleyen evrelerinde düşmüştür. Şık ve Şener’in “Ergenekon terör örgütüne üyelik” suçundan yargılanmaları ise sürmektedir.

56 *İmamın Ordusu* başlıklı kitap, Fethullah Gülen hareketi ile emniyet kuvvetleri arasında var olduğu iddia edilen ilişkiler ağına ilişkindir.

57 AGİT Özgür Medya temsilcisi, 4 Nisan 2011 tarihinde yaptığı yazılı açıklamada, Türkiyeli yetkililere medya alanındaki yasal düzenlemeleri AGİT’in basın özgürlüğüne ilişkin taahhütleri ile uyumlu hale getirmeleri çağrısında bulunmuştur (AGİT, açıklama, 2011). AGİT, açıklamanın ekinde yer alan listede, o tarih itibarı ile hapiste bulunan elli yedi gazetecinin ismini de yayımlamıştır (AGİT, Ek, 2011).

58 Avrupa Gazeteciler Federasyonu, Türkiye hükümetine tutuklu gazetecileri serbest bırakması çağrısında bulunan uluslararası bir kampanya başlatmıştır. <http://europe.ifj.org/fr/pages/turkey-campaign-set-journalists-free> erişim tarihi 21.11.2011.

Gazeteciler hakkında açılan ceza davaları çok sayıda uluslararası kurum ve kuruluşun yoğun tepkisini çekmiştir.

yargı tacizi”⁵⁹ olarak nitelendiren kararda, “basın özgürlüğü konusunda kötüye gidişten ve internet de dâhil olmak üzere, Türk medyasındaki bazı sansür eylemlerinden ve artan otosansürden” duyulan kaygı dile getirilmiştir (Avrupa Parlamentosu, 2011, par. 8). Kararın yayımlanmasının hemen ardından oldukça sert bir açıklama yapan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Avrupa Parlamentosu’nu adil, objektif ve dengeli olmamakla eleştirerek, medya mensuplarının gazetecilik faaliyetleri yüzünden değil, “terör örgütleri ile ilişkileri ve hükümeti yıkmaya yönelik girişimleri” nedeniyle hapis hanelerde olduğunu ileri sürmüştür. Yine Erdoğan, RSF’nin Dünya Basın Özgürlüğü Raporu’nu yayımladığı ve Türkiye’yi basın özgürlüğü sıralamasında yüz yetmiş dokuz ülke arasında on sıradan gerileterek yüz kırk sekizinci sıraya yerleştirdiği gün yaptığı başka bir konuşmada, “polis katilleri, cinsel tacizciler ve darbe destekçilerine gazeteci denilerek Türkiye’ye karşı kampanya yürütülüyor” demiştir (BIA, 2012). Üst düzey hükümet üyelerinin gazetecileri itibarsızlaştırmayı amaçlayan bu tür söylemlerde bulunması, Türkiye’de sıklıkla rastlanan bir durumdur. Bunun en yeni örneklerinden birisi, AB Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış’ın, BBC’de 1 Mart 2012 tarihinde yayımlanan “Hard Talk” isimli programa verdiği röportajda, Türkiye’de gazetecilik faaliyetleri nedeniyle tutuklanan hiçbir gazetecinin bulunmadığını, tutuklu olan gazetecilerin ise “tecavüzcülük, cinayet, soygunculuk” gibi suçlardan dolayı hapiste olduğunu ileri sürmesi olmuştur (Söylemez, 2012).

Türkiye’de mahkemeler, gazetecileri yargılamanın yanı sıra, rutin bir biçimde, gazetelere karşı AİHM içtihatlarıyla açıkça çelişen cezai yaptırımlar da uygulamak-

tadır. Sadece 2010 senesinde, Kürtçe yayımlanan günlük gazete *Azadiya Welat* her defasında bir aylığına olmak üzere üç kez kapatılmıştır. Buna rağmen, 24 Mart 2012 tarihinde bir ağır ceza mahkemesinin “terör örgütünün propagandasını yaptığı” gerekçesiyle *Özgür Gündem* gazetesi hakkında verdiği bir aylık kapatma kararı şaşkınlık yaratmıştır. Kararın kamuoyunda yarattığı tepki ve protestolar o denli güçlü olmuştur ki, aynı mahkeme birkaç gün sonra kararını geri çekmek zorunda kalmıştır.

4.4. TÜRKİYE’DE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNE DAİR AİHM İÇTİHADI

3984 sayılı eski Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’un basın özgürlüğüne getirdiği sınırlamalar, AİHM’nin gündemine ilk kez “Özgür Radyo” davasıyla gelmiştir.⁶⁰ Mahkeme, RTÜK’ün basın kuruluşlarına karşı uyguladığı uyarı ve yayın lisansı iptali cezalarının, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin ifade özgürlüğünü güvence altına alan 10. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir. AİHM 2006 senesinde verdiği bu kararda, cezai yaptırıma uğrayan yayınlarda yer alan ifadelerin diğer medya kuruluşları tarafından ceza almaksızın daha önce yayımlandığına, şiddeti veya nefreti körüklemeye ve kamuyu ilgilendiren toplumsal meselelere dair olduğuna dikkat çekmiştir. Ancak bu karar, RTÜK’ün medyaya karşı benzer cezai yaptırımlarda bulunmasını engellememiştir. Nitekim AİHM, Ekim 2010 tarihinde bu yaptırımlardan birine dair verdiği bir diğer kararda, cezanın keyfi olduğuna ve basın özgürlüğünü ihlal ettiğine karar vermiştir.⁶¹

Son zamanlarda, AİHM’nin basın özgürlüğüne ilişkin Türkiye’ye karşı verdiği kararlar, medya içeriğini düzenleyen yasalara kısmi de olsa olumlu bir etkide bulunmuştur. 6112 sayılı yeni Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, yayımla-

59 Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından yayımlanan resmi çeviride bu ifadeler “polis baskısı veya adli baskı” olarak kullanılmıştır (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011). Ancak, Avrupa Parlamentosu’nun kararının İngilizce aslında geçen “police or judicial harassment” ifadesinin doğru çevirisi, “polis veya yargı tacizi” olmalıdır.

60 AİHM, “Özgür Radyo-Ses Radyo Televizyon Yayın Yapım ve Tanıtım A.Ş. Türkiye’ye Karşı” (no. 64178/00, 64179/00, 64181/00, 64183/00, 64184/00), 30.06.2006.

61 AİHM, “Nur Radyo ve Televizyon Yayıncılığı A.Ş. Türkiye’ye Karşı” (no. 42284/05), 12.10.2010.

rın durdurulması için gerekli yasal kriterleri ağırlaştır-
mış, para cezasını alternatif yaptırım olarak geliştirmiş
ve cezaların medya kuruluşunun büyüklüğü ile orantılı
olması şartını getirmiştir. Ancak, daha önce belirtildiği
üzere, RTÜK'ün yayın kuruluşlarına uyguladığı
yaptırımlarda gözettiği yasal kriterler öznel, muğlak ve
yoruma açık olmaya devam etmektedir.

Basın ve ifade özgürlüğü konusunda AİHM'ye taşınan
davaların büyük çoğunluğu, Türkiye mahkemelerinin
Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu'na
göre verdiği kararlara ilişkindir. Mahkeme, Terörle
Mücadele Kanunu'nun 6. maddesinin 5. fıkrasını
değerlendirdiği "Ürper ve Diğerleri" isimli kararında,⁶²
gazetelerin içerikleri henüz bilinmeyen gelecek
sayılarının yasaklanmasının başvuru sahiplerini ileride
benzer haberler yayımlamaktan caydırdığını ve bu
nedenle sansür teşkil ettiğini belirtmiştir. Mahkeme,
"Turgay ve Diğerleri" kararında benzer bir değerlendiri-
mede bulunmuştur.⁶³ AİHM ayrıca, Türkiye Anayasa
Mahkemesi'nin basın özgürlüğüne ilişkin içtihadında
"Ürper ve Diğerleri" kararını dikkate almadığını da not
etmiştir. Mahkeme, Terörle Mücadele Kanunu'nun 6.
maddesinin 2. fıkrasına ilişkin bir diğer kararında,
gazetecilerin yasadışı örgütlerin ve bu örgütlerin
üyelerinin ifadelerini haberleştirmeleri nedeniyle hapis
cezasına çarptırılmalarının sözleşme'nin 10. maddesini
ihlal ettiğine karar vermiştir.⁶⁴

AİHM'nin son zamanlarda verdiği iki karar, Türk Ceza
Kanunu'nun 301. maddesini kaldırmamakta ısrar eden
ve bu maddede yapılan değişikliklerin görüşlerini
şiddete başvurmaksızın ifade eden kişilerin keyfi bir
biçimde cezalandırılmalarının önünü alacağını iddia
eden Türkiye hükümetini zor durumda bırakmıştır.
Mahkeme, "Dink Türkiye'ye Karşı" kararında, gazeteci
Hrant Dink'in *Ağos* gazetesinde yayımlanan bir
yazısında "Türklüğü aşağıladığı" gerekçesiyle mahkûm

*AİHM'nin son zamanlarda verdiği iki karar, Türk Ceza
Kanunu'nun 301. maddesini kaldırmamakta ısrar eden ve
bu maddede yapılan değişikliklerin görüşlerini şiddete
başvurmaksızın ifade eden kişilerin keyfi bir biçimde
cezalandırılmalarının önünü alacağını iddia eden Türkiye
hükümetini zor durumda bırakmıştır.*

edilmesini Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10.
maddesine aykırı bulmuştur.⁶⁵ Ermeni olan Dink'in 1915
soykırımına dair yazdığı bir yazı nedeniyle ulusal medya
tarafından haksız ve yanlış bir biçimde "Türk düşmanı"
olarak resmedilmesi ve bir nefret nesnesine dönüştü-
rülmesi ve daha sonra aynı yazı nedeniyle 301. madde-
den mahkûm edilmesi kendisine karşı yapılan suikaste
zemin hazırlamıştı. Dink'in öldürülmesinin Türkiye
kamuoyunda eşi görülmemiş bir infiale yol açması,
hükümeti bu koşullara rağmen kaldırmamakta ısrar
ettiği 301. maddede en azından bir değişiklik yapmak
zorunda bırakmıştı. Bu değişiklik ile, savcıların 301.
madde altında soruşturma açması adalet bakanının
yazılı iznine tabi kılınmıştı. Ancak bu adım, Türkiye'nin
AİHM'de 301. madde nedeniyle bir mahkûmiyet daha
almasının önüne geçememiştir. Mahkeme, 25 Ekim 2011
tarihli "Akçam Türkiye'ye Karşı" kararında, yapılan
değişikliğin yetersiz bulunmasının nedenini şöyle
açıklamıştır: "301'inci maddenin yargı organları
tarafından keyfi kullanımının önlenmesi için yasama
organınca kayıtlamalar getirilmesi, güvenilir ve sürekli
bir güvence sağlamamaktadır veya doğrudan etkilenil-
me riskini ortadan kaldırmamaktadır, çünkü ilerleyen
zamanda herhangi bir siyasal değişiklik, Adalet
Bakanlığı'nın yorumlayıcı tutumunu etkileyebilir ve
keyfi takibatların yolunu açabilir."⁶⁶ AİHM başvuru
sahibi olan akademisyen Taner Akçam'ın 301. madde
altında mahkûm edilmesini haklı bulmamakla kalma-
mış, maddenin kendisinin de Avrupa İnsan Hakları
Sözleşmesi'nin ifade özgürlüğünü güvence altına alan
10. maddesini ihlal ettiği yönünde hüküm vermiştir.

62 AİHM, "Ürper ve Diğerleri Türkiye'ye Karşı" (no. 14526/07, 14747/07, 15022/07, 15737/07, 36137/07, 47245/07, 50371/07, 50372/07 ve 54637/07), 20.10.2009.

63 AİHM, "Turgay ve Diğerleri Türkiye'ye Karşı" (no. 8306/08, 8340/08 ve 8366/08), 15.06.2010.

64 AİHM, "Gözel ve Özer Türkiye'ye Karşı" (no. 43453/04 ve 31098/05), 06.07.2010.

65 AİHM, "Dink Türkiye'ye Karşı" (no. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 ve 7124/09), 14.09.2010.

66 AİHM, "Taner Akçam Türkiye'ye Karşı" (no. 27520/07), 25.10.2011, par. 94.

Ulusal yargının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin temel hak ve özgürlüklere ilişkin kriterleri ve AİHM içtihadını ısrarla göz ardı etmesi, Türkiye'de basın ve ifade özgürlüğü ihlallerinin aynı zamanda hâkim ve savcılarının bakış açıları ve zihniyetlerinden kaynaklandığını göstermektedir.

Türkiye'de gazetecilere karşı açılan hakaret davaları da AİHM'ye taşınmıştır. Mahkeme, bu konuyu ilk kez değerlendirdiği ve içtihat teşkil eden 21 Şubat 2012 tarihli "Tuşalp Türkiye'ye Karşı" kararında, bir gazetecinin Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın kişilik haklarına saldırdığı gerekçesiyle 5.000 TL manevi tazminat ödemeye mahkûm edilmesinin sözleşmenin 10. maddesini ihlal ettiği hükmünü vermiştir.⁶⁷ Başbakan'a yöneltilen eleştirilerin şahsına yapılmış bir saldırı olmadığını değerlendiren AİHM, demokratik toplumlarda basının vazgeçilmez işlevine dikkat çekerek, kabul edilebilir eleştiri sınırının siyasetçiler söz konusu olduğunda diğer kişilere oranla daha geniş olduğunu belirtmiştir. Mahkemeye göre, basın özgürlüğü "bir derece abartı ve hatta tahrik" de içermektedir ve başbakan kendisine yönelik eleştirilere karşı "daha fazla hoşgörülü olmak zorundadır". Ayrıca, başvuru sahibinin ödemesi istenen manevi tazminat miktarının fazlalığına dikkat çeken AİHM, bunun diğer gazetecileri kamu yetkililerini eleştirmekten alıkoyabileceğine de işaret etmiştir.

AİHM'in Türk Ceza Kanunu ile Terörle Mücadele Kanunu'nda sırasıyla 2005 ve 2006'da yapılan değişiklikleri değerlendirdiği "Güzel ve Özer", "Dink" ve "Akçam" kararları, son yıllarda gerek yurtiçi gerekse yurtdışındaki insan haklarıyla ilgili çevrelerin yapılan reformların "eski metinlerin içeriğini büyük ölçüde muhafaza" ettiği yönündeki endişelerini haklı çıkarmıştır (Hammarberg, 2011, par. 15). Ayrıca, AİHM'de görevli ve üstelik de Türkiyeli bir yargıcın dile getirdiği Türkiye'ye yönelik görülmemiş derecede açık sözlü ve ağır eleştiriler, hükümet açısından büyük bir diplomatik mahcubiyete yol açmıştır. Yargıç İşıl

Karakaş, ulusal basına verdiği bir mülakatta, Avrupa Konseyi'nin bütün üyeleri arasında Türkiye'nin basın ve ifade özgürlüğü konularında en kötü sicile sahip ülke olduğunu ifade etmiştir (Karaca, 2011). Fransa aleyhine verilen mahkûmiyet sayısı sadece on iken Türkiye'nin iki yüzden fazla davada basın ve ifade özgürlüğünü ihlal ettiğinin saptandığına dikkat çeken Karakaş, özellikle Terörle Mücadele Kanunu'nun 6. maddesinin 2. ve 5. fıkralarıyla Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile bağdaşmadığını belirtmiş, 301. maddenin bütünüyle kaldırılması gerektiğini vurgulamıştır.

Ulusal yargının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin temel hak ve özgürlüklere ilişkin kriterleri ve AİHM içtihadını ısrarla göz ardı etmesi (Kurban vd., 2008), Türkiye'de basın ve ifade özgürlüğü ihlallerinin tek kaynağının anti-demokratik yasal düzenlemeler olmadığını, hâkim ve savcılarının bakış açıları ve zihniyetlerinin de temel bir engel teşkil ettiğini göstermektedir.⁶⁸ "Türkiye'deki savcı ve mahkemelelerin yönetim karşıtı görüşleri ve eleştirileri ve aynı zamanda azınlıkların kimliklerini ifade etmelerini, çoğu kez devletin bütünlüğüne karşı bir tehdit olarak algıladıklarına" dair gözlemini ifade eden Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri (Hammarberg, 2011, par. 93), "yargı erkinin yargılama yaklaşımında kökten bir değişiklik olmadıkça", Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu'nda yapılan yasal değişikliklerin basın özgürlüğünü güvence altına almak için yeterli olmayacağına dikkat çekmiştir. (Hammarberg, 2011, par. 39). Benzer bir değerlendirmede bulunan AİHM yargıcı Karakaş, Türkiye'de uzun tutukluluk süreleri sorununun sadece yasalardan değil, aynı zamanda, "klişeleşmiş, açıklama olmayan, meseleyi izah etmeyen, gerekçesi yetersiz cümlelerle kişilerin tutukluluğuna" karar veren hâkimlerden kaynaklandığını belirtmiştir (Karaca, 2011).

67 AİHM, "Tuşalp Türkiye'ye Karşı" (no. 32131/08 ve 41617/08), 21.02.2012.

68 Birinci derece mahkemelerde görevli hâkim ve savcılarla yapılan derinlemesine mülakatlara dayanan bir araştırma, hukukçularda devletçi zihniyetin ne denli yaygın olabildiğine işaret etmektedir (Sancar ve Ümit, 2009).

5. Gazetecilik Mesleği

5. Gazetecilik Mesleği

Türkiye’de basının ortaya çıkışından itibaren gerek Osmanlı’nın modernleşmesinde gerekse Cumhuriyet’in kuruluşunda gazeteciler önemli roller üstlenmişlerdir. Bununla birlikte basın her daim hükümetten ya da devletten gelen baskıların hedefi olmuştur (Elmas ve Kurban, 2011). Cumhuriyet’in ilk yıllarında muhalif gazetecilerin pek çoğu soruşturma geçirmiş, İstiklal Mahkemeleri’nde yargılanmış ve sürgüne gönderilmiştir. Tek parti iktidarı döneminde 1950’lere kadar, muhalif İstanbul basını ile hükümete yakın Ankara basını arasındaki gerginlik büyük ölçüde siyasi rejim ile farklı yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Gazeteciler çok partili siyasal yaşamın ilk dönemlerinde liberal bir kanunla çeşitli sosyal haklar elde etmişlerse de, basınla hükümet arasındaki balayı hükümetin basını sansürleme politikalarıyla sona ermiştir. İlk askeri darbenin ardından, gazete patronlarına rağmen gazetecilerin lehine bir çalışma yasası (5953 sayılı kanun) yürürlüğe girmişse de, aslında 1960, 1971 ve 1980’de gerçekleşen tüm darbeler ve takip eden askeri yönetim dönemlerinde basın üzerinde önemli baskılar kurulmuştur.

Gazetecilik mesleğindeki en önemli değişim 1980’lerde medya sahiplik yapısının değişmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, gelenekten gelen gazeteci aileler gazetelerini bu alana yatırım yapan farklı sektörlerden sermayedarlara bırakmıştır. Yeni yatırımcılar “şirket anlayışlarını” zamanla satın aldıkları gazetelere taşımışlardır. Bunun yanı sıra, 1980 darbesi sonrasında otoriter siyasi ikliminde, medyadaki ticarileşme sansasyona dayalı magazin haberciliğinin yükselmesiyle sonuçlanmıştır (Bek, 2004).

1990’larda medya pazarının deregülasyonu sonucu olarak medya sahipleriyle devlet arasında patronaj

Her ne kadar kendi aralarında rekabet ediyor olsalar da, hemen tüm aktörler her dönemde devlet çıkarını koruma konusunda ortak bir zihniyeti paylaşmışlardır.

ilişkisi gündeme gelmiş, medya sahipleri başka alanlardaki yatırımlarından daha fazla kâr elde etmek için politikacılara sahip oldukları medya aracılığıyla baskı uygulamaya başlamışlardır (Christensen, 2007, s. 185). Bunun yanı sıra, her ne kadar kendi aralarında rekabet ediyor olsalar da, hemen tüm aktörler her dönemde devlet çıkarını koruma konusunda ortak bir zihniyeti paylaşmışlardır.

5.1 SİYASİ BASKILAR, PATRONAJ İLİŞKİLERİ VE OTOSANSÜR

Bu yeni medya yapısının en önemli siyasi sonucu, 28 Şubat 1997’de meydana gelen ve “postmodern askeri darbe” olarak adlandırılan ordunun siyasete dördüncü müdahalesidir. Askeri kurumlar tarafından yönlendirilen ana akım medya, kurgu haberler ve içerikler üreterek ülkede İslamcılığın yükseldiği algısını yaratmaya çalışmıştır. Aynı dönemde ana akım medyada çalışan iki tanınmış gazeteci Cengiz Çandar ve Mehmet Ali Birand, PKK’ya (Partiya Kerkerên Kurdistan) para karşılığı destek verdikleri şeklindeki Genelkurmay tarafından sızdırılan kurmaca haberlerin hedefi olmuşlardır. Genelkurmay İkinci Başkanı Çevik Bir tarafından üretilen sahte belgede, yakalanan PKK militanı Şemdin Sakık’ın ifadesinde bu iki gazetecinin para karşılığı PKK ajanı olduklarını söylediği iddia edilmiş, bu bilgi hiçbir yerden doğrulatma gereği duyulmadan ana akım medyada yayımlanmıştır. Önce Birand ardından birkaç yıl sonra Çandar çalıştıkları gazeteden (*Sabah*) kovulmuş, aynı andıçta adı geçen

insan hakları savunucusu Akın Birdal bu haberlerin ardından bir suikast girişimine maruz kalmıştır (Elmas ve Kurban, 2011).

Patronaj ilişkileri ya da Alpay'ın deyimiyle medya sahipleri, politikacılar ve işadamlarından oluşan "fasit üçgen",⁶⁹ bankacılık sektöründeki yolsuzluklar yoluyla 2001 ekonomik krizinin de zeminini hazırlamıştır. Bunun en göze batan örneği 1990'ların sonunda sahip olduğu medyayı ekonomik ve daha sonra politik çıkarları için kullanan Cem Uzan'dır. Uzan sekiz televizyon ve radyo kanalıyla iki gazetesini 2002 seçimlerinde kurduğu ve milliyetçi çizgiyi benimseyen Genç Parti'nin propaganda faaliyetleri için çok aleni biçimde kullanmıştır (Alpay, 2010). 2001 krizinin ardından bazı medya grupları piyasadan çekilmek zorunda kalmışlar, bazı medya grupları ise sahiplerinin karıştığı yolsuzluklar nedeniyle devlet tarafından el konularak TMSF'ye devredilmişlerdir. Devredilen bu medya kuruluşları birkaç yıl sonra TMSF'nin açtığı ihalelerle satılmış, böylece 2001 krizi medya sektöründe sahiplik yapısını yeniden değiştirmiştir.

AK Parti 2002 yılında iktidara geldiğinde başlangıçta medya desteğini de arkasına almıştır. Bu olumlu hava AK Parti'nin 2004 yılındaki ikinci seçim zaferinin ardından bozulmaya başlamıştır. Bir grup siyasi elitin bazı medya sahipleri ile birlikte AK Parti iktidarına son verme girişimleri medya ile iktidar arasında geri dönüşü olmayan bir gerilime neden olmuştur. Bu çatışma, Doğan Grubu'nun hükümetin reform paketine muhalefetiyle dikkat çekici hale gelmiştir. Üniversitelerde başörtüsü yasağının kaldırılması için yapılan anayasa değişikliği sırasında 10 Şubat 2008'de *Hürriyet* gazetesinin tasarıya onay veren milletvekillerini kastederek attığı "411 el kaosa kalktı" manşeti bu çatışmanın görünür örneklerinden biridir. Ülkenin en büyük gazetesi olan *Hürriyet*, o dönemde laikliğin korunması adına emekli generallerin ve kuvvet komutanlarının başında bulunduğu dernekler

tarafından gerçekleştirilen "Cumhuriyet mitingleri" için kamuoyu oluşturmada önemli bir işlev üstlenmiştir. AK Parti'nin bu medya muhalefetine cevabı ikili bir strateji izleme yoluyla olmuştur. Bir taraftan ağır vergi cezaları uygulayarak Doğan Grubu'nu küçülmeye zorlamış, diğer taraftan ana akım medyayı yeniden şekillendirmeye başlamıştır. 2007 yılında ülkenin ikinci büyük medya grubu AK Parti'ye yakın bir sermaye grubu tarafından devlet bankalarından sağlanan kredilerle satın alınmıştır. Grubun başında halen başbakanın damadı bulunmaktadır. Medyada güç, muhalif medyadan yandaş medyaya doğru kaymıştır. Bazı analistlere göre AK Parti'nin iktidara gelmesi medya için bir mihenk taşıdır ve öncesi ile sonrası iyi analiz edilmelidir. Başka bazı analistlere göre ise şu anda var olan durumu şekillendiren 2001 ekonomik krizidir, çünkü krizde bankacılık ve medya sektörlerinden çekilen sermayedarların yerini hükümete yakın sermayedarlar almıştır.⁷⁰

Tecrübeli gazeteci yazar Ragıp Duran'a göre ise eskiden apoletli olan, ordudan talimat alan medya artık yeşil olmuş ve aynı ast-üst ilişkisi içinde iktidardan talimat alır hale gelmiştir. Duran bu değişime örnek olarak başbakanın Ekim 2011'de medya sahipleri ve yöneticileriyle yaptığı ve terörizm ve şiddet olaylarının haberleştirilmesinde duyarlı olunmasını talep ettiği basına kapalı toplantıyı göstermiştir (Duran, 2011). Bu toplantıdan birkaç gün sonra ülkenin en büyük beş haber ajansı Anadolu Ajansı (AA), Ajans Haber Türk (AHT), Ankara Haber Ajansı (ANKA), Cihan Haber Ajansı (CİHAN) ve İhlas Haber Ajansı (İHA) bir deklarasyon yayımlayarak "yetkili mercilerin yasaklarına uyacaklarını" açıklamışlardır (Söylemez, 2011a). Bu olay ülke içinde hak ettiği eleştiriyi almışken RSF, hükümete ve medya patronlarına hitap eden bir açıklama yayımlayarak "En hassas konuların işlenmesi konusunda yetkili makamların medyaya direktif verdikleri çağın Türkiye'de geride kaldığını düşünüyorduk"⁷¹ ifadesini kullanmıştır.

69 28 Şubat sürecine ilişkin son dönemde başlatılan soruşturmalar, Alpay'ın krizin zeminini hazırlayan yolsuzlukların aktörlerini tarif ettiği fasit üçgende bazı ordu mensuplarının da yer aldığı ortaya koymaktadır.

70 "Türkiye'de Medya ve Demokratikleşme" başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 08.10.2010.

71 <http://en.rsf.org/turkey-journalists-under-pressure-as-26-10-2011,41282.html>

Medyadaki güç kayması yalnızca sahiplik yapısını etkilemekle kalmamış, dolaylı olarak editoryal politikaları da etkileyerek otosansürün artmasına neden olmuştur.

Medyadaki bu güç kayması yalnızca sahiplik yapısını etkilemekle kalmamış, dolaylı olarak editoryal politikaları da etkileyerek otosansürün artmasına neden olmuştur. Bir gazetecinin dikkat çektiği gibi Türkiye’de medyanın sahiplik yapısı aynı zamanda çeşitliliğe ve çok sesliliğe de engel olmaktadır: “Sabahları gazetelere baktığımda iki grup görüyorum. Medya öyle tekelleşmiş ki sosyal konular, çevre ile ilgili haberler ya da dünya gündemi ile ilgili haberleri göremiyorsunuz.”⁷² Aynı sorunlar ekonomi haberciliğinde de kendini göstermektedir. Ana akım gazetelerde Türkiye’nin en büyük on şirketi ile ilgili asla olumsuz bir habere rastlanmamaktadır (Duran, 2012). Medya üzerindeki reklam baskısı yolsuzlukların, işten çıkarmaların, grevlerin ya da sendikasılaştırma stratejilerinin haberleştirilmesine de engel olmaktadır. Hatta gazeteciler kendi özlük hakları ya da işten çıkarılan ve sendikasılaştırılan meslektaşları ile ilgili dahi haber yapamamaktadırlar.

Öte yandan, gazete sahiplerinin iktidarla iyi geçinme kaygısı, otosansür üzerinde gazetecilere doğrudan tehditten çok daha etkilidir. Bunun en somut ve çarpıcı örneği Hakkari’nin Uludere (Roboskî) köyünde kaçakçılık yapan otuz dört kişinin PKK militanı sanılarak yanlışlıkla öldürülmesinin ardından medyanın tutumunda görülmüştür. Ana akım medya konuyla ilgili ilk haberi olayın gerçekleşmesinden on sekiz saat sonra, hükümetten gelen açıklamanın ardından verebilmiştir. Bu arada kamuoyu Kürt haber kaynakları ve sosyal medya, özellikle de Twitter yoluyla konu hakkında bilgi sahibi olmuştur. Benzer şekilde yaklaşık bir yıl önce ülkenin en saygı duyulan ve güvenilen televizyon gazetecilerinden Banu Güven’in Kürt

sorununa ilişkin hükümet politikalarını eleştiren bir röportajı yüzünden çalıştığı NTV’den kovulması, otosansürün iktidar partisinin doğrudan müdahalesinden daha çok medya sahiplerinin tutumundan kaynaklandığı görüşünü güçlendirmektedir (Tekerek, 2011). 2012 yılında da güvenilir muhalif gazetecilerin ve köşe yazarlarının ana akım medyadan uzaklaştırılması,⁷³ dolayısıyla medyada sansür ve otosansür konusu tartışılmaya devam etmiştir. Bazılarına göre hükümet politikalarını özellikle de Kürt sorunuyla ilgili politikaları eleştiren bu isimlerin işten çıkarılmaları hükümetin medya üzerindeki baskısının bir göstergesiyken, bir başka görüş bunu medya sahiplerinden kaynaklanan bir sansür olarak algılamaktadır. Diğer bir görüşe göre ise muhalif gazetecilerin işten çıkarılması Türkiye’de eskiden beri var olan bir olgudur ancak bu durum ancak popüler gazetecilerin başına geldiğinde medya tarafından görülmekte ve tartışılmaktadır.

Bununla birlikte, hükümetin Doğan Grubu’na uygulanan vergi cezasında olduğu gibi medya sahipleri üzerinde kurduğu baskı da otosansürü arttırmaktadır. Başbakan’ın medya sahiplerine hükümetin mali politikaları hakkında olumsuz görüş yazarak ekonomik istikrara zarar verdikleri gerekçesiyle köşe yazarlarını hizaya sokmalarını aksi halde kovmalarını açık açık salık vermesi bu baskının en görünür örneğidir (Duran, 2010).

Yakın zamanda yapılmış olan bir araştırmaya göre, Türkiye’deki gazetecilerin büyük bir kısmı medyada sansürün ve otosansürün var olduğunu ifade etmişler-

Bugün olduğu gibi geçmişte de, diğer sektörlerdeki yatırımları ve finansal olarak hükümete bağımlı olmaları medya patronlarını bu tür baskılara açık hale getirmiş, onları çalışanlarının iktidara yönelik eleştirel haber yapma görevlerini ve görüş açıklama haklarını kısıtlamaya yönlendirmiştir.

72 “Türkiye’de Medya ve Demokratikleşme” başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 08.10.2010.

73 Ece Temelkuran, Nuray Mert ve Ruşen Çakır’ın işten çıkartılmaları bunlar arasında sayılabilir.

Medya üzerindeki sansürün bir başka görünür şekli ise devlet kurumları tarafından uygulanan akreditasyon işlemidir.

dir. Araştırmaya katılanlar yazmış oldukları haber içeriklerinden dolayı mahkemeye çıkarılma korkusu duyduklarını ve çalışırken üzerlerinde hükümetin ve patronlarının baskısını hissettiklerini söylemişlerdir (Arsan, 2011). Ancak unutmamak gerekir ki bu yeni bir durum değildir ve bugün olduğu gibi geçmişte de, diğer sektörlerdeki yatırımları ve finansal olarak hükümete bağımlı olmaları medya patronlarını bu tür baskılara açık hale getirmiş, onları çalışanlarının iktidara yönelik eleştirel haber yapma görevlerini ve görüş açıklama haklarını kısıtlamaya yönlendirmiştir. Türkiye’de gazetecilerin hemen her zaman siyasi ve yasal baskı altında çalıştıkları bilinen bir gerçektir. Deneyimli gazeteci Alper Görmüş askeri mahkemenin başlattığı soruşturmanın ardından *Nokta* dergisinin sahibinin inisiyatifile kapatılması sürecini hatırlatmakta⁷⁴ gazetecilerin asıl olarak sahip oldukları ekonomik ve siyasi ayrıcalıkları kaybetmekten korktuklarını iddia etmektedir.⁷⁵ Görmüş’e göre otosansür hükümet baskısından değil, kariyerlerini ve yüksek gelirlerini riske atmak ve ayrıcalıklarını kaybetmek istemeyen medya yöneticileri, editörler ve köşe yazarlarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca eklemek gerekir ki, otosansürün yanı sıra, özellikle hassas konularda haber yapan ve fikir beyan eden medya kuruluşları ve gazeteciler aleyhine açılan ceza davalarının bizzat kendisi, ilk elden bir sansür aracı olarak işlev görmektedir. Örneğin Temmuz 2011 itibarıyla *Taraf* gazetesi yöneticileri, editörleri ve muhabirleri aleyhine açılmış üç yüz dava bulunmaktadır.⁷⁶

74 Bu kapatılma süreciyle ilgili daha fazla bilgiye Elmas ve Kurban, 47- 48. sayfalarda ulaşılabilir

75 Alper Görmüş bu konuyla ilgili görüşlerini *Taraf* gazetesine “Lafla editöryel peynir gemisi yürümez” başlıklı bir dizi yazısında tartışmıştır.

76 *Taraf* gazetesi Yayın Koordinatörü Markar Esayan’la görüşme (görüşmeyi yapan Ceren Sözeri), İstanbul, 12/07/2011.

Medya üzerindeki sansürün bir başka görünür şekli ise devlet kurumları tarafından uygulanan akreditasyon işlemidir. Yakın zamanda *Taraf*, *Zaman*, *Bugün*, *Yeni Akit*, *Birgün* gazeteleri ve Cihan Haber Ajansı, Samanyolu TV, Samanyolu Haber TV, Kanal 7, Bugün TV, Kanaltürk TV ve Ülke TV’ye Afganistan’da ölen on iki asker için düzenlenen cenaze törenini izlemek için akreditasyon verilmemiştir (Ağos, 2012). Aslında yaygın bir görüşe göre basın kartlarının başbakanlığa bağlı Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından verilmesi de bir çeşit akreditasyondur. Pek çok demokratik ülkede bu kartlar bağımsız meslek kuruluşları ya da sendikalar tarafından sağlanmaktadır.

5.2 MEDYA ETİĞİ VE ÖZDENETİM

Haberlerin magazinleşmesi ve tutarsız hatta uydurma haberler yoluyla gazeteciliğin etik kurallarının ihlali, ticarileşme ve reyting savaşlarındaki şiddetli rekabetin ürünleridir (Bek, 2004). Medya kuruluşları ve gazeteciler arasındaki ideolojik kutuplaşmanın ve siyasi bölünmüşlüğün artması ise, bu sorunlarla ilgili özenetim yollarını birlikte geliştirmenin önünde engeldir. 1986 yılında bir grup gazeteci ve gazete sahibinin desteği ile kurulan Basın Konseyi’nin basın meslek ilkelerini belirleyen ve 2003 yılında bazı değişikliklerle yenilenmiş kendisine ait bir sözleşmesi bulunmaktadır. Ancak kuruluşun devlet ya da resmi ideolojiden bağımsızlığı gazeteciler arasında başlangıcından beri tartışma konusudur. Şu anda az sayıda üyesi bulunan ve gazeteciler ya da medya kuruluşları arasında yeteri kadar saygı görmeyen (Zlatev, 2011: 36) Basın Konseyi’nden son olarak, yazdığı bir yazı nedeniyle basın meslek ilkelerini çiğnediği gerekçesiyle başkanlıktan çekilmesi istenen Oktay Ekşi’nin görevi sürdürmesi üzerine, TRT, Anadolu Ajansı, Samanyolu Yayın Grubu, *Türkiye Gazetesi* ve TGRT Haber çekilmiştir. Yirmi üç yıl aralıksız olarak başkanlık yapan Ekşi görevinden ancak 2011 yılında milletvekili adaylığından sonra ayrılmıştır.

Gazeteciler Cemiyeti’nin titiz bir çalışma sonucu 1998’de yayımladığı “Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi” halen gazetecilik etiği konu-

Medya kuruluşları ve gazeteciler arasındaki ideolojik kutuplaşmanın ve siyasi bölünmüşlüğüün artması bu sorunlarla ilgili özdenetim yollarını birlikte geliştirmenin önünde engeldir.

sunda en çok başvuru kaynak niteliğindedir. Yine son dönemde, Basın Konseyi'nden ayrılan medya kuruluşlarının kurduğu Medya Derneği 2011 yılında üç günlük medya etiği çalıştayını düzenlemiş, çalıştayın sonucunda gelişen teknolojik olanakların kullanımı konusunda yol gösterici hükümler de içeren bir etik kuralları belgesi yayımlamıştır. Bunların haricinde Doğan Grubu gibi medya kuruluşlarının kendi yayınları için hazırladıkları meslek ilkeleri düzenlemeleri bulunmakla birlikte, bunların itibarlarının çok yüksek olmadığı, daha çok göz boyama işlevi gördüğü söylenebilir (Alpay, 2010, s. 384).

Özdenetimin bir başka yöntemi olan ombudsmanlık (okur temsilciliği) ise ilk olarak 1999 yılında *Milliyet* gazetesinde uygulanmaya başlanmıştır. Ancak bu uygulama 2004 yılında ombudsmanlık yapan bir gazetecinin gerçek olmadığı sonradan ortaya çıkan bir habere ilişkin eleştiri yazısının yayımlanması krizinin ardından, söz konusu ombudsmanın kendi deyimiyle bir "araba kazası" ile sona ermiştir (Baydar, 2011, s. 86). Şu anda *Sabah*, *Milliyet* ve *Star* gazeteleri olmak üzere üç gazetenin ombudsmanı bulunmaktadır, ancak gazetelerin en problemlili alanlarından biri olan web sayfaları ombudsman denetiminden muaf durumdadır. Eylül 2006'da RTÜK radyo ve televizyon yayıncıları için gönüllü ombudsmanlık (izleyici temsilciliği) uygulamasını başlatmıştır. Halen otuz dört ulusal ve yerel televizyon kanalının RTÜK web sayfasında iletişim bilgileri bulunan izleyici temsilcileri bulunmaktadır. Ombudsmanlık kurumu her ne kadar önemli bir denetim gücü olarak görülse de, eleştiriye açık olmayan kültürlerde işlevsiz kaldığı tartışmalarına da neden olmaktadır.

Yeni teknolojilerle birlikte ana akım medyaya alternatif pek çok haber kaynağı ortaya çıkmıştır. Bunun en

başarılı örneklerinden biri 1997 yılında IPS İletişim Vakfı tarafından AB fonlarıyla kurulan ve İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı (SIDA) desteğiyle yayın hayatını *Bianet.org* adresinde sürdüren Bağımsız İletişim Ağı'dır (BİA). Gazeteciler, iletişim fakültesi öğrenci ve mezunları ve sivil toplum kuruluşları için eğitimler düzenleyen BİA ayrıca gazeteciler için yol gösterici kitaplar yayımlamakta, uluslararası konferanslar ve değişim programları düzenlemektedir. *Bianet* gibi başarılı az sayıda örneğin dışında Türkiye'de internet gazeteciliğinde çoğunlukla ana akım medyadan ya da haber ajanslarından kopyalanıp yapıştırılan içerikler hâkimdir. Hükümetin son dönemde internet gazeteciliğine çekidüzen vermek, diğer taraftan bu alanda çalışan gazeteci ve editörlere akreditasyon olanakları sağlamak ve başka haklar da kazandıran basın kartı vermek amacıyla hazırlamakta olduğunu duyurduğu internet medyası yasası, basın özgürlüğünün bir de bu yolla kısıtlanacağı endişesi yaratmaktadır. Alternatif Bilişim Derneği Kasım 2011'de "İnternet'e Basın Kartı Değil Özgürlük Gerek" başlıklı bir basın açıklaması yaparak bu girişimin sansür ve denetim politikalarının bir parçası olduğunu ifade etmiştir (Alternatif Bilişim Derneği, 2011).

5.3 GAZETECİLERİN ÇALIŞMA KOŞULLARI

Medya sektöründe çalışma ilişkileri, 1952 yılında yürürlüğe giren 5953 sayılı (sonradan yapılan değişikliklerle 212 sayılı kanun olarak bilinen) Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun'la düzenlenmiştir. Bu kanunla gazetecilere mesleklerine özgü ayrıcalıklar tanınmışsa da, pek çok gazeteci uzun yıllar sosyal güvencesiz ya da genel iş kanunu esaslarına göre yapılan sözleşmelerle çalıştırılmışlardır.

Ancak belirtmek gerekir ki, gazetecilerin medya sahipleri karşısındaki güçsüz konumunun bir diğer nedeni kendi aralarındaki yatay dayanışmanın zayıflığıdır. 1990'ların başında pazara başka sektörlerden giren medya sahipleri gazetecileri sendika üyeliği veya işlerinde kalmak seçeneklerinden birini seçmeye

Gazetecilerin medya sahipleri karşısındaki güçsüz konumunun bir diğer nedeni kendi aralarındaki yatay dayanışmanın zayıflığıdır.

zorlamışlardır (Tılıç, 2000). Bir sendika temsilcisi sendikalaşmanın önündeki engelleri yorumlarken, işverenlerin ya da işveren temsilcilerinin sendikalı olduklarını keşfeder etmez çalışanları sendikadan ayrılmaya zorladıklarını ifade etmiştir, sendika aktiviteleri nedeniyle işten kovulan bir çalışanın piyasada başka bir yerde iş bulamadığını da eklemiştir.⁷⁷ Gazeteciler, sömürülmeye ya da yasadışı işten çıkarmalara karşı etkili bir mücadele stratejisi geliştirememenin sıkıntısını yaşamaktadırlar. Bankacılık sektöründe yatırımları bulunan medya gruplarında çalışan yaklaşık beş bin gazetecinin işini kaybetmesiyle sonuçlanan (Söylemez, 2011b) 2001 ekonomik krizi bu korkuların daha da artmasına neden olmuştur. Yeniden iş bulamama korkusu yüzünden bu gazetecilerden ancak birkaçı eski işverenlerine dava açmaya cesaret etmiştir. Medya grupları arasında var olduğu ifade edilen “centilmenlik anlaşmaları” nedeniyle, bir gruptan kovulan bir gazetecinin diğer gruplarda iş bulması mümkün olamamaktadır. Yazdığı bir kitap nedeniyle OdaTV davası kapsamında tutuklanıp bir yıldan fazla cezaevinde kalan Ahmet Şık, bu olayın öncesinde katıldığı çalıştayımızda medyadaki bu centilmenlik anlaşmalarına dair deneyimlerini paylaşmıştır. 2005 yılında dünya basın özgürlüğü gününde sendikal faaliyetleri nedeniyle Doğan Grubu’ndan kovulan Şık, uzun bir süre sektörde iş bulamadığını ifade etmiştir. Hatta işveren temsilcilerinin kendisine sendikadan ayrılmasını aksi takdirde hiçbir yerde iş bulamayacağını söylediklerini de belirtmiştir. Bununla birlikte gazeteciler mahkemeye başvurdukları dava süreci çok uzun sürmektedir. Şık açtığı davanın ancak altı yıl sonra sonuçlandığını söylemiştir.⁷⁸ Sabah gazetesi ve ATV televizyonu çalışanlarının başlattığı son grev yine gazetecilerin hak arama

77 “Medya Sektöründe İnsan Kaynakları Sorunu ve Geleceği” başlıklı çalıştay notları, Ankara, 18.12.2010.

78 “Medya Sektöründe İnsan Kaynakları Sorunu ve Geleceği” başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 21.12.2010.

mücadelelerinin başarısız örneklerinden birine dönüşmüştür. Greve katılan on gazetecinin dokuzu işlerinden kovulmuş, kalan bir kişi ise tazminat hakkını kurtarabilmek için grevi bıraktığını açıklamıştır (Cinmen, 2011; Ergün, 2011; ve Tılıç, 2011). Bugün Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın verilerine göre Türkiye Gazeteciler Sendikası’na üye gazeteci sayısı dört bin beş yüz ellidir ve gazetecilerin yüzde 28,9’u sendikalıdır. Ancak bu rakamların gerçeği yansıttığını, üyelerin tamamının aktif olduğunu söylemek mümkün değildir (Tulgar, 2006). Hatta geçtiğimiz dönemde Anadolu Ajansı’ndan ayrılan gazeteciler ve sendika başkanının açlık grevi yaparak tepki gösterdiği sendikasıylaştırma politikaları nedeniyle bu oranın çok daha düştüğü tahmin edilmektedir (BİA, 2012a).

Türkiye’de medya sektöründe çalışma ilişkilerine dair bir araştırma yapmak, kayıt dışı çalışanlar dışında, var olan kayıtlı çalışanlara ilişkin veri bulmanın güçlüğü nedeniyle de oldukça zordur. TESEV Demokratikleşme Programı kapsamında yakın geçmişte hazırlanan Sektörel Analiz Raporu (Sözeri ve Güney, 2011) çok sayıda gazetecinin sosyal güvenlik sisteminin avantajlarından yararlanmadığını, gazetecilerin sık sık iş değiştirmek durumunda kaldığı için işgücü devrinin çok yüksek olduğunu, medya kuruluşlarının çalışma ilişkileri konusunda şeffaf bir politika yürütmekte isteksiz olduklarını ortaya koymuştur. Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre kayıtlı çalışanların kıdem yılı ortalaması beş yıldan azdır.⁷⁹

Bu veriler, TÜİK’in 2009 yılı hanehalkı işgücü anketlerinde medya mesleklerine ilişkin iş kolları sonuçlarıyla kıyaslandığında da doğrulanmaktadır. 2009 yılı hanehalkı işgücü anketlerine göre Türkiye’de büyük medya gruplarında kayıtlı çalışanların kıdem yılı ortalaması beş yıldır. Bu oran, kayıt dışı ortalamasında bir yıla düşmektedir. Yine aynı anketlerin sonuçlarına

79 Bu veriler Sosyal Güvenlik Kurumu NACE (Nomenclature Générale des Activités Economiques dans les Communautés Européennes: Avrupa Birliği ülkelerinde ekonomik faaliyetlerin istatistiksel olarak sınıflandırılmasını sağlayan sistem) sınıflandırmalarında medya sektörünün kapsamına giren faaliyetlere ait verilerden derlenmiştir.

göre, medyada kayıtlı çalışanlar ortalama olarak haftada 50 saat çalışmaktadırlar. Yüzde 70'i tam zamanlı olarak çalıştıklarını ifade eden kayıt dışı çalışanların ortalama haftalık çalışma süresi kırk saattir (Sözeri ve Güney, 2011). 2010 yılında Doğan Grubu'nda yapılan denetim gibi nadir durumlar dışında hükümetin medyada güvencesiz çalıştırma durumu için önlem aldığını söylemek zordur. Bu proje kapsamında düzenlenen bir çalışmaya katılan bir sendika temsilcisi, örgütlenme hakkını koruyan ve sendikal faaliyetleri nedeniyle çalışanlarını işten çıkaran medya patronlarına ceza uygulanmasının etkili bir yöntem olacağını savunurken,⁸⁰ bir başka görüş bu denetimlerin seçilerek yapıldığına, yasayı ihlal etmelerine rağmen hükümete yakın medya kuruluşlarının bu denetimlerden muaf tutulduğuna dikkat çekmiştir.⁸¹ Sendika temsilcileri ayrıca kamu yayıncısı olan TRT'de bile kayıt dışı çalışma uygulamasına rastlandığına dikkat çekmişlerdir.⁸²

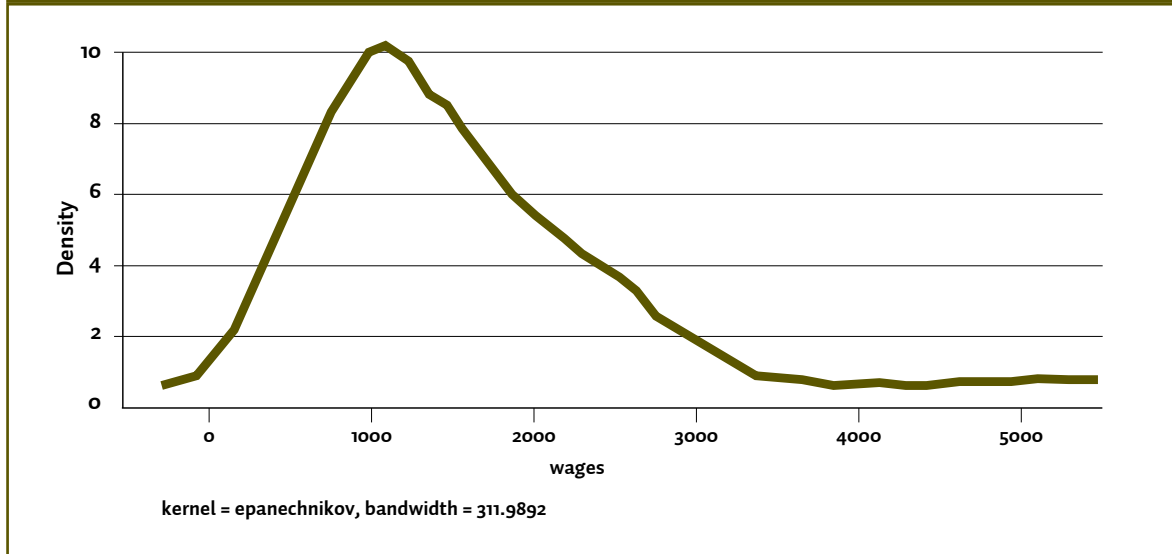
80 "Medya Sektöründe İnsan Kaynakları Sorunu ve Geleceği" başlıklı çalıştay notları, Ankara, 18.12.2010.

81 Bir editör, a.g.e.

82 A.g.e.

TÜİK'in hanehalkı işgücü anketlerinden ayrıca çalışanların ücret durumlarına ilişkin genel bilgilere de ulaşılmıştır. Buna göre ankete cevap verenler içinde en yüksek ücret 35.000 TL olarak açıklanmıştır; çalışanların yüzde 25'i 1.000 TL'nin altında bir ücretle çalışırken, kayıtlı çalışanlarda ortalama ücretin 1.250 TL olduğu görülmektedir. Kayıt dışı çalışanların yüzde 25'i 500 TL'nin altında bir ücretle çalışırken ortalama ücret 560 TL'dir. Alpay (2010, s.383), bu sorunun medya patronlarının ayrımcı ücret uygulamalarından kaynaklandığını, muhabirler ülkedeki genel ücret politikasının altında ücretlerle çalıştırılırken üst düzey editörlere ve köşe yazarlarına ise yüksek ücretler verildiğini, bu yüksek ücretlerin genellikle medya patronları ile siyasi kurumlar arası örtülü ilişkilerin kurulmasının karşılığı olduğunu belirtmektedir. Şüphesiz ki çalışanlar arası bu ücret dengesizliği, bir yandan çalışma barışını engellerken, bir yandan da örgütlenme sorunu gibi çalışma koşullarına ilişkin pek çok önemli sorunun kaynağını oluşturmaktadır. Hatta bu dengesiz ücret politikası birikimli ve yetenekli mezunların gazetecilik mesleğine yönelmesine de engel oluşturarak gazeteciliğin, haber içeriklerinin kalitesini de etkilemektedir(Alpay, 2010, s. 383).

Grafik 1: Medya gruplarında ücret dağılımı

Kaynak: TÜİK 2009 Hanehalkı İşgücü Anketleri

Başta gazeteler olmak üzere medya kuruluşlarının pek çoğunun kâr etmeden, hatta patronlarının başka alanlardaki yatırımlarına fayda sağlamak üzere zararına katlandığı kuruluşlar olarak faaliyetlerini sürdürmeleri maliyet baskısı yaratmakta, bir başka deyişle Türkiye’de emek sömürüsü medya sahipleri için önemli bir sübvansiyon işlevi görmektedir.

Gazetecilerin çalışma ve yaşam koşullarını etkileyen bir diğer önemli faktör, çalışabilecekleri özel ve kamuya ait medya kuruluşlarının büyük şehirlerde, hatta büyük çoğunluğunun sermayeyle birlikte medyanın da merkezi sayılan İstanbul’da faaliyet gösteriyor olmasıdır. Bu dengesiz dağılımın en önemli nedenlerinden biri Türkiye’de yerel medyanın gelişmemesi, haber akışında ağırlığın ulusal medyada olmasıdır.

TUIK verilerine göre 2009’da yerel ve bölgesel gazetelerin tirajları toplam tirajın ancak yüzde 18’ini oluşturabilmiştir. Yerel medyanın nitelikli gazetecileri istihdam edememesi, gazetecilik yapmak isteyen mezunların mecburen İstanbul’a gelmesi, sadece gazetecilerin yaşam ve çalışma koşullarını etkilemekle kalmayıp aynı zamanda tüm haber akışının İstanbul merkezli olması gibi sonuçlara da yol açmaktadır.

Medya sektöründeki kötü çalışma koşulları, çalışanlar arasındaki ve coğrafi dağılımdaki dengesizlik yasal düzenlemelerle uygulama arasındaki farktan olduğu kadar medya sektörünün yapısal ekonomik sorunlarından da kaynaklanmaktadır. Başta gazeteler olmak üzere medya kuruluşlarının pek çoğu kâr etmeden, hatta patronlarının, başka alanlardaki yatırımlarına fayda sağlamak üzere zararına katlandığı kuruluşlar olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bir medya yöneticisinin ifadesiyle bu durum kendileri üzerinde maliyet düşürme konusunda olağanüstü bir baskı yaratmakta, bir başka deyişle Türkiye’de emek sömürüsü medya sahipleri için önemli bir sübvansiyon işlevi görmektedir.⁸³ Bu durum aynı zamanda gazeteci-

lerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve nitelikli bir içerik üretilmesi konularını ikinci plana atmakta, kayıt dışı çalışma uygulamalarının yaygın olması sonucunu doğurmaktadır.⁸⁴ Televizyon yayıncılığı şirketinde çalışan bir editör gazetecilik sorunlarına ilişkin şu tespiti yapmıştır: “Hiç kimse birikimli ve yetenekli gazetecilere yatırım yapmak istemiyor, daha çok gazetecilik etiğine ilişkin kavramları bilmeyen ya da umursamayan, tecrübesiz ve iyi görünümlü gençler tercih ediliyor.”⁸⁵

Son dönemde medya yatırımlarından zarar ettiklerini açıklayan, finansal sorunları nedeniyle çalıştırdığı gazetecilere ücret ödemeyen medya sahiplerinin sayısı artmıştır. Bu açıklamalar bir yönüyle medyadaki çarpık ekonomik yapının ifşası olarak da okunabilir, çünkü Doğan Akın’ın (2012) deyimiyile medya patronları, başka alanlardaki yatırımlarının bekası için medyadaki “zararları” satın almakta ve satın almaların ardından ilan ettikleri “zarar”la var olan medya düzeninin bekasını da sağlamaktadırlar.

83 “Türkiye’de Medya ve Demokratikleşme” başlıklı çalıştay notları, İstanbul, 08.10.2010.

84 Örneğin, Mayıs 2012 itibariyle *Akşam* gazetesi çalışanlarının gazetenin sahibinin finansal sorunları nedeniyle üç aydan uzun süredir maaş almadan çalıştıkları ortaya çıkmıştır (Karaca, 2012).

85 “Medya Sektöründe İnsan Kaynakları Sorunu ve Geleceği” başlıklı çalıştay notları, Ankara, 18.12.2010.

6. Medya Okuryazarlığı ve Şeffaflık İhtiyacı

6. Medya Okuryazarlığı ve Şeffaflık İhtiyacı

Anketlere göre Türkiye’de günde ortalama 2,8 saat televizyon izlenmektedir; bu oran işgücüne dâhil olmayan ücretsiz aile işçisi kategorisinde ev işleriyle meşgul kadınlarda 6,8 saat olarak ifade edilirken çocuklarda 2- 2,5 saat olarak tespit edilmiştir. Bir yetişkin günde ortalama 0.1 gazete okurken, haftalık gazete-dergi okuma oranı 0.02, aylık gazete-dergi okuma oranı 0.1’dir. Radyo dinlenme oranı ise haftada ortalama 2,3 saat olarak kaydedilmiştir (Sözeri ve Güney, 2011; RTÜK, 2006). Buradan yola çıkarak özellikle televizyona erişimin yüksekliği (yüzde 98) ve uzun izleme saatleri göz önünde bulundurulduğunda, medyadaki çoksesliliğe izin vermeyen yapısal sorunlar karşısında medya okuryazarlığının Türkiye’de demokratik kültürün yayılmasında çok önemli bir unsur olduğu aşikârdır (İnceoğlu, 2007).

Bununla ilgili ilk olarak RTÜK’ün başlattığı ilkokullarda medya okuryazarlığı eğitimi projesi 2005 yılında düzenleyici kurumun ve ilgili akademisyenlerin katıldığı bir konferansta tartışmaya açılmıştır. 2006 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ve RTÜK işbirliği ile ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıflar için seçmeli medya okuryazarlığı dersi uygulamasına başlanmıştır. Bu derste öğretmenlere yol göstermesi amacıyla Talim Terbiye Kurulu ve çeşitli iletişim fakültelerinden akademisyenler tarafından bir rehber de hazırlanmıştır.

Bu dersin öğretmenler ve öğrenciler üzerindeki etkinliğini ölçmek amacıyla yapılan bir araştırma, dersin öğrenciler üzerinde olumlu etkilerinin bulunduğunu göstermesine rağmen, medya ve iletişim uzmanları yerine sosyal bilimler alanından öğretmenler tarafından verilmesinin projeyi başarısızlığa uğratma riski barındırdığını ortaya koymuştur.

Araştırmaya göre dersin kimler tarafından verileceği, içeriği ya da uygulanması gereken yöntemlerden daha önemlidir. Verilere göre ders veren öğretmenler değerlendirme ile medya eleştirisi arasındaki fark konusunda bilinçli gözükmemektedir (İnceoğlu, 2007). Öğretmenler de bu durumdan yakınmakta, bu dersin kendi alanları olmadığını, ders esnasında sadece medya hakkında kendi bildiklerini ve düşündüklerini anlattıklarını ve dersin medya alanından kişiler tarafından anlatılması durumunda daha iyi sonuçlar alınacağını düşündüklerini söylemektedirler (Yazıcı, 2011). RTÜK’ün dersin iletişim fakültesi mezunları tarafından verilmesini önermesine rağmen, bu fakültelerden mezun olanların pedagojik eğitim almamış olmaları mevzuata göre engel oluşturmaktadır (Ajansı, 2009).

Öte yandan RTÜK’ün medya okuryazarlığına yönelik “koruyucu” yaklaşımı da eleştiri konusudur. Rehber kitaplarda çocuklar medyanın olumsuz etkileri karşısında “en duyarlı grup” ya da “kırılgan, güçsüz alıcılar” olarak tanımlanarak bu yönde bilinçlendirilmeleri hedeflenmektedir. Dersler eleştirel medya okuryazarlığı konusunda pedagojik bir perspektif kazandırmaktan uzaktır. Hatta bu derse katılan öğrencilerin yorumları değerlendirildiğinde, çocukların medyaya yaklaşımlarının eleştirel olmaktan ziyade muhafazakârlaşma eğiliminde olduğu gözlenmiştir (Bek, 2011).

Bununla birlikte medya okuryazarlığı sadece eğitimin konusu da değildir, aynı zamanda sosyal muhalefetin siyasi ve ideolojik bir sorunu, bir bileşenidir, kimi zaman yeni bir sosyal hareket olarak sınıflandırılır (Hepkon ve Aydın, 2005). Son dönemde medyanın gözetim altında tutulması gerektiğine dair bilinç

Medyanın kendi kendini denetleme konusundaki isteksizliği ve basiretsizliği kadar devlet denetiminin otoriter ve cezalandırma odaklı yapısı da sivil toplumu evrensel ve profesyonel etik kuralları çerçevesinde medyayı izlemeye yönlendirmiştir.

artmıştır. Medyanın kendi kendini denetleme konusundaki isteksizliği ve basiretsizliği kadar devlet denetiminin otoriter ve cezalandırma odaklı yapısı da sivil toplumu evrensel ve profesyonel etik kuralları çerçevesinde medyayı izlemeye yönlendirmiştir. Bugün pek çok sivil toplum kuruluşu ve aktivist oluşum, ayrımcılığı, ırkçılığı ve nefret söylemini azaltmak ve çoğulculuk kültürünü yaygınlaştırmak amacıyla medya izleme grupları oluşturmuştur. Örneğin Kadınların Medya İzleme Grubu MEDİZ⁸⁶ 2006'dan beri medyada kadına karşı uygulanan cinsiyet ayrımcılığını tespit ve teşhir etmektedir. Grubun kadınların medyada temsilini konu alan araştırması uluslararası bir konferansta tartışılmış ve *Medyada Cinsiyetçiliğe Son* (2008) adı altında kitap olarak yayımlanmıştır. KAOS GL⁸⁷ ise düzenli olarak medyada LGBT bireylere yönelik nefret söylemi ve bu söylemin tetiklediği nefret suçlarına ilişkin haberleri teşhir etmekte, medya raporları yayımlamaktadır.

Ermeni gazeteci ve insan hakları savunucusu Hrant Dink'in 2007 yılında düşünceleri ve etnik kimliği sebebiyle suikasta uğramasının ardından, medyadaki nefret söylemi ve nefret suçları sivil toplum kuruluşlarının üzerine hassasiyetle eğildikleri bir konu haline gelmiştir. Dink'in cenazesinde toplanan kalabalıktan cesaret alarak bir araya gelen ve Sosyal Değişim Derneği⁸⁸ adını alan grup ilk olarak "Ulusal Basında

Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek" başlıklı bir rapor yayımlamıştır. Dernek son dönemde nefret suçları için ayrı bir yasal düzenleme yapılması için bir kampanya yürütmektedir. Benzer şekilde Dink suikastı sonrasında kurulan Uluslararası Hrant Dink Vakfı da, medyayı izlemek ve etnik köken ve dini farklılıkları hedef alan içerikleri eleştirel söylem analizi yöntemi kullanarak incelemek suretiyle, nefret söylemiyle mücadele etmektedir. Vakıf, Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen bir projeye yaklaşık iki buçuk yıldır her gün yirmi dört gazeteyi nefret söylemi yönünden tarayarak bulgularını dört ayda bir rapor halinde yayımlamaktadır. İnsan Hakları Ortak Platformu İHOP⁸⁹ ise 2011'de yayımladığı "İrkçı Değişim Ama...: Yazılı Basında İrkçı-Ayrımcı Söylemler" başlıklı raporunda yazılı basındaki ırkçı-ayrımcı söylem örneklerini ortaya koyarken Türkiye'de medyada yaygın olarak ırkçılığın, ayrımcılığın inkar stratejisiyle birlikte var olduğuna işaret etmektedir.

86 MEDİZ (Kadınların Medya İzleme Grubu) <http://www.mediz.org/Kategori/13/1/English.aspx> erişim tarihi 27.12.2011.

87 KAOS GL (Gey Lezbiyen Biseksüel Trans Eşcinsel Haber Portalı), <http://www.kaosgl.org/category.php?id=21-0> erişim tarihi 27.12.2011.

88 Sosyal Değişim Derneği, <http://www.nefretme.org/hakkinda/> erişim tarihi 27.12.2011.

89 İHOP (İnsan Hakları Ortak Platformu) http://www.ihop.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=351&Itemid=46 erişim tarihi 27.12.2011.

7. Sonuç

Türkiye’de medya özgürlüğü ve bağımsızlığını konu alan bir araştırmanın sorunsalını, medyanın yapısal sorunları ve devlet tarafından medya içeriklerine yönelik düzenlemeler kadar, medya-devlet ilişkilerinin tarihsel perspektifi de oluşturmaktadır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde ilk ortaya çıktığı günden beri, basını devletten bağımsız ele almak mümkün olmamıştır. Zaten basının da böyle bir talebi ya da amacı da olmamıştır. Tam tersi, ortaya çıkışından bugüne basın -ya da sonrasında medya- siyasi bir güç olarak tasarlanmış, resmi ideolojinin kitlelere yayılması misyonunu üstlenmiştir.

Cumhuriyet’e geçiş sürecinde Türk basını devletin kuruluşu ve modernizasyonunda önemli bir araç işlevi görmüştür. Az sayıdaki muhalif ve bağımsız yayıncılık girişimleri ise baskılarla susturulmaya, dışlanmaya çalışılmıştır. Çok sayıda faili meçhul gazeteci cinayetinin de gösterdiği üzere, 19. yüzyılın sonlarından beri muhalif gazeteciler her zaman devlet ya da devlet dışı aktörlerin baskısı altında olmuştur. Otoriter tek parti döneminin ardından 1950’lerde çok partili siyasal yaşama geçildiğinde de bu durum değişmemiştir. Basın birbiri ardına gelen hükümetler ve askeri yönetimler tarafından iktidarlarını güçlendirmek için kullanılmaya devam etmiştir.

1980’lerdeki ekonomik liberalleşme döneminde sektöre yeni giren yatırımcılarla birlikte medya sektöründe sahiplik yapısı da değişmiştir. Kendileri de gazeteci olan ve gazeteci ailelerden gelen medya patronlarının yerini başka sektörlerde yatırımcı olup bu alana yeni giren medya sahipleri almıştır. Yatay ve dikey birleşmelerle giderek büyüyen bu medya sahipleri tek bir gazete sahibi eski medya patronlarından oldukça farklı bir profil oluşturmuş, başka

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde ilk ortaya çıktığı günden beri, basını devletten bağımsız ele almak mümkün olmamıştır. Basının da böyle bir talebi ya da amacı da olmamıştır

sektörlerdeki yatırım mantıklarını bu alana taşıma gayreti içine girmişlerdir. 1990’larda TRT’nin radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki tekeline son verilmesi bir başka kırılmaya sebep olmuş ve çapraz birleşmelerle büyüyen birkaç medya patronu sektörün tamamına hâkim durumuna gelmiştir. Medya sektöründeki bu yoğunlaşmanın sebebi, sektörde çapraz birleşmeleri önleyerek tekelciliğe engel olacak yasal düzenlemelerin bulunmayışı kadar, medya sektöründe faaliyet gösteren sermayedarların kamu ihalelerine girişlerini önleyici düzenlemelerin de yetersizliğidir. Öyle ki, güçlenen bu medya grupları kendilerini hükümetle pazarlık yapabilecek siyasi aktörler olarak görmeye başlamışlar ve bu da yozlaşmayı beraberinde getirmiştir (Mağçupyan, 2011). Bununla birlikte bu gruplar inşaat, taşımacılık, sanayi gibi sektörlerde devletle rekabet halindeyken, bir taraftan da kamu ihalelerini alabilmek için devlete patronaj ilişkisiyle bağımlı durumdadırlar. Bu durum medyanın, işlevinin gerektirdiği üzere, kamu yararına kamu ve özel kuruluşları izleme görevini yerine getirmesine engel olmaktadır.

2001 ekonomik krizi özellikle finans sektöründe yatırımcı olan medya sahiplerini ciddi biçimde etkileyerek medya sektöründeki sahiplik yapısını yeniden değiştirmiştir. Krizle birlikte bazı sermayedarlar medya sektöründen tamamen çekilmek zorunda kalırken, devlet bazılarının sahip olduğu medya

İnşaat, taşımacılık, sanayi gibi sektörlerde devletle rekabet halinde olan, bir taraftan da kamu ihalelerini alabilmek için devlete patronaj ilişkisiyle bağımlı durumdaki medyanın kamu yararına kamu ve özel kuruluşları izleme görevini yerine getirmesi mümkün değildir.

kuruluşlarına borçlarına karşılık TMSF kanalıyla el koymuştur. Bu krizin iki önemli sonucu olmuştur: Birincisi, devlet pek çok medya kuruluşunun sahibi haline gelmiştir. İkincisi ise, el konan bu medya kuruluşlarının bir kısmı, daha önce medya sektöründe yatırımı bulunmayan ancak AK Parti hükümetine yakın olan sermayedarlara -üstelik devlet bankaları yoluyla kredi sağlanarak- satılmıştır. Bu yeniden yapılanmanın sonucu olarak medyada güç, daha evvel ideolojik olarak orduya yakın ve hükümete muhalif gruplardan hükümete yakın sermayedarlara geçmiştir. Başlarda hükümet ile ordu arasındaki gerginlik medyaya da yansımış ve medya bu gerilim içinde saf tutma yoluna gitmiştir. 2007 genel seçimlerinde kutuplaşma doruğa ulaşmıştır. Ancak AK Parti'nin yüksek sayılabilecek bir oy oranıyla yeniden seçilmesi ve AK Parti hükümetini devirme planlarını da kapsayan Ergenekon davasının açılması medya-hükümet ilişkilerini ciddi biçimde etkilemiştir. Önceleri AK Parti'ye karşı psikolojik bir savaş veren medya grupları, hükümetin vergi gibi araçları kullanarak uyguladığı baskı politikalarının da sonucunda sert bir dönüşüm geçirerek muhalefeti bırakmış ve hükümeti destekleyen bir yayın politikası izlemeye başlamıştır.

1990'ların sonu ile 2000'lerin başı arasında geçen dönem, aynı zamanda AB'ye uyum süreci sayesinde, medya sektöründeki en son ve önemli değişimlere

Son otuz yılda gerçekleşen siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmelerin sonucunda, yeniden şekillendirmeye çalışılan ancak hem aktörler hem de toplum açısından son derece belirsiz ve karmaşık bir yasal düzenleme çerçevesi ortaya çıkmıştır.

tanıklık etmiştir. Türkiye AB mevzuatına uyum sağlamak için sadece medya sahipliği konusunda değil içerik yönünden de önemli reformlar gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte küreselleşme, medya ve iletişim teknolojilerindeki gelişme, AB adaylık süreciyle gelen istikrar beklentisi medya sektörünü uluslararası sermayedarlar için cazip duruma getirirken, bu talebe ve bu alandaki gelişmelere uygun yasal düzenlemelere olan ihtiyacı da ortaya çıkarmıştır. Son otuz yılda gerçekleşen siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmelerin sonucunda, yeniden şekillendirmeye çalışılan ancak hem aktörler hem de toplum açısından son derece belirsiz ve karmaşık bir yasal düzenleme çerçevesi ortaya çıkmıştır.

AB'ye katılmaya hevesli olan Türkiye, insan hakları, medya ve düşünce özgürlüğü ile ilgili pek çok önemli reformu gerçekleştirmeye girişmiştir. Bu süreçte AİHM'de bekleyen yüzlerce dava Türkiye'nin birliğe girmek için yerine getirmesi gereken siyasi kriterler yönünden önemli bir ölçüttür. Bu davaların onlarcası düşünce özgürlüğü ve medya özgürlüğü ile ilgilidir. Anayasa ve yasal düzenlemelerde değişiklik yapılması ihtiyacı gündeme gelmiş olsa da, bu değişimin hiç kolay olmadığı görülmüştür. Anayasa değişiklikleri ve reform paketleri sayesinde insan hakları ve basın özgürlüğünü koruyan çeşitli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan bu değişiklikler yetersiz olduğu gibi bir geriye gidış de gözlenmektedir. AK Parti hükümeti 2000'lerin başlarında hayata geçirdiği insan haklarına ilişkin önemli reformların pek çoğunu özellikle 2005'ten sonra geri almaya başlamıştır. Türkiye halen son derece kısıtlayıcı bir Terörle Mücadele Kanunu'na ve temel insan hak ve hürriyetlerini ihlal eden otoriter hükümler içeren bir ceza kanununa sahiptir. Terörizm ve terör faaliyetlerinin kanunda son derece muğlak ve geniş kapsamlı bir içerikle tanımlanmış olması, pek çok insan hakları savunucusu, gazeteci ve politikacının soruşturma geçirilmesi ve tutuklu yargılanması sonucunu doğurmuştur.

Türkiye'de yasalarda düşünce özgürlüğüne, basın özgürlüğüne ve haber alma özgürlüğüne ilişkin yer

alan taahhütlere rağmen, görünürdeki bu liberal düzenlemelerin gerisinde, bireysel hakları hiçe sayan milliyetçi, devletçi ve muhafazakâr üst değerlere dayalı bir anlayış yatmaktadır. Otoriter, ataerkil ve muhafazakâr bir ruhla yazılmış olan Anayasa ve medyaya ilişkin yasalar kapsamlı kısıtlayıcı hükümleri nedeniyle düşünce ve basın özgürlüğünün hayata geçirilmesine engel olmaktadır. Bunların dışında kalan alanlarda ise basın özgürlüğü geniş yaptırım gücüne sahip düzenleyici kurumlar tarafından kısıtlanmaktadır. Çünkü bu düzenleyici kurumların işlevi bu alanla ilgili politika üretmekten ziyade denetimle ilgilidir.

Kâr odaklı, devlete muhalif olmaktan çekinen grupların egemenliğindeki bir medya ortamında bağımsız medyaların ortaya çıkması ya da yaşaması çok zordur. Kritik ve hassas siyasi konulara ilişkin haber ve görüş üretmeleri cezalandıran otoriter yasal düzenlemeler de bu mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Medyaya hâkim gruplar dışında az sayıdaki bağımsız girişim de finansal güçlüklerin yanı sıra ceza soruşturmalarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Esas olarak, gerek ana akım gerekse muhalif medyada çalışan pek çok gazeteci mesleklerini uzun mesai süresi ve düşük maaş gibi zorlayıcı koşullarda ve sosyal güvenceden yoksun olarak sürdürmeye çalışmaktadır. Haklarını korumak için sendikaya üye olmaya cesaret eden gazeteciler, bu durum fark edildiğinde işveren ya da temsilcisi tarafından baskı, yıldırma ve tehditlere maruz kalmakta ve çoğunlukla haklarını savunmak ile işleri arasında bir tercih yapmak zorunda bırakılmaktadır. Ancak şunu da eklemek gerekir ki, gazetecilerin medya patronları karşısındaki kırılgan durumu aynı zamanda kendi aralarındaki yatay dayanışma eksikliğinden kaynaklanmaktadır. İşgücündeki rekabet ve işsiz kalma korkusu gazetecilerin kendi sorunlarını medya aracılığıyla duyurmalarına bile izin vermemektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’de medya özgürlüğü ve bağımsızlığına ilişkin beklentiler son derece cılız bir görünüm sunmaktadır. Şirket çıkarları, kayırmacılık ve patronaj ilişkilerinin hâkim olduğu bir sektörde medya patronları doğru ve eleştirel haberciliği desteklemek-

Kâr odaklı, devlete muhalif olmaktan çekinen grupların egemenliğindeki bir medya ortamında bağımsız medyaların ortaya çıkması ya da yaşaması çok zordur.

ten uzaktır. Sendikanın geçmişten gelen yetersizliği, işsizlik oranının yüksekliği, çalışanların çok kısa aralıklarla yenilenmesi ve ideolojik ayrımlardan kaynaklanan kutuplaşmalar gazetecilerin bu yapısal sorunlara karşı birlikte mücadele etmelerinin yolunu kapatmaktadır. Demokrasi yanlısı güçlü sosyal hareketlerin olmayışı, yargı mensuplarının ideolojik tutuculuğu, meclisin kurumsal zayıflığı, siyasi partilerdeki demokrasi eksikliği, hükümeti ve gelecek hükümetleri toplum ve medya karşısında çok güçlü duruma getirmektedir. Bununla birlikte toplumda medyanın izlenmesi konusunda hızla artan bilinçlenme olumlu bir gelişme olarak kaydedilmektedir. Medyanın kendi kendini denetleme konusundaki basiretsizliği ve isteksizliği kadar devlet denetiminin otoriter ve cezalandırma odaklı yapısı sivil toplumu evrensel ve profesyonel etik kuralları çerçevesinde medyayı gözlemeye yönlendirmiştir.

Türkiye son 10 yılda önemli bir siyasi reform sürecinden geçmiş olmasına rağmen değişimin hızlı ve kolay olacağını söylemek zordur. Genel olarak toplumun, özel olarak da medyanın beklentileri uzun bir mücadele gerektirmektedir ve gerçek değişim ancak kurumların elden geçirilmesi ve radikal bir zihniyet değişimiyle mümkündür.

Şirket çıkarları, kayırmacılık ve patronaj ilişkilerinin hâkim olduğu bir sektörde, medya patronlarının doğru ve eleştirel haberciliği destekleme kaygısı bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Adaklı, G. (2006), Türkiye’de Medya Endüstrisi / Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Agos (2012), “Akreditasyon Yasağı Devam Ediyor”, *Agos*, <http://www.agos.com.tr/akreditasyon-yasagi-devam-ediyor-1030.html> (Erişim tarihi: 08.05.2012).
- Ajans1 (2009), “İÜ, Medya okur-yazarlığı Öğretmeni Yetiştirecek”, <http://www.ajansbir.com/haber-25007-IU-medya-okur-yazarligi-ogretmeni-yetistirecek.html> (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- Akdeniz, Y. (2011), “OSCE Report on Freedom of Expression on the Internet: Study of legal provisions and practices related to freedom of expression, the free flow of information and media pluralism on the Internet in OSCE participating States” [Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’na Üye Ülkelerde İnternette Düşünce Özgürlüğü: İnternette Düşünce Özgürlüğü, Özgür Bilgi Akışı ve Medya Çoğulculuğuna İlişkin Araştırma], <http://www.osce.org/fom/80723> (Erişim tarihi: 20.11.2011).
- (2008), “Bilgi Edinme Hakkı Vatandaş Kullanım İstatistikleri (2004-2007): Bir BilgiEdinmeHakki.Org Değerlendirmesi”, http://www.bilgiedinme-hakki.org/doc/BilgiEdinmeHakki_Org_Rapor_2008.pdf (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- Akdeniz, Y. ve K. Altıparmak (2011), “İnternet Filtresi Zorunlu Değil ama Zorunlu”, *Bianet*, <http://www.bianet.org/biamag/ifade-ozgurlugu/131976-internet-filtresi-zorunlu-degil-ama-zorunlu> (Erişim tarihi: 26.11.2012).
- Akın, D. (2012), “Medya Patronları, Birakin Biraz da Başkaları Ölsün!”, <http://t24.com.tr/yazi/medya-patronlari-birakin-biraz-da-baskalari-olsun/5272> (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- Alpay, Ş. (2010), “Two faces of the press in Turkey: the role of media in Turkey’s modernisation and democracy” [Türkiye’de Basının İki Yüzü: Türkiye’nin Modernleşmesinde ve Demokratikleşmesinde Medyanın Rolü] C. J. Kerslake, K. Öktem ve P. Robins (der.), *Turkey’s Engagement with Modernity* [Türkiye’nin Modernleşme ile İlişkisi] içinde, Palgrave Macmillan, Oxford, s. 370.
- Altan, A. (2012), “Sabır”, *Taraf*, <http://www.taraf.com.tr/ahmet-altan/makale-sabir.htm> (Erişim tarihi: 26.04.2012).
- Altıparmak, K. ve Y. Akdeniz (2011a), “Zorunlu Değil Ama Sorunlu Filtreleme”, *Cyber-Rights.org.tr*, http://cyberlaw.org.uk/wp-content/uploads/2011/08/BTK_cevap.pdf (Erişim tarihi: 26.10.2011).
- Alternatif Bilişim Derneği (2011), “İnternet’e Basın Kartı Değil, Özgürlük Gerek”, http://www.alternatifbilisim.org/wiki/%C4%B0nernet%27e_bas%C4%B1n_kart%C4%B1_de%C4%9Fil_%C3%B6zg%C3%BCr_l%C3%BCK_gerek (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- Amargi (2011), “RTÜK Eşcinsellere Yönelik Ayrımcılığı Körüklemeye Son Vermeli”, <http://www.amargi.org.tr/?q=node/799> (Erişim tarihi: 06.12.2011).
- Arsan, E. (2011), “Gazeteci Gözüyle Sansür ve Otosansür”, *Cogito*, 67, 56.
- Atabek, Ü. (1999), “RTÜK’ün Yap(a)madıklarının Eleştirisi” <http://mediaif.emu.edu.tr/pages/atabek/docs/rtuk1.html> (Erişim tarihi: 25.11.2011).
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (2011), “Türkiye’nin 2010 Yılı İlerleme Raporu Hakkında 09 Mart 2011 Tarihli Avrupa Parlamentosu İlke Kararı”, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/9_mart_2011_tarihli_avrupa_parlamentosu_ilke_karari.pdf (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- (2010), “Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu”, http://www.abgs.gov.tr/files/pub/ilerleme_2010.pdf (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- Avrupa Komisyonu (2011), “Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu”, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskile

- ri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu.tr.pdf (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- Avrupa Parlamentosu (2011), “Türkiye’nin 2010 Yılı İlerleme Raporu Hakkında İlke Kararı”, 09.03. 2011, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0090+0+DOC+XML+Vo//EN> (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- Barış, R. (2005), “The Turkish Media Landscape” [Türk Medyasının Görünümü], G. Terzis (der.), *European Media Governance: National and Regional Dimensions* [Avrupa’da Medya Yönetimi: Ulusal ve Bölgesel Boyutlar] içinde, Intellect, Bristol.
- Barr, T. (2006), “Telecommunication” [Telekomünikasyon], S. Cunningham ve G. Turner (der.), *Media & Communication in Australia* [Avustralya’da Medya ve İletişim] içinde, Allen & Unwin, Crows Nest NSW, s.113.
- Baydar, Y. (2011), “Türkiye’deki Deneyim: Düşmanca Bir Ortamda Kamu Denetçiliği”, *Profesyonel Gazetecilik ve Özdenetim: Güneydoğu Avrupa ve Türkiye’de Yeni Medya, Eski Açmazlar* içinde, çev. Medya Derneği, UNESCO, Paris, s.19, http://www.medyadernegi.org/wp-content/uploads/2012/01/MedyaDernegi_UnescoKitabi.pdf (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- Bek, M.G. (2003), “Küreselleşme, Ulus-Devlet ve İletişim: Avrupa Birliği’nin Türkiye’deki İletişim Politikalarına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, M.G. Bek (der.) *Avrupa Birliği ve Türkiye’de İletişim Politikaları* içinde, Ümit Yayınları, Ankara, s.237.
- (2004), “Research Note: Tabloidization of News Media: An Analysis of Television News in Turkey” [Araştırma Notu: Haber Medyasının Tabloidleşmesi: Türkiye’de Televizyon Haberleri Üzerine Bir Analiz], *European Journal of Communication*, 19 (3), s. 371.
- (2011), “Critical Media Literacy and Children in Turkey: Policies, Initiatives and Suggestions”, [Eleştirel Medya Okuryazarlığı ve Çocuklar: Politikalar, Girişimler ve Öneriler], “The Future of Education” adlı uluslararası konferans, http://www.pixel-online.net/edu_future/common/download/Paper.pdf/MLE11-Bek.pdf (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- Belge, B. (2011), “Lambda İstanbul: “RTÜK’s input for discrimination of LGBT individuals” [RTÜK’ün LGBT Bireyler İçin Ayrımcı Uygulamaları], *Bianet*, <http://bianet.org/english/english/126753-rtuks-input-for-discrimination-of-lgbt-individuals> (Erişim tarihi: 06.12.2011).
- BİA (2010), “2010 Medya Gözlem Raporu”, *Bianet*, <http://www.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/119085-bia-medya-gozlem-raporlari> (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- (2012), “So-called journalists are police murderers and molesters” [Polis Katili ve Tacizci Sözde Gazeteciler], *Bianet*, <http://www.bianet.org/english/freedom-of-expression/135748-so-called-journalists-are-police-murderers-and-molesters> (Erişim tarihi: 26.04.2012).
- (2012a), “Sendikasızaştırma Yargıya Taşınıyor”, *Bianet*, <http://www.bianet.org/bianet/emek/136704-sendikasiszlastirma-yargiya-tasiniyor> (Erişim tarihi: 07.05.2012).
- BTK (2011), “İnternetin Güvenli Kullanımına İlişkin Usul ve Esaslar Taslağı Karar no. 2011/DK-10/91”, <http://www.btk.gov.tr/mevzuat/kurul.kararlari/dosyalar/2011%20DK-10-91sss.pdf> (Erişim tarihi: 20.11.2011).
- (2011a) “The Principles and Procedures for Safe Usage of the Internet” [İnternetin Güvenli Kullanımına İlişkin İlkeler ve Usuller], Decision No [Karar no.]: 2011/DK-14/461 <http://www.btk.gov.tr/mevzuat/kurul.kararlari/dosyalar/2011%20DK-14-461.pdf> (Erişim tarihi: 20.11.2011).
- Cankaya, Ö. ve M. B Yamaner (2006), *Kitle İletişim Özgürlüğü*, Turhan Kitabevi, İstanbul.
- Cankaya, Ö. (2008), “TRT’de Neler Oluyor? Ne Olmalı?”, *Bianet*, <http://bianet.org/biamag/bianet/106180-trtde-neler-oluyor-ne-olmalı> (Erişim tarihi: 17.05.2012).
- Cemal, H. (2012), “Büyük Medyanın Eski Gücü Neden mi Yok?”, *Milliyet*, <http://siyaset.milliyet.com.tr/buyuk-medyanin-eski-gucu-neden-mi-yok-/siyaset/siyasyetazardetay/04.05.2012/1535945/default.htm> (Erişim tarihi: 07.05.2012).
- Cemal, H. (2011), “Gazete Satışının Uyandırdığı Burukluk”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/gazete-satisinin-uyandirdigi-burukluk/hasan-cemal/siyaset/yazardetay/22.04.2011/1380768/default.htm> (Erişim tarihi: 24.07.2012).
- Christensen, C. (2007), “Concentration of ownership, the fall of unions and government legislation in Turkey”

- [Türkiye’de Medya Sahipliğinde Yoğunlaşma, Sendikasılaşma ve Hükümetin Yasal Düzenlemele-ri], *Global Media and Communication*, 3 (2), s. 179.
- Cinmen, I. (2011), “Tek Başına Grev Yapan Pankart”, *Bianet*, <http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/132556-tek-basina-grev-yapan-pankart> (Erişim tarihi: 15.01.2012).
- Çatalbaş, D. (2003), “‘Glocalization:’ a Case History Commercial Partnership and Cooperation between Turkish and American Satellite Broadcasters”, *Transnational Broadcasting Studies [Küyerelleş-me: Türk ve Amerikan Uydu Yayıncılığı Şirketlerinin Ticari Ortaklığı ve İşbirliği Üzerine Örnek Olay İncelemesi]*, <http://www.tbsjournal.com/Archives/Spring03/catalbas.html> (Erişim tarihi: 25.12.2011).
- Çevikel, T. (2004), “Türkçe Haber Siteleri ve Türkiye’de İnternet Gazeteciliğinin Gelişimini Sınırlayan Faktörler”, *İleti-s-im*, Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, 1, s. 147.
- Duran, R. (2010), “Başbakan, Patron ve Köşe Yazarı’], *Apoletli Medya*, http://apoletlimedya.blogspot.com/2010_02_28_archive.html (Erişim tarihi: 01.11.2011).
- (2011), “Hakiydi Yeşil Oldu Egemen Medya”, *Apoletli Medya*, <http://apoletlimedya.blogspot.com/> (Erişim tarihi: 01.11.2011).
- (2012), “Money talks: Economy and press freedom” [Para Konuşur: Ekonomi ve Basın Özgürlüğü], Hollanda Başkonsolosluğu ve Türkiye Enstitüsü ile İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından 31 Mart 2012’de düzenlenen “Writing without Chains” [Zincirsiz yazmak] başlıklı seminerde tartışma, Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- EFJ (2011), “Set Turkish Journalists Free” [Gazetecileri Özgür Bırakın], <http://europe.ifj.org/fr/pages/turkey-campaign-set-journalists-free> (Erişim tarihi: 06.12.2011).
- Elmas, E. ve D. Kurban (2011), *İletişimsel Demokrasi-De-mokratik İletişim Türkiye’de Medya: Mevzuat, Politikalar, Aktörler*, TESEV Yayınları, İstanbul.
- engelliweb.com(2011), “Erişime Engellenen Websiteleri”, <http://engelliweb.com> (Erişim tarihi: 26.05.2012).
- Erdemir, F. (2011), “Başlangıcından Günümüze TRT’nin Reklam Serüveni”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 32, s. 205.
- Ergün, E. (2011) “ATV-Sabah’ta Son Grevci Olarak İşe İade Hikayem ve Bazı Dersler”, *Bianet*, <http://bianet.org/bianet/toplum/127441-atv-sabahta-son-grevci-olarak-ise-iade-hikayem-ve-bazi-dersler> (Erişim tarihi: 27.11.2011).
- Ertürk, A. E. (2011), “Van Çıkışına RTÜK Cezası”, *Akşam*, <http://www.aksam.com.tr/van-cikisina-rtuk-cezasi--81135h.html> (Erişim tarihi: 06.12.2011).
- Gazeteciler.com (2011), “Eşcinsel Evliliğe RTÜK Cezası”, <http://www.gazeteciler.com/gundem/rtukten-digiture-escinsel-evlilik-cezasi-32205h.html> (Erişim tarihi: 06.12.2011).
- Görmüş, A. (2011), “Lafla ‘Editorial Bağımsızlık’ Gemisi Yürümez”, *Taraf*, <http://www.taraf.com.tr/alper-gormus/makale-lafla-editorial-bagimsizlik-gemisi-yurumez-1.htm> (Erişim tarihi: 11.11.2011).
- Gülcan, E. (2012), “BIA Medya Gözlem Raporu 2011/Tam Metin”, *Bianet*, <http://www.bianet.org/english/freedom-of-expression/136599-bia-media-monitoring-report-2011-full-text> (Erişim tarihi: 26.04.2012).
- Hakan, A. (2012), “Aydın Doğan Star TV’yi Kanuni Zorunluluktan Satmış”, *IV. Kuvvet Medya*, <http://dorduncukuvvetmedya.com/4264-aydin-dogan-star-tv-yi-zorunluluktan-satmis.html> (Erişim tarihi: 07.05.2012).
- Hammarberg, T. (2011), “Türkiye’de İfade Özgürlüğü ve Medya Özgürlüğü”, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammerberg’in 27-29 Nisan 2011 tarihleri arasında Türkiye’yi ziyaretini müteakiben hazırladığı rapor, CommDH(2011)25, http://www.abgs.gov.tr/files/pub/ilerleme_2010.pdf (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- (2011a), “Promotion of Pluralism in New Media” [Yeni Medyada Çoğulculuğun Teşviki], Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri’nin sunumu, OSCE Supplementary Human Dimension Meeting [AGİT Bütünleyici İnsan Boyutu Toplantısı], 7-8 Temmuz 2011, Viyana, CommDH/Speech(2011)25, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1811433> (Erişim tarihi: 20.11.2011).
- Hepkon, Z. ve O.Ş. Aydın (2005), “Medya Okuryazarlığına Politik Bir Bakış: Medya Okuryazarlığı Hareketi”, N. Türkoğlu (der.) *Medya Okuryazarlığı* içinde, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul, s. 45.

- IAB Turkey (2012), "IAB Türkiye Paylaşım Toplantısı", http://www.iab-turkiye.org/uploads/bas_topl.27.3.12.pdf (Erişim tarihi: 07.05.2012).
- İLAD (2010), "RTÜK Kanun Tasarısı Taslağı Değerlendirme Raporu", [http://www.iletisimarastirma.org/haberler/71-RTÜK-kanuntasarisi-taslagi-degerlendirme-raporu.html](http://www.iletisimarastirma.org/haberler/71-RTUK-kanuntasarisi-taslagi-degerlendirme-raporu.html) (Erişim tarihi: 29.12.2011).
- İnceoğlu, Y. (2004), "Bilgi edinme hakkı yasalaştı, haberiniz var mı?", *Radikal*, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=708814&CategoryID=99> (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- (2007), "Introduction of the Media Literacy Course to Turkey's Curriculum" [Medya Okuryazarlığı Dersinin Müfredata Girişi], *Medienimpluse*, <http://www2.mediamanual.at/themen/kompetenz/61Inceoglu-Introduction-of-Media-Literacy-Course-in-Turkeys-Curriculum.pdf> (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- İnternethaber (2011), "Medya Toplu İşten Çıkarmalarla Sarsılırken Sabah Grubu ve Habertürk'teki Küçülme İnternet Sayfalarına Yansımadı", <http://www.internethaber.com/bu-haberi-vermeye-yurekleri-yetmedi-324040h.htm> (Erişim tarihi: 25.12.2011).
- Karaca, K. (2011), "Vicdani Ret Mutlaka Uygulanmalı", *NTVMSNBC*, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25300906/> (Erişim tarihi: 06.12.2011).
- (2012), "Gazeteciler Maaş Alamıyor: Akşam'da Yaşananları Çalışanları Anlattı", *Bianet*, <http://www.bianet.org/bianet/emek/137100-aksamdayasananlari-calisanlari-anlattı> (Erişim tarihi: 08.05.2012).
- (2012a), "Vasiliadis: Resmi İlan Rumlar İçin Çok Önemli", *Bianet*, <http://www.bianet.org/bianet/azinliklar/136627-vasiliadis-resmi-ilan-rumlar-icin-cok-onemli> (Erişim tarihi: 26.04.2012).
- Karlıdoğ, M. vd. (2011), "Deep Packet Inspection: Privacy and Communication Rights Violations" [DPI Ağ Paket Filtreleme: Özel Yaşam ve İletişim Haklarının İhlali], XVI. Türkiye'de İnternet Konferansı, <http://inet-tr.org.tr/inetconf16/bildiri/108.pdf> (Erişim tarihi: 11.07.2012).
- Kaya, K. ve E. Altan (2012), "İki Gazeteci Tahliye Kaldı 101", *Bianet*, <http://www.bianet.org/bianet/ ifade-ozgurlugu/137249-iki-gazeteci-tahliye-kaldi-101> (Erişim tarihi: 26.04.2012).
- Kılıç, M. (2002), "Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Frekans Planlaması" http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=52259f3c-88ad-41b9-aa6b-427274bc2671 (Erişim tarihi: 25.12.2011).
- IV. Kuvvet Medya (2011), "Medya Okuryazarlığı Derslerini İletişim Mezunları Versin", <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/3938-medya-okuryazarligi-derslerini-iletisim-mezunlari-versin.html> (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- Kurban, D. vd. (2008), "Supranational Rights Litigation, Implementation and the Domestic Impact of Strasbourg Court Jurisprudence: A Case Study of Turkey" [Uluslararası Hak Savunuculuğu, ve Strasbourg Mahkemesi'nin İçtihatının Ulusal Uygulaması ve Etkisi: Türkiye Örneği], Avrupa Komisyonu, DG Research, Priority 7, Citizens and Governance in a Knowledge Based Society tarafından fonlanan JURISTRAS projesi için hazırlanan rapor, <http://www.juristras.eliamep.gr/wpcontent/uploads/2008/10/casestudyreportturkeyfinal.pdf> (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- Mahçupyan, E. (2011), "TESEV Sunuşu", E. Elmas ve D. Kurban, *İletişimsel Demokrasi-Demokratik İletişim Türkiye'de Medya: Mevzuat, Politikalar, Aktörler*, TESEV Yayınları, İstanbul.
- Medya Derneği (2011), "Türkiyeli Gazeteciler İçin Etik İlkeler" <http://www.medyadernegi.org/wp-content/uploads/2011/09/medyaetikturk.pdf> (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- Medyaradar (2012), "Arınç Açıkladı! TRT'nin 2011 Geliri Ne Kadar?", <http://www.medyaradar.com/haber/gundem-81767/arinc-acikladi-trtnin-2011-geliri-ne-kadar.html> (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- NTVMSNBC (2011), "Şok Eden 'Sansür' Listesi", <http://www.ntvmsnbc.com/id/25207341> (Erişim tarihi: 11.11.2011).
- OSCE (2011), "Annex to the Statement of the OSCE Representative on Freedom of the Media on Imprisoned Journalists in Turkey" [Türkiye'de Tutuklu Gazetecilere ilişkin Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Medya Özgürlüğü Temsilciliği Değerlendirme Eki], 04.04. 2011, <http://www.osce.org/fom/76373> (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- Önderoğlu, E. (2005), "15 Yıldır Yapılamayan Frekans İhalesi", *Bianet*, <http://www.bianet.org/bianet/>

- medya/52937-15-yildir-yapilamayan-frekans-ihalesi (Erişim tarihi: 25.12.2011).
- (2007), “Medya Gözlem Raporu”, *Bianet*, <http://www.bianet.org/english/minorities/104719-bianet-2007-media-monitoring-report-full-text> (Erişim tarihi: 08.05.2012).
- (2011), “RTÜK: “Magnificent Century” series clashes with “moral values” [RTÜK: Muhteşem Yüzyıl Dizisi Manevi Değerlerle Uyuşmuyor], *Bianet*, <http://bianet.org/english/english/127153-rtuk-magnificent-century-series-clashes-with-moral-values> (Erişim tarihi: 21.12.2011).
- Özvarış, H. (2012), “Mehmet Altan: AKP’ye Yakın Gazeteler Siyasi Baskıyla İlan Topluyor!”, *T24*, <http://t24.com.tr/haber/mehmet-altan-akpye-yakin-gazeteler-siyasi-baskiyla-ilan-topluyor/194727> (Erişim tarihi: 07.05.2012).
- Pekman, C. (2002), “Audiovisual Policy on the Way to the EU: The Turkish Case” [Avrupa Birliği Yolunda Görsel İşitsel Yayıncılık Politikaları], P. G. Xuereb (der.) *Euro-Mediterranean Integration: The Mediterranean’s European Challenge* [Avrupa-Akdeniz Entegrasyonu: Akdenizlilerin Avrupa Mücadelesi] içinde, Cilt 3, European Documentation and Research Centre of University of Malta, Malta, s.346.
- Pura, A. (2012), “Reklamverenler Derneği 12. Olağan Genel Kurulu Yapıldı”, *IAB Turkey*, <http://www.iab-turkiye.org/> (Erişim tarihi: 08.05.2012).
- Rekabet Kurulu (2011), “Rekabet Kurulunun 09.09.2009 tarih, 09-41/1005-M Sayılı Kararı Uyarınca Doğan Yayın Holding A.Ş., Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş., Doğan Gazetecilik A.Ş., Bağımsız Gazeteciler Yayıncılık A.Ş., Doğan Daily News Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. Hakkında Yürütülen Soruşturmaya İlişkin Nihai Kurul Kararı’nın 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 49 uncu Maddesi Uyarınca Taraflara Açıklanması”, <http://www.rekabet.gov.tr/dosyalar/tefhim/tefhim67.pdf> (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- Reporters without Borders [Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü] (2011), “Internet Enemies” [İnternet Düşmanları], <http://march12.rsf.org/en/> (Erişim tarihi: 21.12.2011).
- RTÜK (2006), “İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması”, http://www.medyakuryazarligi.org.tr/arastirmalar/ilkogretim_cagindaki_cocuklarin_tv_aliskanliklari.pdf (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- (2012), “Üst Kurul Başkanı Prof. Dr. Davut Dursun: RTÜK Uyumuyor Ama RTÜK Bir Sansür Kurulu da Değildir”, http://www.rtuk.gov.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=89decf8c-2e2f-4172-acfb-f5aef3182e7 (Erişim tarihi: 26.04.2012).
- Sancar, M. ve E.Ü. Atılğan (2009), “Adalet Biraz Es Geçiliyor...”: *Demokratikleşme Sürecinde Hakimler ve Savcılar*, TESEV Yayınları, İstanbul.
- Semerci, Y. (2012), “Murdoch Ankara’dan Ne İstiyor?”, *Gazeteport*, <http://www.gazeteport.com.tr/yazar/2/yavuz-semerci/2095/murdoch-ankara#8217dan-ne-istiyor> (Erişim tarihi: 17.05.2012).
- Sezer S. ve A. Kandemir (2012), “News Corp out of race for Turkey’s ATV TV-sources” [News Corp. Türkiye’de ATV TV Gelirleri Yarışından Çekildi], *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/2012/05/24/calik-newscorp-idUSL5E8GO-3IK20120524> (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- Sicakgundem.com (2012), “Bakan Arınç’tan Marjinal Dizilere Sert Tepki”, http://www.sicakgundem.com/HD86472_bakan-arinc-tan-marjinal-dizilere-sert-tepki.html (Erişim tarihi: 15.07.2012).
- Sinclair, C. (2006), “Advertising” [Reklamcılık], S. Cunningham ve G.Turner (der.) *Media & Communication in Australia* [Avustralya’da Medya & İletişim] içinde, Allen & Unwin, Crows Nest NSW, s. 209.
- Sönmez, M. (2003), *Filler ve Çimenler*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Söylemez, A. (2011), “RTÜK reprimand for “slang and curses” [RTÜK “Argo” ve “Küfür” Kullanımı Nedeniyle Azarladı], *Bianet*, <http://bianet.org/english/freedom-of-expression/130599-rtuk-reprimand-for-slang-and-curses> (Erişim tarihi: 06.12.2011).
- (2011a), “We will Comply with Official Publication Bans...” [Resmi Yayın Yasaklarına Uyacağız], *Bianet*, <http://www.bianet.org/english/freedom->

- of-expression/133600-we-will-comply-with-official-publication-bans (Erişim tarihi: 24.10.2011).
- (2011b), "Sendikadan İşten Çıkarılan Gazetecilere 'Birleşme' Çağrısı", *Bianet*, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/127504-sendikadan-istencikarilan-gazetecilere-birlesme-cagrisi> (Erişim tarihi: 15.01.2012).
- (2012), "Kim bu 'Tecavüzcü' Gazeteciler?", *Bianet*, <http://www.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/136753-kim-bu-tecavuzcu-gazeteciler> (Erişim tarihi: 26.05.2012).
- Sözeri, C. (2009), "Türkiye'de Medya Sektöründe Uluslararası Şirket Birleşmeleri", Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sözeri, C. ve Z. Güney (2011), *Türkiye'de Medyanın Ekonomi Politikası: Sektör Analizi*, TESEV Yayınları, İstanbul.
- Sümer, B. ve G. Adaklı (2011), "Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun Tasarısı Taslağı Değerlendirme Raporu", http://ilef.ankara.edu.tr/gorsel/dosya/1275562046RTUK_TASLAGI_ILEF_GORUSU_2010.pdf (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- Tekerek, T. (2000), *Utaniyorum Ama Gazeteciyim*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- (2011), "Seke Seke Giderken 'çat' duvara çarptım", *Taraf*, <http://www.habername.com/haber-banuguyen-leyla-zana-ntv-bagimsiz-taraf-62232.htm> (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- Tılıç, D. (2011), "Bir Demokrasi Testi Sabah-ATV Grevi", *Birgün*, http://www.birgun.net/writer_2010_index.php?category_code=1186995520&news_code=1269909303&year=2010&month=03&day=30 (Erişim tarihi: 25.12.2011).
- TIAK (2012), 18 Nisan tarihli basın bülteni, <http://tiak.com.tr/> (Erişim tarihi: 08.05.2012).
- Today's Zaman* (2010), "State-owned TRT channels withdraw from rating system" [Devlete Ait TRT Kanalları Reyting Sisteminden Çekildi] http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNews-ById.action;jsessionid=1082F89312809F9E99984CC36DA5F389?newsId=198431 (Erişim tarihi: 17.05.2012).
- Tulgar, A. (2006), "TGS: Sendikaya Üye Olanları İşveren-den Gizliyoruz", *Sesonline*, http://www.sesonline.net/php/genel_sayfa.php?KartNo=46805 (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- Tunç, A. ve V. Görgülü (2012), "Mapping Digital Media: Turkey" [Dijital Medya Haritası: Türkiye], Open Society Foundation [Açık Toplum Vakfı], http://www.soros.org/initiatives/media/articles_publications/publications/mapping-digital-media-turkey-20120424 (Erişim tarihi: 08.05.2012).
- Turkish Press (2011), "Minority publications to get Govt help to stay afloat" [Ayakta Kalmak İçin Devletten Yardım Alan Azınlık Yayınları] <http://www.turkishpress.com/news.asp?id=365295> (Erişim tarihi: 24.12.2011).
- TUİK (2009), "Yazılı Medya İstatistikleri", http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=15 erişim tarihi 24.12.2011.
- Üstündağ, E. (2011), "Organized 'intolerance' against 'Magnificent Century' series", ['Muhteşem Yüzyıl' Dizisine Karşı Organize 'Tahammülsüzlük'], *Bianet*, <http://bianet.org/english/english/127112-organized-intolerance-against-magnificent-century-series> (Erişim tarihi: 06.12.2011).
- Yaşayan, O. Ö. (2011), "İnternet Ölçümleme Araştırması: Gençler ya Uykuda, ya Online", *IAB Turkey*, http://www.iab-turkiye.org/files/newsletter/iab_newsletter_01_02_2011.pdf erişim tarihi 28.05.2012.
- Yazıcı, A. (2011), "Medya Dersinde Dökülen Dişler", *Taraf*, <http://www.taraf.com.tr/haber/medya-dersinde-dokulen-disler.htm> (Erişim tarihi: 10.10.2011).
- Zlatev, Ognian (2011), "Media Accountability Systems (MAS) and their Applications in South East Europe and Turkey" [Medyada Hesap Verebilirlik Sistemleri (MAS) ve Bunların Güneydoğu Avrupa ve Türkiye'deki Uygulamaları], *Profesyonel Gazetecilik ve Özdenetim: Güneydoğu Avrupa ve Türkiye'de Yeni Medya, Eski Açmazlar* içinde, çev. Medya Derneği, UNESCO, Paris, s.19, http://www.medyadernegi.org/wp-content/uploads/2012/01/MedyaDernegi_UnescoKitabi.pdf (Erişim tarihi: 10.07.2012).

KANUNLAR VE YÖNETMELİKLER

Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar, no.5816, 25.07.1951, *Resmi Gazete*, no.7872, 31.07.1951 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/956.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Avrupa Birliği Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına dair Kanun Hükmünde Kararname, no.649, 08.08.2011, *Resmi Gazete*, no. 28028, 17.08.2011 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110817-1.htm> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Onay Kanunu, no.6366, 10.03.1954, *Resmi Gazete*, no. 8662, 19.03.1954 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/24432.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Basın İlan Kurumu Teşkiline dair Kanun, no.195, 02.01.1961, *Resmi Gazete*, no.10702, 02.01.1961 <http://www.bik.gov.tr/web/kurumsal>(Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Basın Kanunu, no.5187, 9.6.2004, *Resmi Gazete*, no.25504, 26.06.2004 <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun, no.5963, 13.06.1952, *Resmi Gazete*, no.13943, 01.9.1971 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/474.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun, no.5397, 03.07.2005, *Resmi Gazete*, no.25884, 23.05.2005 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1534.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, no.4982, 09.10.2003, *Resmi Gazete*, no.25269, 24.10.2003 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1303.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, no.5651, 04.05.2007, *Resmi Gazete*, no.26530, 23.5.2007 <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5651.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu, no.2559, 14.07.1934, *Resmi Gazete*, no. 2751, 14.07.1934 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/569.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik, *Resmi Gazete*, no.25082, 17.4.2003 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/21440.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2011)

Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, no.3984, 13.04.1994, *Resmi Gazete*, no.21911, 20.4.1994 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/844.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, no. 6112, 15.02.2011, *Resmi Gazete*, no.27863, 03.03.2011 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/844.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, no. 4054, 07.12.1994, *Resmi Gazete*, no. 22140, 13.12.1994 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/857.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Terörle Mücadele Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun, no.6008, 22.07.2010, *Resmi Gazete*, no.27652, 25.7.2010 <http://www.resmigazete.org/rega/6008-terorle-mucadele-kanunu-ile-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-3662.htm> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Türk Ceza Kanunu, no.5237, 26.09.2004, *Resmi Gazete*, no.25611, 12.10.2004 <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik, *Resmi Gazete*, no.21911, 20.4.1994 http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=8e56c98d-eofd-4c25-a9c4-1c615a431b71 (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Türkiye Radyo Televizyon Kanunu, no. 2954, 11.11.1983, *Resmi Gazete*, no. 18221, 14.11.1983 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/660.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, *Resmi Gazete*, no. 28103, 02.11.2011 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/31279.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2012)

EK 1- Araştırma Kapsamında Yapılan Görüşmelerin Listesi

BIAK Üyesi ve Hürriyet Reklam Grup Başkanı Ayşe Sözeri Cemal ile görüşme, görüşmeyi yapan Ceren Sözeri ve Zeynep Güney, İstanbul, 15.12.2010

CNN Türk Haber Müdürü Ferhat Boratav ile görüşme, görüşmeyi yapan Ceren Sözeri ve Ebru İlhan, İstanbul, 02.11.2010

Taraf Gazetesi Yayın Koordinatörü Markar Esayan ile görüşme, görüşmeyi yapan Ceren Sözeri, İstanbul, 12.07.2011

Hürriyet Gazetesi İnsan Kaynakları Müdürü Sancak Basa ile görüşme, görüşmeyi yapan Ceren Sözeri, İstanbul, 08.12.2010

Dijital Büro İstanbul Genel Müdürü ve IAB Türkiye Kurucu Üyesi Uğur Şeker ile görüşme, görüşmeyi yapan Ceren Sözeri, İstanbul, 02.02.2011

EK 2- Araştırma Kapsamında Düzenlenen alıştayların Listesi

Gazeteci ve akademisyenlerin katılımıyla gerçekleşen “Türkiye’de Medya ve Demokratikleşme” başlıklı alıştay notları, İstanbul, 08.10.2010.

Karar alıcılar, bürokratlar, akademisyenlerin ve basın sendikaları temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşen “Medya Sektöründe İnsan Kaynakları Sorunu ve Geleceği” başlıklı alıştay notları, Ankara, 18.12.2010.

Gazeteci ve gazeteci derneklerinin katılımıyla gerçekleşen “Medya Sektöründe İnsan Kaynakları Sorunu ve Geleceği” başlıklı alıştay notları, İstanbul, 21.12.2010.

Karar alıcılar, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşen “Yeni Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Yasası ve Yayıncılık Alanı Düzenlemeleri” başlıklı alıştay notları, İstanbul, 11.03.2011.

Karar alıcılar, bürokratlar, medya sahipleri ve üst düzey medya yöneticilerinin katılımıyla gerçekleşen “Medya Sektöründe Yatırım ve Rekabet İlişkileri: Sektörün Bugünü ve Geleceği” başlıklı alıştay notları, İstanbul, 21.04.2011.

Karar alıcılar, bürokratlar, gazeteciler ve uzmanların katılımıyla gerçekleşen “Medya ve Düzenleyici Üst Kurullar: Yasal ve Yönetimsel Düzenlemelerde Son Durum” başlıklı alıştay notları, Ankara, 18.10/.2011.

EK 3- Hangi Medya Grubu Hangi Şirketlere Sahip, 2012

Şirket	Medya Şirketleri	Diğer Sektörler
Doğan Grubu	<p>Gazete: Hürriyet, Hürriyet Daily News, Radikal, Posta, Fanatik, TME Gazeteleri (Iz Ruk v Ruki, Expressz, Oglasnik)</p> <p>TV: Kanal D, Turner'la ortak kanallar (TNT, CNNTürk, Catroon Network), interaktif kanallar:(Fix TV, Dijital TV Platformu D-Smart, Doğan Teleshopping)</p> <p>Radyo: RadyoD, CNNTürk Radyo, Slow Türk, Radyo Moda</p> <p>TV-Müzik Yapım: D Productions, Kanal D Home Video, DMC</p> <p>Haber Ajansı: DHA</p> <p>Dergi-Kitap Yayıncılığı: Doğan Burda Dergi, Doğan Egmont, Doğan Kitap</p> <p>internet: hurriyet.com.tr yenibiris.com.tr hurriyetemlak.com hurriyetoto.com arabam.com anneyiz.biz Hurriyetkiyasla.com Tipeez.com arakibulaki.com hangisinegitsek.com TME siteleri www.nekretnine.netwww.auti.hrwww.irr.ru www.job.ru www.expressz.hu www.szuperallas.hu www.mojedelo.com www.oglasnik.hr www.posao.hr</p> <p>Dijital Hizmetler: Doğan Platform Doğan Telekom Smile ADSL Birpa Müşteri Hizmetleri (Call Center)</p> <p>Dağıtım Ve Perakendecilik: YAYSAT (Doğan Dağıtım) Dergi Pazarlama Planlama D&R</p> <p>Basım: Doğan Printing Center (DPC), Doğan Ofset</p> <p>Avrupa: DMG International TME Kanal D Romania Euro D</p> <p>Diğer Faaliyetler: Doğan Dış Ticaret (Foreign Trade) Doğan Factoring</p> <p>Sosyal Faaliyetler Aydın Doğan Vakfı</p>	<p>Enerji: Elektrik Yatırımları (Boyabat Elektrik Üretim ve Ticaret Limited Şirketi, Doğan Enerji)</p> <p>Sanayi: Çelik Halat, Ditaş (Otomotiv Yan Sanayi), Doğan Organik Ürünler</p> <p>Ticaret: Milpa</p> <p>Finans: DD Konut Finansmanı</p> <p>Turizm: Milta</p>

Şirket	Medya Şirketleri	Diğer Sektörler
Doğuş Grubu	<p>Televizyon: NTV, Star TV, CNBC-E, NTV SPOR, Kral TV, ez</p> <p>Yeni Medya: NTVMSNBC, NTVSPOR.net, Oley.com, Footbo.com, Enmoda.com</p> <p>Radyo: NTV Radyo, Kral FM, Virgin Radyo, NTV SPOR Radyo, Radyo Voyage, Radyo Eksen, Capital Radio</p> <p>Dergi: Vogue, National Geographic, National Geographic Kids, Robb Report, CNBC-e Business, Motor Boat & Yachting, GQ</p> <p>NTV Yayınları: NTV Tarih</p>	<p>Bankacılık ve Finans: Garanti Bankası, Garantibank International N.V., Garanti Bank SA, Garantibank Moscow, Garanti Yatırım, Garanti Portföy, Garanti Leasing, Garanti Filo Yönetim Hizmetleri A.Ş., Garanti Factoring, Garanti Emeklilik ve Hayat, Garanti Ödeme Sistemleri, Garanti Mortgage, Garanti Filo Yönetim Hizmetleri A.Ş. Garanti Teknoloji</p> <p>Otomotiv: Doğuş Otomotiv (Volkswagen Binek Araç, Volkswagen Ticari Araç, Audi, Porsche, Bentley, Lamborghini, Bugatti, SEAT, Skoda, Scania, Krone ve Meiller), İştirakler ve Kuruluşlar (Doğuş Oto, DÖD, D-Auto Suisse, Yüce Auto, Oto-Fix, vdf Grubu, TÜVTÜRK ve LeasePlan), Lojistik Hizmetler, Üretim (Meiller Doğuş Dampir Fabrikası, Krone Doğuş Treyler Fabrikası)</p> <p>İnşaat: Doğuş İnşaat, Teknik Mühendislik ve Müşavirlik A.Ş., Ayson Sondaj ve Araştırma</p> <p>Turizm ve Hizmetler: Doğuş Turizm Grubu (D-Hotel Maris, Maritim Hotel Club Alantur, Maritim Hotel Grand Azur, Grand Hyatt İstanbul ve Park Hyatt İstanbul - Maçka Palas, Arena Giyim), D-Marin Marinalar Grubu, D-Gym, D-Life</p> <p>Gayrimenkul: Doğuş GYO, Doğuş Gayrimenkul, Enerji: Boyabat Elektrik Üretim ve Ticaret Ltd. Şti., Doğuş Enerji Üretim ve Tic. A.Ş. (Artvin HES), Aslancık Elektrik Üretim ve Ticaret Ltd. Şti., D-Tes Elektrik Enerjisi Toptan Satış A.Ş.</p>
Çalık Holding	<p>Gazete: Turkuvaz Medya Grubu (Sabah, Sabah Avrupa, Yeni Asır, Takvim, Fotomaç)</p> <p>Dergi: Turkuvaz Dergi Yayıncılık</p> <p>TV: ATV, ATV Avrupa</p> <p>Radyo: Turkuvaz Televizyon ve Radyo İşletmeciliği Sanayi ve Ticaret A.Ş (Radyo Turkuvaz, Radyo Romantik)</p> <p>Dağıtım: Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.</p> <p>Kitap Yayıncılık: Turkuvaz Kitapçılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş., Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.</p> <p>Prodüksiyon: Turkuvaz Prodüksiyon ve Tanıtım A.Ş.</p> <p>Haber Ajansı: Turkuvaz Haber Ajansı</p> <p>Dijital Medya ve Mobil Hizmetler: Turkuvaz Medya Digital, Turkuvaz Mobil Hizmetler</p>	<p>Tekstil: Gap Güneydoğu Tekstil, Türkmenbaşı Tekstil Kompleksi, Türkmenbaşı Jeans Kompleksi, Balkan Dokuma, Serdar Pamuk Eğrici, Serdar Altın Asır Tekstil Kompleksi, Çalık Alexandria</p> <p>Enerji: Çalık Enerji, Bursagaz, Kayserigaz, Naturel gaz</p> <p>İnşaat: Gap İnşaat</p> <p>Finans: Aktif Bank, Banka Kombetare Tregtare (BKT)</p> <p>Telekomünikasyon: Alb Telecom</p>
Ciner Grubu	<p>Ciner Yayın Holding: Gazete Habertürk, Ciner Medya Yatırımları, Ciner Gazete Dergi (dergi yayıncılığı), Habertürk Gazetecilik ve Matbaacılık, C Yapım Filmcilik, GD Gazete Dergi (dergi yayıncılığı)</p> <p>TV: Habertürk, Bloomberg HT</p> <p>Radyo: Habertürk Radyo, Bloomberg HT Radyo</p>	<p>Enerji ve Madencilik: Park Termik, Park Teknik, Eti Soda, Park Enerji, Park Elektrik, Silopi Elektrik Üretim, Park Toptan Elektrik Enerjisi Satış, Park Maden, Riotur</p> <p>Ticaret, Sanayi ve Hizmet: Park Holding, ETİ Hava Taşımacılığı A.Ş., Park Tıp Sağlık, Havaş, Larespark Hotel, Park Denizcilik, Denmar, Park Sigorta, Park Cam, Ciner Denizcilik, Ciner Gemi, Lares Turizm</p>

Şirket	Medya Şirketleri	Diğer Sektörler
Çukurova Grubu	<p>Gazete: Akşam, Güneş</p> <p>Dergi: Alem, Stuff, Platin, FourFourTwo, Autocar (Turkmedya gazete ve dergileri bünyesinde bulunduran şirket)</p> <p>Digital Platform: DIGITURK</p> <p>TV: Show TV, Show Max, Show Turk, Show Plus, Sky Turk360, Lig TV, Spor Max, Türk Max</p> <p>Radyo: Alem FM, Lig Radyo</p> <p>Yapım: Eksen</p> <p>Medya Pazarlama: Zedpaş, Mepaş</p>	<p>Enerji: Genel Enerji, Taq Taq Operating Company</p> <p>Telekomünikasyon: TURKCELL, Kuzey Kıbrıs TURKCELL, Turkcell Teknoloji, Geocell, Kcell, Azercell, Moldcell, Life, Global Bilgi, Global Tower, Superonline, Tellcom, KVK, Inta Spaceturk, Millenicom, KVK Teknik Servis, TURKCELL Teknoloji, European Telecommunication Holding E.T.H AG, Atel, Topaz, Inteltek, Turkkule, Hobim, Bilyoner.com, Life, Moldcell</p> <p>Taşımacılık ve Hizmet: Geden Lines, Baytur Trading S.A., Baytur S.A., Anadolu Uluslararası Ticaret ve Taşımacılık A.Ş., Inter Depo, Pamuk Spor, Çukurova Havaçılık A.Ş.</p> <p>Endüstri: BMC, Çukurova İthalat ve İhracat Türk A.Ş., Çukurova Makine İmalat ve Ticaret A.Ş., Çukurova İnşaat Makineleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. (Çimsataş), Çukurova Mümesillik Müşavirlik, Çukurova Ziraat, Çukurova Powergeneration, Çukurova Kimya, Çukurova Sanayi İşletmeleri T.A.Ş., Daussan Çukurova Kimya A.Ş., Kamplamin Ambalaj San. Ve Tic. A.Ş., Noksel, Noksel Espana, Maysan Mando, Selkasan, SCA Packaging, OVA SCA Packaging, Atkasan</p> <p>Finans: Banque de Commerce et de Placements (BCP)</p> <p>İnşaat: Baytur</p>
Feza Gazetecilik	<p>Gazete: Zaman, Today's Zaman, Zaman Azerbaycan, Zaman Kazakistan, Zaman Avusturya, Zaman Avrupa Zaman Bulgaristan, Zaman Romanya, Zaman Türkmenistan, Zaman Amerika</p> <p>Dergi: Aksiyon, Sızıntı, Gonca</p> <p>TV: STV, STV Avrupa, STV Amerika, S Haber, Mehtap TV, Ebru TV, Yumurcak TV, Küre TV, Hazar TV, Dünya TV</p> <p>Haber Ajansı: Cihan Haber Ajansı</p> <p>Radyo: Burç FM, Dünya Radyo, Samanyolu Haber</p> <p>Kitap Yayıncılığı: Zaman Kitap</p>	
Albayrak Grubu	<p>Gazete: Yeni Şafak</p> <p>TV: TVNET</p> <p>İnternet: Yenişafak.com.tr</p>	<p>İnşaat: Albayrak GYO, Albayrak İnşaat</p> <p>Sanayi: Tümosan Traktör ve Motof Fabrikası, Ereğli Entegre Tekstil Fabrikası</p> <p>Lojistik: Trabzon Limanı, Albayrak Araç Kiralama, Albayrak Personel Taşımacılığı</p> <p>Hizmet: Al-Bil Bilgi İşlem, Atık Yönetimi (Yeşil Adamlar), Savaş Okuma</p> <p>Turizm: Albayrak Turizm</p>
Koza İpek	<p>Gazete: Bugün</p> <p>TV: Kanaltürk, Bugün TV</p> <p>Radyo: Kanaltürk Radyo</p>	<p>Matbaa: Koza Davetiye</p> <p>Maden: Koza Altın İşletmeleri A.Ş (Ovacık Altın Madeni, Mastra Altın Madeni)</p>
Fox Grubu	<p>Televizyon: Fox TV, Fox life, FX, National Geographic Channel, Baby TV,</p> <p>İnternet: Myspace.com</p>	

Şirket	Medya Şirketleri	Diğer Sektörler
İhlas Grubu	<p>Gazete: <i>Türkiye</i> TV: TGRT Haber, TGRT Haber TV EU, TGRT Belgesel Haber Ajansı: İHA Reklam: İhlas Reklam Ajansı Medya Pazarlama: TGRT Pazarlama Dergi Grubu İnternet: İhlas.net</p>	<p>İnşaat: İhlas İnşaat Grubu Üretim: İhlas Ev Aletleri, Bisan, Kristal Kola</p> <p>Sağlık ve Turizm: Türkiye Gazetesi Hastanesi, İhlas Armutlu Tatil Köyü, Kuzuluk Tatil Köyü, Kuzuluk Termal Otel</p> <p>Eğitim: İhlas Koleji</p> <p>Madencilik: İhlas Madencilik A.Ş</p>
Hayat Görsel Yayıncılık A.Ş	<p>TV: Kanal 7, Kanal 7 Avrupa, Ülke TV Radyo: Radyo 7 İnternet: Haber7.com, Haber7Emlak Pazarlama: Mepa Medya A.Ş</p>	<p>Beyaz Şirketler Grubu Eğitim: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (ISMEK), İzmir Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları (İZMEB), Bursa Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (BUSMEK), Odunpazarı Belediyesi Meslek Edindirme Kursları (OMEK) ve Beyoğlu Belediyesi Semt Konakları Yayıncılık: Beyaz İletişim A.Ş ve Nokta Elektrik Medya Ltd. Şti.</p>
Demirören Grubu	<p>Gazete: <i>Milliyet, Vatan</i></p>	<p>Demirören Şirketler Grubu: Gaz Grubu: Milangaz, Likidgaz, Mutfakgaz, Güneşgaz Sanayi Grubu: Demirören Tüp A.Ş, Azerbaycan Ağır Sanayi, Parsat Piston A.Ş İnşaat Grubu: Demirören İnşaat Eğitim Grubu: Ata Koleji</p>
Dünya Grubu	<p>Gazete: <i>Dünya</i> Basım: Dünya Süper Web Ofset A.Ş Dünya Yayıncılık A.Ş., Dünya Aktüel A.Ş., Dağıtım: Dünya Süper Dağıtım E-Dünya: kobiden.com, dunyastore.com, pcworld.com.tr, computerworld.com.tr, byte.com.tr, dunyagida.com.tr, dunyainsaat.com.tr, makinamagazin.com</p>	
TMSF	Olay TV, Olay FM	Kamu
MNG Holding	TV: TV8	<p>İnşaat: Günel İnşaat, Ticaret ve Sanayi A.Ş., MAPA İnşaat ve Ticaret A.Ş., MNG ESMAŞ A.Ş., MNG Tesisat A.Ş., MNG Targem A.Ş., MNG Zentaş A.Ş.</p> <p>Turizm: MNG Turizm Taşımacılık: MNG Havayolları ve Taşımacılık A.Ş., MNG Kargo Finans: MNF Factoring, MNG Finansal Kiralama</p> <p>Uçak Bakım: MNG Technic</p> <p>Enerji: Derya Elektrik Üretimi ve Ticaret A.Ş., BGT Mavi Enerji Elektrik Üretim Dağıtım Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş.</p>
Termikel	KTV Yayıncılık: Kanal A, RadyoA	Sanayi: Termikel A.Ş.
Mediasa (Sabancı)	Fashion TV Türkiye, Fashion TV Magazine, Z TV	Tekstil: Demsa Group, Harvey Nichols
Spectrum Medya:	Süper FM, Metro Fm, Joy Fm, Joy Türk FM	Actera Group (Özel Fon) Mey İçki, G2M, LBT Varlık Yönetim, Mars Entertainment Group
Power Group	Radyo: Power FM, Power Türk, Power XL, Radyo Fenomen	Giyim: Vakko, Vakkorama, V2K Designers, W Collection

Şirket	Medya Şirketleri	Diğer Sektörler
Saran Group	Radyo: Radyo Spor, Radyo Tatlıses, Radyo Time ve Radyo Pink Seslendirme: Saran Digital Studios	Turizm: Cedok Enerji: Saran Enerji Savunma Sanayi: Saran Savunma (Raytheon International, Bell Helicopter Textron, Israel Aircraft Industries, Astronautics) Sağlık: Vita Family
Bir Numara Yayıncılık	TV: Number One TV, Fashion One TV Radyo: Number 1 FM, Radyo Klas	

Yazarlar Hakkında

DİLEK KURBAN

Lisans derecesini Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden aldı. Milli Eğitim Bakanlığı bursuyla okuduğu Columbia Üniversitesi Uluslararası ve Kamu İlişkileri Fakültesi'nden 1999 yılında insan hakları alanında yüksek lisans derecesi aldı. Daha sonra, Columbia Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 2004 yılında hukuk doktoru derecesi ile mezun oldu. 1999-2001 yıllarında Birleşmiş Milletler Siyasi İlişkiler Bölümü Güvenlik Konseyi'nde siyasi ilişkiler yönetici yardımcısı olarak görev aldı. Columbia Üniversitesi'nin 2004'te verdiği İnsan Hakları Bursu ile TESEV ve Almanyada bulunan Avrupa Azınlık Hakları Merkezi'nde ziyaretçi araştırmacı olarak bulundu. 2005'te program yöneticisi olarak TESEV Demokratikleşme Programı kadrosuna katıldı. 2007-2011 yılları arasında haftalık *Agos* gazetesinde kimlik sayfasının editörlüğünü yaptı. Ayrıca Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak görev almaktadır. Kurban'ın azınlık hakları, zorunlu göç ve Avrupa insan hakları hukuku alanlarında uluslararası ve ulusal yayınları bulunuyor.

CEREN SÖZERİ

Lisans ve yüksek lisans eğitimini Galatasaray Üniversitesi'nde tamamladı ve 2009 yılında Marmara Üniversitesi'nden doktorasını aldı. Halen Galatasaray Üniversitesi Basın Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda çalışıyor. Araştırma alanları medya ekonomisi, medya işletmeciliği, medya sektöründe birleşmeler ve yeni medya işletmeciliğidir.

TESEV

Bankalar Caddesi
Minerva Han, No:2, Kat: 3
34420 Karaköy İstanbul
T +90 212 292 89 03
F +90 212 292 90 46
www.tesev.org.tr

AÇIK
TOPLUM
VAKFI

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

ISBN: 978-605-5332-22-8